

DOKUZUNCU KALKINMA PLANI

(2007 – 2013)

1.Giriş

1. 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı, değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır. Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bu dönemde, Plan Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan temel politika dokümanıdır. Bu kapsamda Dokuzuncu Kalkınma Planı, **“İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye”** vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır.

2. Dünyada ve ülkemizde değişen ekonomik ve sosyal koşullar çerçevesinde kalkınma planları geçmişte olduğundan çok daha önemli bir araç haline gelmiş ve yine bu koşulların bir gereği olarak planların yeniden tasarlanması da kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda, devletin ekonomideki rolünün yeniden tanımlanmasının da bir sonucu olarak, Dokuzuncu Kalkınma Planı ile her alanı detaylı düzenlemeye dayanan bir plan hazırlama anlayışından, belirlenen kalkınma vizyonu çerçevesinde makro dengeleri gözeterek, öngörülebilirliği artıran, piyasaların daha etkin işleyişine imkan verecek kurumsal ve yapısal düzenlemeleri öne çıkaran, sorunları önceliklendiren, temel amaç ve önceliklere yoğunlaşan bir stratejik yaklaşıma geçilmektedir. Bu yeni anlayış çerçevesinde, öngörülen stratejik amaç ve önceliklerin gerçekleştirilmesi sürecinde, uygulamada etkinlik ve şeffaflığın sağlanması ve hesap verebilirliğe zemin oluşturulması amacıyla, Planda etkili bir izleme ve değerlendirme mekanizmasına yer verilmiştir.

3. Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB'ye üyelik sürecinin gerektirdiği Katılım Öncesi Ekonomik Program ve Uyum İçin Stratejik Çerçeve gibi dokümanların yanında, başta Orta Vadeli Program olmak üzere diğer ulusal ve bölgesel plan ve programlar ile sektörel ve kurumsal strateji belgelerinin dayanağını oluşturmaktadır. Plan farklı işlevlere sahip söz konusu dokümanların uyumlaştırılmasını sağlayarak tüm planlama çalışmalarını yönlendirici bir işlev görecektir. Böylece, kurumlar arası ortak anlayış ve hedef birliği sağlayacak olan Plan, yasal ve kurumsal değişimler ve plan-program-bütçe bağlantısının güçlendirilmesi suretiyle ülke potansiyelinin üst seviyede kullanılmasına zemin teşkil edecektir.

4. Plan sadece kamu kesimi için değil, toplumun geneli için de uzun vadeli bir perspektif ve hedef birliği sağlamaya hizmet edecektir. Bu çerçevede, kamu kesimi ile özel kesim ve sivil toplum arasında iletişime ve ortak hedeflere dönük işbirliğine katkıda bulunacaktır. Böylece, tüm kesimlerin sahiplenmesiyle, toplumsal potansiyelimizin tamamının harekete geçirildiği bir ortamda, ekonomik ve sosyal gelişme hızlandırılacak, kapsayıcı bir kalkınma süreci çerçevesinde halkımızın yaşam kalitesi artırılabilecektir.

5. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ekonomik büyümenin ve sosyal kalkınmanın istikrarlı bir yapıda sürdürülmesi ve plan vizyonunun gerçekleşmesi yolunda aşağıda yer alan stratejik amaçlar, gelişme eksenleri olarak belirlenmiştir:

- Rekabet Gücünün Artırılması,
- İstihdamın Artırılması,
- Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi,
- Bölgesel Gelişmenin Sağlanması,
- Kamu Hizmetlerinde Kalitenin ve Etkinliğin Artırılması.

6. Sektörel ve tematik politikalar ve öncelikler bu eksenlerin altında ele alınmış ve aynı stratejik amaca hizmet edecek şekilde ilişkilendirilmişlerdir.

7. Bu anlayışla hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle Plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiştir. 28 Nisan 2005 tarihinde 5339 sayılı Yasa ile 2005 yılı sonunda tamamlanan VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının ardından, hazırlanacak yeni Planın Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması bir yıl ertelenmiş ve Dokuzuncu Kalkınma Planının 2007 yılında başlaması kararlaştırılmıştır.

8. Dokuzuncu Kalkınma Planı, Bakanlar Kurulunca benimsenen strateji esas alınarak Devlet Planlama Teşkilatının koordinasyonunda tüm kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarıyla hazırlanmıştır. Planın hazırlanmasında katılımcılığa özen gösterilmiştir. Bu amaçla 5 Temmuz 2005 tarihli Başbakanlık genelgesi kapsamında, çok geniş bir alan yelpazesine sahip 57 adet Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) oluşturulmuş, söz konusu komisyonlara kamu kesimi, özel ve üniversite kesiminden 2252 kişi katılmıştır. Plan stratejisi ve metninin oluşturulmasında kurumsal birikimin yanı sıra ÖİK raporları ile kendi alanlarında temayüz etmiş uzman kişiler ve kamunun üst düzey yöneticileri ile yapılan istişare toplantılarının sonuçlarından da yararlanılmıştır.

2. Planın Vizyonu ve Temel İlkeler

2.1. Vizyon

9. 2007-2013 dönemine ilişkin uluslararası gelişmeler ve temel eğilimler doğrultusunda, Türkiye ekonomisine ilişkin geçmiş dönemdeki gelişmeler ile mevcut ekonomik ve sosyal gelişmeler dikkate alınarak hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planının vizyonu, **“istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye”** olarak belirlenmiştir.

2.2. Temel İlkeler

10. Bu vizyona ulaşılırken aşağıdaki ilkeler temel alınacaktır:

- Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara bütüncül bir yaklaşım esastır.
- Toplumsal diyalog ve katılımcılık güçlendirilerek, toplumsal katkı ve sahiplenmenin sağlanması esastır.
- İnsan odaklı bir gelişme ve yönetim anlayışı esastır.
- Rekabetçi bir piyasa, etkin bir kamu yönetimi ve demokratik bir sivil toplum gelişme sürecinde birbirini tamamlayan kurumlar olarak işlev görecektir.
- Kamusal hizmet sunumunda; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik ve vatandaş memnuniyeti esastır.
- Devletin ticari mal ve hizmet üretiminden çekilerek, politika oluşturma, düzenleme ve denetleme işlevlerinin güçlendirilmesi esas olacaktır.
- Politikalar oluşturulurken kaynak kısıtı göz önünde bulundurularak önceliklendirme yapılacaktır.
- Uygulamanın vatandaşa en yakın birimlerce yapılması esastır.
- Toplumsal yapımızın ve bütünlüğümüzün ortak miras ve paylaşılan değerler çerçevesinde güçlendirilmesi esastır.
- Doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması esastır.

DOKUZUNCU KALKINMA PLANI STRATEJİSİ (2007-2013)

Vizyon

İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye

EKONOMİK VE SOSYAL GELİŞME EKSENLERİ

Rekabet Gücünün Artırılması	İstihdamın Artırılması	Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi	Bölgesel Gelişmenin Sağlanması	Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması
<ol style="list-style-type: none">1. Makroekonomik İstikrarın Kalıcı Hale Getirilmesi2. İş Ortamının İyileştirilmesi3. Ekonomide Kayıtdışılığın Azaltılması4. Finansal Sistemin Geliştirilmesi5. Enerji ve Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi6. Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi7. Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi8. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması9. Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi10. Sanayi ve Hizmetlerde Yüksek Katma Değerli Üretim Yapısına Geçişin Sağlanması	<ol style="list-style-type: none">1. İşgücü Piyasasının Geliştirilmesi2. Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlılığının Artırılması3. Aktif İşgücü Politikalarının Geliştirilmesi	<ol style="list-style-type: none">1. Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi2. Sağlık Sisteminin Etkinleştirilmesi3. Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele4. Sosyal Güvenlik Sisteminin Etkinliğinin Artırılması5. Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi	<ol style="list-style-type: none">1. Bölgesel Gelişme Politikasının Merkezi Düzeyde Etkinleştirilmesi2. Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişmenin Sağlanması3. Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması4. Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması	<ol style="list-style-type: none">1. Kurumlar Arası Yetki ve Sorumlulukların Rasyonelleştirilmesi2. Politika Oluşturma ve Uygulama Kapasitesinin Artırılması3. Kamu Kesiminde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi4. e-Devlet Uygulamalarının Yaygınlaştırılması ve Etkinleştirilmesi5. Adalet Sisteminin İyileştirilmesi6. Güvenlik Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi

3. Uluslararası Gelişmeler ve Temel Eğilimler

11. 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı, küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır.

12. Günümüzde demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, düşünce, ifade ve girişim özgürlüğü dünyada ortak değerler olarak benimsenmektedir. Uluslararası ticaret, rekabet, fikri haklar ve çevre gibi alanlarda yeni norm ve standartlar getirilmekte, bu alanlarda uluslararası kuruluşların etkinliği giderek artmaktadır. Ekonomik alanda küreselleşmenin yanında bölgesel bütünleşme hareketleri de gelişmektedir.

13. Hızla gelişen ve yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojilerinin de katkısıyla küreselleşme, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu süreçte, gerek organizasyon yapılarında gerekse iş yapma biçimlerinde büyük bir değişim gerçekleşmektedir. Geçmişte üretim yapısının ve uluslararası sermayenin akış yönünün belirlenmesinde etken olan ucuz işgücü ve hammadde bolluğu gibi geleneksel faktörler önemini görece yitirirken, etkin işleyen bir piyasa mekanizmasına, kurumsal yapıya, gelişmiş bir teknolojik ve ticari altyapıya sahip olmanın ve pazarın değişen ve gelişen tercihlerini yakından izleyebilmenin önemi artmıştır. Uluslararası piyasalarda uzmanlaşmaya ağırlık veren, üretim teknolojisini ve yenilik yaratma kapasitesini geliştirebilen ülkeler mal ve hizmet üretiminde giderek daha bilgi yoğun ve yüksek katma değer getiren bir yapıya geçiş yapabilmektedir.

14. Teknolojik gelişmenin artan hızı, insanların yaşam biçimlerini ve ilişkilerini derinden etkilemektedir. Küresel bir perspektif kazanmanın ötesinde çok hızlı bir bilgi erişimi olanağına kavuşulmuş olması coğrafyayı sınırlayıcı bir unsur olmaktan neredeyse çıkarmıştır. Bilgi yoğun sanayilerin gelişimi ve diğer coğrafyalardaki insan gücünden yararlanma olanaklarının genişlemesi, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki iyi yetişmiş yeteneklerin önemini küresel bazda artırmaktadır. Bu çerçevede nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi için eğitim olanaklarının genişletilmesi bütün dünyanın üzerinde özenle durduğu temel konu haline gelmiş bulunmaktadır.

15. Geçen on yılda, uluslararası sermayenin öngörülenin ötesinde hareketlilik göstererek gelişmekte olan ülkelere yönelmesi, bu süreçte zaman zaman ortaya çıkan finansal krizler, gerek sağlam bir makroekonomik çerçevenin gerekse ekonomik ve mali yapıları güçlendirici yapısal reformların, sürekli büyüme ve istikrar bakımından ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.

16. Gelişmekte olan ülkelerin küresel ortamda rekabetçi konumlarını sürdürebilmeleri ve güçlendirebilmeleri, büyümelerini verimlilik artışlarına dayandırmalarına ve yeni mukayeseli üstünlük alanları yaratabilmelerine bağlıdır. Bu doğrultuda, yenilikçiliğe önem verilmesi, bilim ve teknoloji kapasitesinin artırılması, beşeri sermayenin geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin biçimde kullanılabilmesi büyük önem taşımaktadır. Önümüzdeki dönemde; biyoteknoloji ve nanoteknoloji gibi alanlar öne çıkmaktadır.

17. Bu temel eğilimler çerçevesinde dünya ekonomisinde son yıllarda bir canlılık süreci yaşanmaktadır. 1996-2005 döneminde yıllık ortalama olarak, gelişmiş ülkeler yüzde 2,8, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere yönelik ticaretin olumlu etkisiyle, yüzde 5,1, dünya hasılası ise yüzde 3,8 oranında büyümüştür. Birleşmiş Milletler 2005 yılı İnsani Gelişme Raporuna göre, ülkeler bazında gelir dağılımı için 0,67 olan Gini katsayısı eşitlikten oldukça uzaktır. 2006-2010 döneminde, dünyada canlılığın devam etmesi ve yıllık ortalama olarak gelişmiş ülkelerin yüzde 2,9, gelişmekte olan ülkelerin yüzde 5,8, dünya ekonomisinin ise yüzde 4,3 oranında büyümesi beklenmektedir.

18. Dünya ekonomisindeki canlılığa ve istihdamdaki artışlara karşın işsizlik, pek çok ülkede ve özellikle genç nüfus diliminde sorun olmayı sürdürmektedir. Küresel işgücü verimliliğindeki artış 1995 yılından bu yana yüzde 2 dolayındadır. Tarım küresel istihdamın yaklaşık yüzde 40'ını oluştururken, imalat sanayiinde istihdamın son yıllarda daraldığı, yeni iş alanlarının daha çok hizmetler sektörü tarafından yaratıldığı görülmektedir.

19. Dünya ticareti dünya hasılasına göre daha hızlı bir gelişme göstermektedir. Hizmetler dahil dünya ticaret hacmi 1996-2005 döneminde yılda ortalama yüzde 6,5 büyümüştür. Bu gelişmeyi dünya genelinde ticaretin serbestleşmesinin yanı sıra, petrol dışı temel ürünlere olan talebin artması ve gelişmekte olan ülkelerin kendi aralarında yaptıkları ticaretin genişlemesi de etkilemiştir. Dünya ticaret hacminin 2006-2010 döneminde yılda ortalama yüzde 6,7 büyümesi beklenmektedir.

20. Mali piyasalar istikrarlı bir döneme girmiştir. Uzun dönemli faiz oranları düşük seyretmiş; hisse senedi piyasaları, bazı dengesizlik ve belirsizliklere rağmen, değerlerini korumuştur. Ayrıca, firmaların bilançolarının giderek düzeldiği ve karlılıklarının yükseldiği gözlenmektedir. Bu elverişli ortamda başta Çin olmak üzere, gelişmekte olan ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından giderek daha çok pay almaktadır. 2000 yılında dünya genelinde 1.396,5 milyar dolar düzeyindeki doğrudan yabancı yatırım girişleri 2004 yılında 648,1 milyar dolara düşmüştür. Söz konusu dönemde gelişmekte olan ülkelerin payı ise yüzde 18,1'den yüzde 36'ya yükselmiştir.

21. 2002 yılı ortalarından itibaren önemli ölçüde artan petrol fiyatları henüz dünya genelinde enflasyonist eğilimlere yol açmamıştır. Bunda, 1970'li yıllardan farklı olarak enerji kullanımında etkinliğin sağlanmış olmasının yanı sıra, dünya sanayi üretiminin doğrudan yabancı yatırımlarla da desteklenerek giderek Güney Doğu Asya'ya kayması sonucu yaşanan ucuzluk dalgasının ve gelişmiş ülkelerde büyümenin hizmetler sektörü ağırlıklı olmasının da önemli payı bulunmaktadır. Ancak, petrol fiyatlarındaki artışın sürmesi önümüzdeki dönem için önemli bir risk oluşturmaktadır.

22. İç talebe dayalı büyümesiyle dünya ekonomisinin lokomotifi durumundaki ABD'nin yüksek düzeyde cari açık vermesi, buna karşılık, özellikle Almanya, Japonya ve Çin'in fazla vermeleri sonucunda ortaya çıkan cari işlemler dengesizliği diğer bir önemli risktir. Dış ticarete korumacı eğilimlerin güçlenmemesi için özellikle fazla veren Asya ülkelerinin pazarlarını dışarıya daha çok açmaları ve

paralarının değerini düşük tutma uygulamasından vazgeçmeleri önem kazanmıştır. Söz konusu dengesizliğin azaltılması için ABD’de mali disiplinin sağlanması ve Japonya’da ve Euro alanında iç talebi canlandırmaya yönelik yeni ve kapsamlı yapısal reformların gerçekleştirilmesi de önem taşımaktadır.

23. ABD ekonomisinde hızlı verimlilik artışı ve yüksek karlılık oranları yatırımlarda canlılığın sürmesine ve istihdam artışına yol açmaktadır. Öte yandan, düşük düzeydeki uzun dönemli faizler ve 1990’lı yılların sonundan itibaren ortaya çıkan konut fiyatlarındaki hızlı yükseliş hane halkı harcamalarında, yüksek cari işlemler açığı yaratacak ölçüde, bir artışa yol açmıştır. Çekirdek enflasyonda görülen kıpırdanma nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankasının (FED) son bir kaç yıldır uygulamakta olduğu faiz artırımı politikasını sürdürmesi olasıdır. Aşırı yükselen konut fiyatlarının bu politikadan hızlı bir biçimde etkilenmesi veya ABD’nin dış politikasından kaynaklanabilecek etkiler nedeniyle ABD ekonomisinde yaşanabilecek olumsuz gelişmelerin bu ülkeyle sınırlı kalmayacağı açıktır. Önümüzdeki dönemde ABD ekonomisinin yıllık ortalama yüzde 3,5 civarında büyümesi beklenmektedir.

24. ABD’den farklı olarak Euro alanındaki büyük ülkeler hızlı ve sürdürülebilir bir büyüme gerçekleştirememektedir. Euro alanı büyümesindeki yavaşlama, Eurodaki değerlenmeye bağlı olarak ihracat hızındaki düşüşten ve bir çok ülkede gözlenen iç talepteki durgunluktan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, AB’deki büyük ülkelerin, emek piyasası başta olmak üzere, yeterli dönüşümleri gerçekleştirememiş olması büyüme olanaklarını sınırlamaktadır. Önümüzdeki dönemde Euro alanında, başta iç pazar sürecinin tamamlanması ve mali piyasalarda bütünleşmenin sağlanması olmak üzere reformlara ivme kazandırılması büyük önem taşımaktadır.

25. Küreselleşmeyle bir arada yaşanan bölgeselleşmenin önemli bir örneğini oluşturan AB 2004 Mayıs’ında 25 üyeli hale gelmiş bulunmaktadır. Yeni üye olan on ülkenin büyüme performansı görece daha iyi olmakla birlikte, bu ülkelerin Euro alanındaki genel durgunluk ve yüksek petrol fiyatlarından gelecekte olumsuz etkilenmesi söz konusu olabilecektir. Bulgaristan ve Romanya’dan sonra Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya’nın katılımıyla Avrupa’nın bölgeselleşme süreci büyük ölçüde tamamlanmış olacaktır. Özellikle genç nüfusu ve dinamik ekonomisiyle Türkiye’nin Birliğe katılımının, uzun dönem büyüme beklentisi yıllık ortalama yüzde 2 dolayında olan AB ekonomisine canlılık kazandırması beklenmektedir.

26. Avrupa ülkelerinin uzun vadeli ekonomik ve sosyal gelişme hedeflerini ortaya koyan 2000 yılı Lizbon Stratejisinde “AB’nin, daha çok ve daha iyi iş olanağının ve daha geniş bir sosyal uyumun yaratılabileceği, dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi ekonomisine dönüşmesi” öngörülmekteydi. 2004 yılı Mart ayına gelindiğinde, bu amaca dönük olarak sağlanan gelişmelerin yeterli olmadığı görülmüş ve Strateji yeniden formüle edilmiştir. Yeni yaklaşımda, “büyüme ve iş yaratma” AB’nin yakın ve öncelikli hedefi olmaya devam ederken, üye ülkelerdeki reform uygulamalarında ulusal inisiyatif ve sahiplenmenin güçlendirilmesi öngörülmektedir.

27. Japonya ekonomisi 1990’ların ilk yarısından bu yana yaşadığı durgunluğu, bankacılık alanındaki reformlara ve işgücü piyasasına dönük düzenlemelere bağlı olarak, 2002 yılından itibaren aşma belirtileri göstermeye başlamış ve 2005 yılında

yüzde 2,8 büyüme sağlamıştır. Ancak, gelişmiş ülkelerin çoğunda olduğu gibi uzun dönemde Japonya'da da ortaya çıkan nüfus yaşlanmasına bağlı olarak işgücü arzının daralacak ve tasarruf oranlarının düşecek olması nedenleriyle bu ülkenin geçmişteki yüksek büyüme sürecini yinelenmesi beklenmemelidir. Nitekim bu ülke için uzun dönem büyüme tahminleri yıllık ortalama olarak ancak yüzde 1 dolayındadır. Büyümenin girdiye dayalı olmaktan çok verimlilik artışına dayandığı Japonya'da, korunan bazı sanayilerin rekabete açılarak güçlendirilmesi, bankacılığın ve şirketlerin yeniden yapılanmalarıyla ilgili reformlara devam edilmesi ve yabancı şirketlerin ülkeye girişinin özendirilmesi önem taşımaktadır.

28. 1980'li yılların ortalarından itibaren oldukça iyi bir performans sergileyen Güney Kore, Tayland, Endonezya, Malezya gibi bazı doğu ve güneydoğu Asya ekonomileri 1997 krizi sonrasında bir ölçüde canlanmıştır. Temelde mali sistemlerindeki ve şirketlerinin mali yapılarındaki zayıflıktan kaynaklanan kriz sonrasında alınan yapısal önlemlerin yanında kamu harcamalarında ve ihracatta artış sağlanması ve bunlara ek olarak, Kore ve Tayland gibi ülkelere doğrudan yabancı sermaye girişlerinin hızlanması bu canlanmada etkili olmuştur. Bu ülkeler 2010 yılına kadar yıllık ortalama yüzde 5-7 arasında büyüme potansiyeli taşımaktadır.

29. 1978 yılında gerçekleştirdiği reformların ardından son çeyrek yüzyıldan beri yılda ortalama yüzde 9 oranında büyüyen Çin ekonomisinin ortaya çıkışı, küreselleşme sürecine damgasını vuran en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Çin'de kişi başına gelir 1985 yılında 280 dolar iken, 2005 yılında 1290 dolara yükselmiştir. Bu gelişme sonucunda, son 20 yılda yaklaşık 500 milyon kişinin refah düzeyi günlük 1 dolarlık fakirlik sınırının üzerine çıkmış, ancak gelir dağılımı genelde bozulmuştur.

30. Yüz milyonlarca kişilik ucuz işgücü ordusuna ve yüzde 50 dolayında olağanüstü yüksek bir tasarruf oranına sahip olan Çin, yabancı sermaye girişine ve ihracata dayalı bir büyüme stratejisi izlemektedir. İhracata dönük doğrudan yabancı yatırımın yanı sıra teknoloji yoğun yatırıma da ağırlık verilmesi bu stratejinin tıkanmadan sürdürülebilmesine olanak sağlamaktadır. Emek yoğun ihracatın gerisinde, çalışma saatlerinin pek çok demokratik ülkeye göre daha uzun ve ücret düzeyinin düşük olması yatmaktadır. Emek yoğun olmayan sektörler ise, onlara girdi sağlayan ve altyapı hizmetleri sunan devlet işletmelerinin bankacılık sistemi tarafından desteklenmesi sayesinde ihracat olanağı bulabilmektedir.

31. Uzun yıllar dış ticaret fazlası vererek bu gün ulaştığı 800 milyar dolar civarındaki döviz rezerviyle Çin'in, küresel cari işlemler dengesizliğindeki payı büyüktür. Çin 2005 Temmuzunda döviz kuru rejiminde reforma giderek, 1995 yılından beri uygulamakta olduğu, parasının değerini düşük tutmasına olanak tanıyan, dolara endeksleme politikasına son vermiştir. Henüz ciddi bir değerlenme olmamakla birlikte, önümüzdeki dönemde Yuanda ülkenin artan ekonomik gücünü yansıtacak biçimde bir artışın olması kaçınılmazdır.

32. Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) üye olması, işgücü yoğun sektörler başta olmak üzere tüm ülkeleri, bu arada Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Özellikle, DTÖ Anlaşması çerçevesinde 2005 başından itibaren tekstile

uygulanan kotaların kaldırılması, gelişmekte olan ülkelerin tekstil üretim ve ihracatını olumsuz etkilemiştir.

33. Çin'de dış ticaret hacmi GSYİH'nın yüzde 70'ine ulaşmıştır. Dolayısıyla, Çin ekonomisinde büyümenin sürdürülebilmesi bakımından ülke nüfusunun yavaş yavaş tüketici haline gelmesi, yani ihracata dayalı büyümenin iç taleple de desteklenmesi önem taşımaktadır. Çin ekonomisinin orta vadede yıllık ortalama yüzde 8 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

34. Asya'da son dönemlerde hızlı büyüme gösteren ülkelerden biri de Hindistan'dır. 1991 yılından bu yana uygulamaya konulan yapısal reformlar sonucunda hızlı büyüme sürecine giren Hindistan'ın, halen fiziki altyapıdaki yetersizlik, özellikle enerji yetersizliği ve kamu kuruluşlarının finansal sorunları gibi önemli sorunları aşarak, önümüzdeki dönemde yıllık ortalama yüzde 7 dolayında bir büyüme sağlaması beklenmektedir.

35. Hindistan, yazılım sektöründeki dünya lideri konumunu giderek pekiştirmektedir. Önümüzdeki birkaç on yıl içinde Hindistan'ın geleneksel olmayan hizmet ihracatında dünyanın önde gelen ihracatçılarından biri olması beklenmektedir. Bunun gerisinde, Hindistan'ın uzunca bir dönemdir yüksek eğitime ağırlık vermesi yatmaktadır.

36. İçinde bulunduğumuz dönemde Çin'de olduğu gibi Hindistan'da da çalışma çağı nüfusunun toplam nüfus içindeki payı artmaya devam etmektedir. Ancak, Çin'de bu oranın 2010'lu yıllarda düşmeye başlaması, buna karşılık Hindistan'da düşüşün daha geç ve tedrici bir biçimde olması beklenmektedir. Bu demografik faktörün yanı sıra, Hindistan'ın demokrasi deneyiminin bulunması, İngilizce konuşulan ve İngiliz hukuk sisteminin yerleştiği bir ülke olması, ekonomik büyüme başarısının yanı sıra bu ülkenin dünya ölçeğinde bir güç olarak ortaya çıkmasını kolaylaştıracak diğer önemli unsurlar olarak görülmektedir.

37. Çin ile Hindistan'ın küreselleşme sürecinin gerekli kıldığı yapısal nitelikteki reformları belli bir hızda uygulamaları durumunda, sağlamış oldukları hızlı reel büyüme temposunu uzun dönemde sürdürmelerine ve paralarında ortaya çıkacak değerlenmeye bağlı olarak oluşacak gelir düzeyi itibarıyla dünya ölçeğinde güç haline gelmeleri doğal bir gelişme olacaktır.

38. Sahip olduğu doğal kaynak ve tarımsal potansiyel ile Brezilya'nın önümüzdeki on yıllarda dünya ekonomisi için önemi artacak ülkeler arasında yer alması beklenmektedir. Brezilya'da tasarruf oranının düşük düzeyde seyretmesi yatırımların da görece düşük kalmasına neden olmaktadır. 1999 yılında esnek kur politikasına geçilmesi ihracatın önünü açmıştır. Brezilya son yıllarda, artan döviz gelirlerini dış borçlarını azaltmada kullanarak, ekonomisini dış şoklara karşı daha dayanıklı hale getirmeye çalışmaktadır. Yüksek kayıtdışılık, makroekonomik istikrarsızlık, işletmelerin verimliliğini engelleyen düzenlemeler, kamu hizmetlerinin etkinsizliği ve altyapı yetersizlikleri gibi engellerin uygulanacak reformlarla ortadan kaldırılması durumunda, önümüzdeki dönemde Brezilya ekonomisinin yıllık ortalama yüzde 3-4 dolayında büyümesi beklenmektedir.

39. OPEC ülkeleri dışında en büyük petrol üreticisi olan ve tüm batı Avrupa'dan doğuda Çin'e kadar uzanan bir coğrafyanın doğal gaz tedarikçisi olan Rusya'nın bir kaç on yıldır gerilemiş olan küresel rolü yeniden güçlenmeye başlamıştır. Son yıllardaki enerji hammadde fiyatları artışından olumlu etkilenerek potansiyel büyüme hızının üstünde bir performans sağlayan Rusya, sahip olduğu enerji kaynaklarının yanı sıra enerji nakil hatları ile de çok önemli bir ülke konumundadır. Rusya'nın gelecekte bu konumunu güçlendirmesi yatırım ortamını geliştirilmesine ve fiziki altyapısı için gerekli büyük yatırımları gerçekleştirmesine bağlıdır. Rusya için orta vadeli büyüme tahminleri yüzde 5 dolayında olmakla birlikte enerji hammadde fiyatlarındaki artışın sürmesi durumunda bu oranın yükselmesi olasıdır.

40. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan, köklü ve ortak dil ve tarih bağlarımızın bulunduğu Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan enerji hammaddeleri bakımından zengin rezervlere sahip ülkelerdir. Bu ülkelerin petrol ve doğal gazının gerek doğu-batı, gerekse kuzey-güney yönünde uluslararası pazarlara ulaştırılmasındaki stratejik konumu nedeniyle Türkiye'nin, önümüzdeki dönemde kilit önemde enerji dağıtım merkezlerinden biri haline gelmesi söz konusudur. Plan döneminde, Türkiye'nin bir yandan AB'ye uyum sürecini tamamlaması, diğer yandan da bölgesinde cazibe merkezi haline gelmesi için, komşularıyla iktisadi ve ticari ilişkilerini güçlendirmesi öngörülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin, taraf olduğu İSEDAK, EİT, KEİ, D-8 gibi oluşumlardaki etkinliğini artırması önem taşımaktadır.

4. Avrupa Birliğine Katılım Süreci

41. 3 Ekim 2005 tarihinde tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte, ülkemiz ile AB arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girilmiştir.

42. Plan dönemi sonunda, AB'ye üyelik hedefi doğrultusunda, Kopenhag siyasi kriterlerine uyum düzeyinin yükseltilmesi, ekonomik kriterlere uyum sağlanması ve 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına ilişkin müzakerelerin sonuçlandırılarak katılım sürecinin tamamlanması amaçlanmaktadır.

43. AB'ye katılım süreci; hukukun üstünlüğü temelinde, uzun dönemli ve karşılıklı yarar ilkesi doğrultusunda, akılcı bir yaklaşım içinde yürütülecektir.

44. Katılım süreci, ülkemizin gelişmesinin hızlandığı ve hem ülke içinde hem de AB ortalamalarına göre gelişmişlik farklılıklarının azaldığı kapsamlı bir yenilenme ve reform sürecinin yaşanacağı bir dönem olarak değerlendirilecektir. Bu sürecin sonunda, AB'nin ekonomik ve sosyal standartlarına yakınsama sağlanmış olacaktır.

45. AB'ye üyelik, ülkemizin sahip olduğu tarihsel birikim, ekonomik potansiyel, kültürel zenginlik, genç nüfus yapısı ve enerji terminali konumu gibi nedenlerle, hem Birliğin hem de Türkiye'nin gelişmesi yolunda önemli bir sinerji yaratacaktır. Doğrudan yabancı yatırımlardaki artış ve kaynak kullanımındaki etkinlik sonucu ülkemizin büyüme potansiyeli artarken, AB ekonomileri de pazar genişlemesi, daha rekabetçi bir iç pazar ve üretim faktörlerindeki artış nedeniyle Türkiye'nin Birliğe katılımından olumlu yönde etkilenecektir.

46. Üyelik süreci, ülkemizin ekonomik, sosyal ve siyasi yaşamında köklü dönüşümlere yol açarken, demokrasi, hukuk devleti, insan hakları, sağlık, gıda güvenliği, tüketici hakları, rekabet kuralları, kurumsal iyileşme ve çevrenin korunması gibi bir çok alanda AB norm ve standartlarına ulaşılması, halkımızın yaşam kalitesini yükseltecektir.

47. Müktesebata uyum süreci, ülke öncelikleri ve imkanları dikkate alınarak aşamalandırılacak ve bütüncül bir strateji çerçevesinde yönlendirilecektir. Uyuma dönük önceliklendirme yapılırken, kamunun finansman imkanlarını, özel kesimin rekabet gücünü, istihdamı, bölgesel gelişmeyi, çevreyi ve sosyal dengeleri gözetilen bir yaklaşım esas alınacaktır.

48. Uyum sağlanacak alanlarda aynı sonucu gerçekleştirecek alternatifler analiz edilerek, bunlar arasında maliyeti en az olan seçilecektir. Yapılacak etki analizlerinin sonuçları dikkate alınarak, gerekli alanlarda gerçekçi geçiş düzenlemeleri talep edilecektir.

49. Uyum süreci, AB üyeliğinin gerekleri, ülkenin ulusal öncelikleri ve uyumdan nispi olarak daha fazla etkilenebilecek kesimlerin ihtiyaçları arasında denge kurulmak suretiyle, etkin bir şekilde yönetilecektir.

50. Toplumsal bir gelişim ve dönüşümü amaçlayan ve tüm toplumu etkileyecek olan üyelik süreci, şeffaf ve katılımcı bir anlayış içinde yürütülecektir. Bu kapsamda, işçi ve işveren kuruluşları ile diğer STK'ların, kamu kesimiyle çok yönlü iletişim ve işbirliği içinde üyelik sürecine aktif olarak katılmaları ve katkıda bulunmaları sağlanacaktır.

51. Kısa bir zaman içinde çok sayıda hukuki düzenlemenin yapılmasını gerektirecek olan katılım sürecinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin etkin bir şekilde bilgilendirilmesi ve uyumun gerektirdiği hızda karar alabilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

52. Uyum amacıyla yapılan yasal düzenlemelerin etkili bir şekilde uygulanması için gerekli idari kapasite oluşturulacak, uygulamadan kaynaklanan aksaklıklar tespit edilerek giderilecektir.

53. Katılım sürecinin ve üyelik sonrası koşulların gerektirdiği idari yapılanmaya gidilirken, kamu yönetimini ve düzenleyici çerçeveyi etkin kılacak tedbirler alınacaktır. Bu çerçevede, yeniden yapılanma çalışmaları hızlandırılacak, bürokrasi azaltılacak, görev ve yetki örtüşmeleri giderilecek, koordinasyon mekanizmaları geliştirilecek, karar alma süreçleri iyileştirilerek toplumun katılımı artırılabilecektir.

54. Yeni görev ve sorumlulukların gerektirdiği insan kaynağını yetiştirme konusunda etkili önlemler alınacaktır. Bu kapsamda, kamuda nitelikli personel sayısı artırılacak, mevcut personelin sürekli eğitimi için gerekli tedbirler alınacaktır.

55. Ulusal kaynaklar ve katılım sürecini kolaylaştırmayı hedefleyen AB mali yardımları, ülkemizin AB ortalamalarına yakınsamasına katkıda bulunacak alanlarda kullanılacaktır. Yapısal fonlara hazırlık açısından da büyük önem taşıyan katılım öncesi fonların etkin kullanımı için gerekli idari yapılanma tamamlanacak, strateji geliştirme, programlama, proje havuzu oluşturma, izleme ve değerlendirme mekanizmaları geliştirme alanlarına yoğunlaşılacaktır.

56. Gerek AB üyesi ülkelerin kamuoylarında ülkemizin tanıtımı, gerek halkımızın AB konusunda bilgilendirilmesi ve katılım sürecinin gerekliliklerine hazırlanması bakımından etkili bir iletişim stratejisi geliştirilecek ve uygulamaya konulacaktır. Her düzeyde ve çok yönlü ilişkilerle sivil toplumlar arası bağlar, farklılık içinde birlik olma anlayışı ile kültürel zenginlik ve hoşgörü güçlendirilecektir.

5. Plan Öncesi Dönemde Türkiye’de Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler

5.1. Makroekonomik Gelişmeler

57. 1990’lı yıllar boyunca uygulanan maliye ve para politikalarına bağlı olarak makroekonomik yapıda artan kırılganlıklar, Türkiye ekonomisini istikrarlı büyüme ortamından uzaklaştırmış, yüksek büyüme sağlanan yılları ekonomik daralma veya düşük büyüme oranları takip etmiştir. Bu dönemde, istikrarsız büyüme yanında yüksek enflasyon, artan kamu açıkları, faiz harcamaları ve borç stoku ile verimsizlik ekonominin temel sorunları olmuştur. Dünyada küreselleşme ve ticaretin serbestleşmesi eğilimlerine bağlı olarak uluslararası rekabetin ve ekonomik dönüşümlerin yaşandığı 1990’lı yıllar Türkiye ekonomisi için kayıp yıllar olmuştur.

58. Bu dönemin başlarında sosyal güvenlik, KİT ve tarımsal desteklemede uygulanan yanlış politikalar kamu maliyesinde ciddi bir bozulmayı beraberinde getirmiştir. Artan borç stoku ve buna bağlı olarak oluşan yüksek reel faiz ortamı bir yandan yüksek enflasyonun kronik hale gelmesine, diğer yandan ise yurtiçi tasarrufların üretken yatırımların finansmanı yerine kamu açıklarının finansmanına yönelmesine neden olmuştur.

59. Bu temel sorunlara ilave olarak, ekonomideki yapısal sorunların giderilmesi için gereken reformlar söz konusu dönemde gerçekleştirilememiştir. Kamunun ekonomi içindeki ağırlığını azaltacak özelleştirme uygulamaları hayata geçirilememiş, güçlü bir mali sistemin oluşturulmasına yönelik politikalar uygulanamamıştır.

60. Böyle bir ortamda hazırlanan VIII. Planın ilk yılında derin bir ekonomik kriz yaşanmasına rağmen, sonrasında uygulamaya konulan istikrar programı ve yapısal reformlar ile Türkiye ekonomisinde ciddi bir dönüşüm süreci başlamıştır.

61. Kriz sonrası dönemde uygulamaya koyulan Ekonomik Program ve sağlanan siyasi istikrar çerçevesinde, sıkı para, maliye ve gelir politikaları uygulanmış, makroekonomik istikrarı sürekli kılacak ve ekonominin etkin, esnek ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlayacak olan yapısal reformlar konusunda kararlı bir tutum sergilenmiştir. Bu kapsamda kamu maliyesinde etkinliğin sağlanması, mali sektörün güçlendirilmesi ve özel sektörün ekonomideki rolünün artırılması yönünde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

5.1.1. Büyüme ve İstihdam

62. Türkiye ekonomisi VIII. Planın baz yılı olan 2000 yılında yüzde 7,4 oranında büyümüş ancak 2001 krizi neticesinde yüzde 9,5 oranında daralmıştır. Kriz sonrası dönemde ise kararlı bir şekilde uygulanan sıkı maliye ve para politikaları sayesinde makroekonomik istikrarın sağlanması yönünde önemli adımlar atılmış ve yüksek büyüme performansı sağlanmıştır. Nitekim, 2002-2005 döneminde GSYİH yıllık ortalama yüzde 7,5 oranında büyümüştür. Bunun sonucunda, 2000 yılında 2.879 dolar olan kişi başına milli gelir, 2005 yılında 5.042 dolara yükselmiştir.

63. Gerçekleştirilen yapısal reformlar ve özelleştirmeler ile bir yandan kamunun ekonomi içindeki düzenleyici ve denetleyici işlevi kuvvetlendirilirken, diğer yandan özel sektörün ekonomi içindeki ağırlığı artırılmıştır. Bunun sonucunda, ekonomide sağlanan güven ortamının da katkısıyla, ekonomik büyüme özel sektör kaynaklı olmuş, 2002-2005 döneminde özel tüketim yıllık ortalama yüzde 6,8 artarken, özel yatırımların artışı yıllık ortalama yüzde 19,7 oranında olmuştur.

Tablo.5.1: Temel Ekonomik Büyüklükler

	Türkiye		AB-15		
	2000	2005	VIII. Plan Ortalaması	2005	2001-2005 Ortalaması
Büyüme ve İstihdam					
GSYİH (Milyar YTL, Cari Fiy.)	124,6	487,2	-	-	-
GSYİH (Milyar Dolar, Cari Fiy.)	200,0	363,4	-	12.757	-
Kişi Başı Milli Gelir (GSYİH, \$)	2.879	5.042	-	33.517	-
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP, GSYİH, \$)	6.820	8.145	-	31.503	-
GSYİH Büyümesi ⁽¹⁾	7,4	7,4	4,4	1,5	1,6
Toplam Tüketim ⁽¹⁾	6,3	8,1	3,0	1,5	1,7
Kamu	7,1	2,4	-0,6	1,6	2,0
Özel	6,2	8,8	3,4	1,5	1,7
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ⁽¹⁾	16,9	24,0	4,1	2,7	1,2
Kamu	19,6	25,9	-2,1	-	-
Özel	16,0	23,6	5,9	-	-
Nüfus (Milyon Kişi)	67,4	72,1	-	380,6	-

İşgücüne Katılma Oranı (%)	49,9	48,3	48,9	71,3	70,8
İstihdam Düzeyi (Milyon Kişi)	21,6	22,1	-	165,0	-
İşsizlik Oranı (%)	6,5	10,3	9,9	7,9	7,8
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (%)	9,4	13,6	14,2	-	-
Toplam Faktör Verimliliği Artışı (%)	1,8	1,6	2,0	0,3	0,4
Dış Ticaret					
İhracat (FOB) (Milyar Dolar)	27,8	73,4	-	-	-
İthalat (CIF) (Milyar Dolar)	54,5	116,5	-	-	-
Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	-22,0	-32,8	-	-	-
Turizm Gelirleri (Milyar Dolar) ⁽²⁾	7,6	18,2	-	-	-
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	-4,9	-6,4	-2,7	-0,1	0,2
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (%)	41,2	52,9	-	-	-
Kamu Finansmanı (Yüzde)					
Genel Devlet Gelirleri ⁽³⁾ / GSYİH	40,4	44,1	41,8	45,3	45,0
Genel Devlet Harcamaları ⁽³⁾ / GSYİH	50,2	44,3	50,8	47,6	47,2
Genel Devlet Borçlanma Gereği ⁽³⁾ / GSYİH	9,8	0,2	9,0	2,3	2,2
Genel Devlet Faiz Harcamaları ⁽³⁾ / GSYİH	17,0	9,6	16,6	2,8	3,1
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ⁽⁴⁾ / GSYİH	11,9	-0,1	8,5	-	-
Kamu Net Borç Stoku / GSYİH	57,5	55,7	71,2	-	-
Kamu Brüt Borç Stoku / GSYİH	68,8	71,5	86,1	64,6	63,1
Vergi Yükü ⁽⁵⁾ / GSYİH	30,6	31,7	30,5	40,8	40,5 ⁽⁶⁾
Fiyatlar (Yüzde Değişme)					
TÜFE Yıl Sonu	39,0	7,7	28,8	2,2	2,0
TÜFE Yıl Ortalaması	54,9	8,2	32,4	2,1	2,1

(1) Reel fiyatlarla yüzde değişimi göstermektedir.

(2) 2003 yılından itibaren Turizm Gelirlerinin tanımında değişiklik yapılmıştır.

(3) Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri, özel bütçe kapsamındaki idareleri, düzenleyici ve denetleyici kurumları, sosyal güvenlik kurumlarını, mahalli idareleri, döner sermayeleri ve fonları kapsamaktadır.

(4) Genel Devlet ve KİT'leri kapsamaktadır.

(5) Sosyal güvenlik primleri dahil, vergi red ve iadeleri hariçtir.

(6) 2001-2004 Ortalamasıdır.

64. Bu yüksek büyüme performansında, sağlanan verimlilik artışları da önemli rol oynamıştır. Nitekim, 1996-2000 döneminde yıllık ortalama yüzde 24,5 olan toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısı, 2001-2005 döneminde yüzde 42'ye ulaşmıştır. Bu dönemde sermaye birikiminin büyümeye katkısı yüzde 51,7 olurken istihdam artışının katkısı ise yüzde 6,3 olarak gerçekleşmiştir.

65. Büyümenin sektörel yapısına bakıldığında, en büyük katkının sanayi sektöründen geldiği görülmektedir. 2001-2005 döneminde tarım sektörü büyümesi yıllık ortalama yüzde 1.1 olurken sanayi ve hizmetler sektörleri sırasıyla yüzde 5,1 ve 4,3 oranında büyümüştür. Bu gelişmeler sonucunda, tarım sektörünün toplam katma değer içindeki payı azalmaya devam etmiş ve 2000 yılındaki yüzde 14,1 seviyesinden 2005 yılında yüzde 10,3 düzeyine gerilemiştir. Hizmetler sektörünün payı yüzde 62,6'dan yüzde 64,4'e, sanayi sektörünün payı ise yüzde 23,3'ten yüzde 25,4 seviyesine ulaşmıştır.

66. Plan döneminde, ekonomik büyümenin istihdam üzerindeki etkisi sınırlı kalmıştır. 2001-2005 döneminde yıllık ortalama istihdam artışı yüzde 0,4 olmuş ve işsizlik oranı 2005 yılı itibarıyla yüzde 10,3 seviyesine ulaşmıştır. Bu gelişmede 2001 yılında yaşanan kriz ve tarım istihdamındaki çözülme belirleyici olmuştur. Nitekim, 2001-2005 döneminde tarım istihdamı yıllık ortalama yüzde 3,3 oranında azalırken tarım dışı istihdam yüzde 2,5 oranında artmıştır.

67. İşgücü piyasasında görülen belirgin gelişmelerden biri de işgücüne katılma oranında yaşanan düşüş eğiliminin devam etmiş olmasıdır. 2000 yılında yüzde 49,9 olan işgücüne katılma oranı 2005 yılında yüzde 48,3 seviyesine gerilemiştir.

68. İşgücü piyasasında görülen bu gelişmeler sonucunda, istihdam edilenlerin çalışma çağındaki nüfus içindeki payını gösteren istihdam oranı düşük kalmaya devam etmiş ve 2005 yılı itibarıyla yüzde 43,4 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, genç ve eğitilmiş nüfus içindeki işsizlik oranının yüksekliği işgücü piyasasındaki önemli sorunlardan biri olmaya devam etmiştir.

5.1.2. Para Politikası ve Fiyat İstikrarı

69. 2001 yılında yaşanan kriz nedeniyle VIII. Planda yer alan kur çapasına dayalı enflasyonu düşürme politikası öngörülenden daha önce terkedilmiş, 2001 yılı başından itibaren dalgalı kur rejimi altında kısa vadeli faiz oranlarının temel politika aracı olarak kullanıldığı ve para tabanının gelişiminin, enflasyon hedefinin yanında, ek bir çapa olarak takip edildiği para politikası stratejisi uygulanmıştır. Mevcut enflasyonun gelecek dönem enflasyon görünümüne ilişkin içerdiği bilginin yanı sıra, enflasyonun orta vadeli eğiliminin belirleyicileri olan arz talep dengesi, verimlilik gelişmeleri, enflasyon beklentileri, uluslararası likidite koşulları ve risk priminin seyrine ilişkin görünüm kısa vadeli faiz kararlarında temel belirleyiciler olmuştur.

70. Uygulanan sıkı para politikasının bütçe disiplini ve yapısal reformlarla desteklenmesi sonucu, enflasyon 34 yıl aradan sonra ilk kez 2004 yılında tek haneli seviyelere inmiş, 2005 yılında yüzde 7,7 olarak gerçekleşmiştir. Merkez Bankası bağımsızlığının sağlanması, para politikasının nihai hedefinin fiyat istikrarı olarak belirlenmesi, kamu kesiminin mali baskınlık düzeyinin gerilemesi ve para politikasının kredibilitésinin artması açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçiş için gerekli ön koşulları sağlamış ve 2006 yılı başından itibaren söz konusu rejime geçilmiştir. Uygulanan rejimle birlikte para politikasının şeffaflığı ve hesap verebilirliği artmıştır.

5.1.3. Ödemeler Dengesi

71. Türkiye ekonomisi dünya ekonomisiyle daha fazla entegre olmuş ve dış ticaret hacmi önemli ölçüde artmıştır. 2000 yılında 27,8 milyar dolar olan ihracat 2,6 kat artarak 2005 yılında 73,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2001–2005 döneminde yıllık ortalama ihracat artışı nominal olarak yüzde 21,4 olarak gerçekleşirken, reel ihracat artışı yıllık ortalama yüzde 15,4 olarak gerçekleşmiştir.

72. 2000 yılında 54,5 milyar dolar olan ithalat 2001–2005 döneminde 2,1 kat artarak 2005 yılında 116,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki yıllık ortalama ithalat artışı nominal olarak yüzde 16,4, reel olarak yüzde 10 olmuştur.

73. 2001–2005 döneminde ihracatımız önemli ölçüde artmasına rağmen, YTL'nin değerlenmesi, özellikle Çin menşeli ucuz ürünlerin ithalatının artması, ihracattaki dönüşümün getirdiği ihracatın ithalata bağımlılığının artması ve petrol fiyatlarında yaşanan artışlar sonucunda dış ticaret dengesinde önemli açıklar oluşmuştur. Bunun sonucunda, 18,2 milyar dolar seviyesine yükselen turizm gelirlerindeki artışa rağmen, cari açığın GSYİH'ya oranı giderek artmış ve 2005 yıl sonu itibarıyla

yüzde 6,4'e ulaşmıştır. Ancak, kısa vadeli sermaye girişinin yanı sıra özellikle doğrudan yabancı sermaye girişindeki ve bankacılık dışı özel sektörün borçlanmasındaki artış sonucunda cari açığın finansmanının kalitesinde iyileşme görülmeye başlanmıştır. Nitekim, 2005 yılında cari açığın yüzde 42'si doğrudan yabancı yatırım ile finanse edilmiştir.

74. Ülkemizin istikrarlı bir şekilde büyüyebilmek için ihtiyaç duyduğu doğrudan yabancı sermaye yatırımları, makroekonomik istikrarın sağlanması ve Avrupa Birliğine üyelik yolunda ilerlemeler kaydedilmesiyle birlikte artmaya başlamış ve 2005 yılı itibarıyla 9,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

5.1.4. Kamu Maliyesi

75. Sürdürülebilir bir büyüme ortamının oluşmasına katkıda bulunacak, enflasyonla mücadeleyi destekleyecek ve kamu borç stokunu makul seviyelere çekmeye yetecek düzeyde faiz dışı fazla verme politikasına VIII. Plan dönemi boyunca devam edilmiştir.

76. Uygulanan sıkı maliye politikasının doğal bir gereği olarak gelir artırıcı ve harcamaları disipline edici tedbirler alınmış, bununla birlikte mali uyum büyük ölçüde gelir artırıcı politikalarla sağlanmıştır. Yüksek oranlı büyüme de gelirleri artırmak suretiyle bu sürece katkıda bulunmuştur. Plan döneminde sağlık, sosyal yardım ve sosyal güvenlik sisteminin önemli ölçüde genişletilerek dar ve orta gelirli ile özürhüklerin yararlandığı hizmetlerin ve desteklerin artırılmış olmasına rağmen mali disiplinden taviz verilmemesi sonucunda bütçenin faiz dışı harcamalarının GSYİH'ya oranında yüzde 1 civarında düşüş gerçekleşmiştir.

77. Kamu maliyesi alanında yaşanan bu gelişmelere paralel olarak, piyasalarda oluşan güven ortamının da etkisiyle faiz oranları ve dolayısıyla kamunun faiz ödemelerinin GSYİH'ya oranı önemli ölçüde gerilemiş ve kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYİH'ya oranı 2000 yılındaki yüzde 11,9'luk seviyesinden 2001 yılında yüzde 16,3'e yükselmiş ve bu açık 2005 yılı sonunda yüzde 0,1 fazlaya dönüşmüştür.

78. 1999 yılında yapılan reform sonrasında mali dengelerinde düzelme görülen sosyal güvenlik kuruluşlarının mali açıkları 2001 yılı ekonomik krizi, emekli aylıklarında önemli oranlarda reel artışların yapılması, prim affı beklentileri nedeniyle prim gelirlerinin düşmesi, sağlık harcamalarındaki yüksek oranlı reel artışlar neticesinde giderek yükselmiştir. Nitekim, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan bütçe transferinin GSYİH'ya oranı 1999'daki yüzde 3,5'lik seviyesinden 2000 yılında yüzde 2,6 seviyesine gerilemiş, ancak 2001 yılından itibaren sürekli artarak 2005 yılında yüzde 4,8 mertebesine yükselmiştir. Bu nedenle sosyal güvenlik kuruluşlarının açıkları, önümüzdeki dönemde üzerinde titizlikle durulması gereken bir konu haline gelmiştir.

79. Kamu iktisadi teşebbüslerinde piyasa şartlarına uygun bir fiyatlandırma ve atıl istihdamı azaltma politikası izlenerek mali disipline riayet edilmiştir. Bu çerçevede, 2000 yılında özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dahil KİT sistemi GSYİH'nın yüzde 1,62'si oranında faiz dışı finansman açığı verirken, 2001 yılında yüzde 0,22 ve 2005 yılında yüzde 0,47 oranında faiz dışı fazla veren bir düzeye erişmiştir.

80. Özelleştirmede başta Türk Telekom, Tüpraş, Erdemir, Atatürk Havalimanı ve Petrol Ofisinin özelleştirilmesi gibi önemli adımlar atılmış ve 2001–2005 döneminde 14,3 milyar dolar düzeyinde özelleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu rakam 2006 yılı ilk çeyreğindeki gerçekleştirmelerle birlikte 22 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır.

81. Maliye politikasının temel amacı olan kamu borcunun sürdürülebilir seviyelere indirilmesi uygulanan borçlanma politikasıyla da desteklenmiş, uzun vadeli ve düşük faizli iç borçlanma politikaları kamu borç stokunu ve faiz yükünü azaltıcı yönde etkide bulunmuştur. Böylece, iskontolu devlet iç borçlanma senetlerinin yıllık ortalama bileşik faiz oranı 2000 yılındaki yüzde 36,2 seviyesinden 2001 yılında yüzde 99,6 seviyesine çıkmış, 2005 yılında ise yüzde 16,3 seviyesine inmiştir. İç borçlanma senetlerinin ağırlıklı ortalama vade yapısı ise 2000 yılında 17,3 ay iken 2005 yılında 27,4 aya yükselmiştir. Kamu kesimi faiz ödemelerinin GSYİH içindeki payı 2000 yılında yüzde 17,6 seviyesinden 2001 yılında yüzde 24,3'e çıkmış, 2005 yılında ise yüzde 9,7 seviyesine düşmüştür. Bu gelişmeler sonucunda kamu net borç stokunun GSYİH içindeki payı, 2000 yılındaki yüzde 57,5'lik seviyesinden, 2001 yılında yüzde 89,6'ya yükselmiş ve 2005 yılında yüzde 55,7 seviyesine gerilemiştir.

5.1.5. Makroekonomiyi Güçlendirici Yapısal Reformlar

82. Bankacılık sistemi yeniden yapılandırılmıştır. Kamu bankalarının sermayelerinin güçlendirilmesi ve görev zararı alacaklarının tasfiye edilmesiyle birlikte sistemi bozucu etkilerinin en aza indirilmesi, TMSF bünyesine alınan bankaların yeniden yapılandırılması, özel bankaların kendi kaynaklarıyla sermayelerini artırmalarına ve risklerini sınırlandırmalarına ağırlık verilmesi, söz konusu yapılandırmanın temel sonuçları olmuştur.

83. Bağımsız bir yapıya kavuşturulan Merkez Bankasının temel amacı fiyat istikrarının sağlanması olarak belirlenmiştir.

84. Yatırım ortamının iyileştirilmesi amacıyla, yatırımların gerçekleştirilmesinde karşılaşılan idari engellerin ortadan kaldırılmasına ve bürokratik işlemlerin azaltılarak prosedürlerin hızlandırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

85. Rekabetçi ve saydam ihale kurallarıyla etkinliği artırmayı ve yolsuzlukları engellemeyi amaçlayan ve uluslararası normlara uygunluğu sağlayan yeni ihale kanunu yürürlüğe konmuştur.

86. 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi Hakkında Kanun ile borçlanma ve borç yönetimi konularındaki mevzuat dağınıklığı giderilmiştir. Bu Kanuna dayanarak, Hazine tarafından üstlenilen mali yükümlülüklerin ödenmesi, kaydedilmesi ve raporlanmasını kapsayan, Hazinece verilen ikraz ve garantileri disipline eden, risk hesabı sistemini getiren ve borçlanmada şeffaflık, hesap verebilirlik ve disiplini sağlayan düzenlemeler yapılmıştır.

87. Kamuda mali saydamlığı bozan bütçe içi ve bütçe dışı fon sistemi 2000 ve 2001 yıllarındaki yasal düzenlemelerle büyük ölçüde tasfiye edilmiş, ödenek üstü harcamaya imkan veren düzenlemeler iptal edilmiş, bütçe disiplininin güçlendirilmesi ve bütçe kapsamının genişletilmesi amacıyla özel gelir-özel ödenek uygulamalarına VIII. Planda hedeflendiği gibi son verilmiştir.

88. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile kamu mali yönetimi yeniden düzenlenmiştir. Kanunla plan-program-bütçe ilişkisini güçlendirecek mekanizmalar oluşturulmuş ve bütçe hazırlama süreci ile bütçe kapsamı yeniden tanımlanmıştır. Bu çerçevede, merkezi yönetim bütçe kanunu hazırlama sürecini başlatan ve makro politikalar, ilkeler ve temel ekonomik büyüklükleri içeren Orta Vadeli Program (OVP) ile bütçe gelir-gider tahminlerini ve kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içeren Orta Vadeli Mali Planın (OVMP), üç yıllık dönemi kapsayacak şekilde, her yıl hazırlanması hükme bağlanmış olup, 2005 yılında uygulanmasına başlanmıştır. Ayrıca, 5018 sayılı Kanunla kamu kaynaklarının etkili bir şekilde elde edilmesi ve verimli kullanılmasını, hesap verilebilirliği ve mali saydamlığı sağlamak üzere, kamu mali yönetiminin yapısı, işleyişi, bütçelerin uygulanması, mali işlemlerin muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve mali kontrol yeniden düzenlenmiştir.

89. Vergi sisteminin daha etkin ve basit hale getirilmesi amacıyla gelir ve kurumlar vergisi oranları düşürülmüş, istisna ve muafiyetler daraltılmış, özel tüketim vergisi uygulamaya konulmuş, yatırım araçları üzerindeki farklı vergilendirme uygulamalarına son verilmiş, yatırım indiriminin üç yıllık bir geçiş süreci sonunda tamamen kaldırılmasına yönelik düzenleme yapılmış, kamu maliyesindeki iyileşmeden de faydalanılarak gelir vergisinde ve bazı sektörlerde katma değer vergisinde indirim gerçekleştirilmiş ve mali kesim üzerindeki aracılık maliyetleri azaltılmıştır. Ayrıca gelir idaresi yeniden yapılandırılmıştır.

90. İcra ve İflas Kanununda değişikliklere gidilerek uzlaşma suretiyle borçların yeniden yapılandırılması müessesesi oluşturulmuş ve bu kapsamda sermaye şirketlerinin alacaklılarla uzlaşarak borçlarını yeniden yapılandırmaları ve faaliyetlerine devam etmeleri sağlanmıştır. Ayrıca, icra-iflas işlemlerine etkinlik ve hız kazandırılmış ve istinaf yoluna ilişkin usul hükümleri düzenlenmiştir.

91. Yabancı sermaye yatırımlarını artırmak ve yatırımcılara güven sağlamak amacıyla uluslararası tahkime imkan sağlayan yasal düzenlemeler yapılmıştır.

92. Çalışma hayatını esnek bir yapıya kavuşturmayı amaçlayan ve mevcut düzenlemeleri günün koşullarına uygun hale getiren yeni İş Kanunu çıkarılmıştır. Kanunda ayrıca, işverenin ödeme gücüne düşmesi halinde işçilerin mağduriyetini giderici garanti fonunun kurulması, iş güvencesi, iş sağlığı ve güvenliğinin etkin uygulanması ve özel istihdam bürolarının kurulması gibi hükümler yer almaktadır. Kanunla istihdamın korunmasına, geliştirilmesine, yaygınlaştırılmasına ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak ve işsizlik sigortası hizmetlerini yürütmek üzere Türkiye İş Kurumu kurulmuştur.

93. Enerji, telekomünikasyon, tütün ve şeker pancarı sektörlerinde piyasaların rekabetçi bir yapıya dönüştürülmesi ve piyasaların bu bağlamda düzenlenmesi ve denetlenmesi amacıyla gerekli düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Ayrıca, tarımda reform çalışmaları kapsamında şeker ve tütün gibi arz fazlası ürünlerden alternatif ürünlere geçiş sağlanarak üretiminin taleple uyumlu hale getirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu sektörlerde kurumsal yapılanma önemli ölçüde tamamlanmıştır.

94. 2001 yılından itibaren tarımsal destekleme kapsamında girdi ve destekleme alımları yoluyla verilen fiyat desteklerinden vazgeçilerek üreticiler doğrudan gelir

desteği aracılığıyla desteklenmeye başlanmıştır. Çiftçi kayıt sistemi oluşturularak, çiftçilerin, doğrudan gelir desteği başta olmak üzere, tarımsal desteklerden faydalanabilmeleri bu sisteme kayıtlı olmalarına bağlanmıştır.

95. Tarım satış kooperatifleri ve birlikleri yeniden yapılandırılarak özerk hale getirilmiştir.

5.2. Rekabet Gücünün Artırılması

96. Dünyada küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişme sürecinde uluslararası piyasalarda uzmanlaşma ve teknoloji geliştirme yetkinliği rekabet gücünün önemli unsurları olmuştur. Rekabet avantajı unsurlarının hızla değiştiği bu süreçte, bilgi ve iletişim teknolojileri iş yapma biçimlerinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Ekonomik gelişmede bilgi yoğun ve yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi ön plana çıkmış, özellikle işgücünün eğitim seviyesi ve gerekli yeteneklere sahip olması önem kazanmıştır.

97. Son yıllarda Türkiye ekonomisinin rekabet gücü sıralamasındaki yerinde bir iyileşme gözlenmektedir. Bu iyileşme işletme operasyonları ve strateji, iş ortamının kalitesi ve teknoloji faktörleri açısından daha belirgin olarak görülmektedir.

Tablo.5.2: lkeler Arası Rekabet Gücü Sıralamasında Türkiye'nin Yeri

Kriterler	2000	2002	2005
Kapsanan lke Sayısı	59	80	117
Büyüme Rekabet Gücü (GCI)	40.	69.	66.
-Teknoloji	-	54.	53.
-Kamu Kurumları	-	63.	61.
-Makroekonomik Ortam	-	78.	87.
İş Ortamı Rekabet Gücü (BCI)	29.	54.	51.
-İşletme Operasyonları ve Strateji	28.	56.	38.
-Ulusal İş Ortamının Kalitesi	29.	55.	51.

Kaynak: World Economic Forum: Global Competitiveness Reports (2000-2006)

98. Ülkemizde işgücü verimliliğinin; gerek gelişmiş ülkelerle, gerekse işgücü maliyetleri açısından Türkiye'ye benzeyen Polonya ile karşılaştırıldığında düşük olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, işgücü verimliliği Çin, Hindistan ve Romanya ile karşılaştırıldığında Türkiye'de daha yüksektir. Bu üç ülkenin önemli avantajlarından biri imalat sanayiinde işgücü maliyetlerinin saatte 1 doların altında olmasıdır. Ülkemizde rekabet gücünün artırılabilmesi için verimlilik artışının sürekli liğinin sağlanması gerekmektedir. Tarım sektöründeki verimlilik seviyesi ülke ortalamasının çok altındadır.

Tablo.5.3: 2004 Yılı Karşılaştırmalı İşgücü Verimliliği Göstergeleri

Ülkeler	Verimlilik (Bin Dolar) (1)				Çalışılan Saat Başına (Dolar)		Yıllık Ortalama Çalışılan Saat
	Genel	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Verimlilik	İşgücü Maliyeti(2)	
ABD	81,9	70,2	103,6	76,8	43,22	21,97	1.985
Japonya	57,8	17,9	67,6	56,5	31,03	21,54	1.864
Belçika	71,4	36,8	77,3	70,6	42,06	30,45	1.722
Almanya	60,6	33,6	63,8	60,2	36,17	32,84	1.674
Polonya	33,6	4,4	37,6	41,3	17,65	2,54	1.901
Romanya	18,2	7,8	24,1	22,1	9,15	0,53	1.992
Çin	9,4	2,6	20,9	9,8	4,78	0,75	1.958
Hindistan	7,3	3,6	11,5	12,7	3,10	0,60	2.347
Türkiye	24,0	8,5	30,6	32,2	11,14	3,46	2.154

Kaynak: IMD World Competitiveness Yearbook 2005

(1) GSYİH (SAGP)/Çalışan Sayısı

(2) İmalat Sanayii

99. Son yıllarda birçok alanda gerçekleştirilen yapısal reformlar ve sağlanan makroekonomik istikrar sonucu önemli verimlilik artışları elde edilmesine rağmen ülkemizin rekabet gücü yeterince geliştirilememiştir. Bunun temel sebepleri; makroekonomik istikrarda, iş ortamının kalitesinde, finansmana erişimde, enerji ve ulaştırma altyapısında, çevrenin korunması ve kentsel altyapıda, Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesinde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasında yaşanan yetersizlikler ile kayıtdışılığın yüksekliği, tarımsal yapıdaki sorunlar ve sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçilememesidir.

5.2.1. İş Ortamının İyileştirilmesi

100. Türkiye’de son dönemde makroekonomik istikrarın sağlanması yanında gerçekleştirilen çeşitli düzenlemelerle iş ortamının iyileştirilmesinde önemli mesafe alınmış ve yatırımlarda artış kaydedilmiştir.

101. Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı kapsamında; yatırım ve işletme dönemlerinde karşılaşılan idari engellerin kaldırılmasına yönelik birçok düzenleme gerçekleştirilmiştir.

102. Bu çerçevede, bir günde şirket kurulması mümkün hale gelmiş, doğrudan yabancı yatırım için aranan en düşük sermaye miktarı kaldırılmış ve izin sisteminden bilgilendirme sistemine geçilmiş, şirket kurma öncesindeki işlemlerde yabancı ve yerli yatırımlar arasındaki ayırım giderilmiş, Türkiye’de çalışacak yabancılara verilecek çalışma izinleri ile ilgili esaslar belirlenmiş ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bu izinlerle ilgili tek yetkili kuruluş olarak tespit edilmiştir.

103. Yeni Maden Kanunu ile madencilik konusundaki izinlerde süreci önemli ölçüde kolaylaştıran düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, Kalkınma Ajansları Kanunuyla, illerde izin başvurularının yapılacağı, takip ve koordine edileceği tek merci olarak Yatırım Destek Ofisleri oluşturulmasına imkan sağlanmıştır.

104. Ülkemizde yatırımın başlangıcından işletmeye geçiş dönemine kadar, ilgili kuruluşlar tarafından verilen izin, onay ve lisanslarda bürokrasinin fazlalığı, mükerrerliği, yeterince açık olunmaması gibi konuların önümüzdeki dönemde çözüme kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir. Bu durum, Türkiye'nin iş ortamı göstergeleri OECD ortalaması ile karşılaştırıldığında daha net görülmektedir.

Tablo.5.4: İş Ortamına İlişkin Göstergeler (2005)

	İşe Başlama		İşe Alma-İşten Çıkarma Zorluk Endeksi		Mülkiyete Alma		Sözleşmeyi Yürütme		İş Kapatma		Vergi Ödemeleri	
	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşe Alma	İşten Çıkarma	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	Süre (Yıl)	Adet	Brüt Kara Oranı (%)	
Türkiye	8	9	44	40	8	9	22	330	5,9	18	51,1	
OECD Ortalaması	6,5	19,5	30,1	27,4	4,7	32,2	19,5	225	1,5	16,3	45,4	

Kaynak: Dünya Bankası, Doing Business in 2006.

105. OECD ülkeleri ortalamasıyla karşılaştırıldığında işletmelerin toplam vergi ödemelerinin brüt kara oranının hala yüksek olduğu görülmektedir. Vergi yükünü azaltmak üzere vergi oranlarında çeşitli indirimler yapılmıştır. Ayrıca, gelir ve kurumlar vergisi bakımından kurum kazancı üzerindeki vergi yükünün gelir ve kurumlar vergisinde yapılan düzenlemeler sonucunda yüzde 34 seviyesine inmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, vergi sisteminin karmaşıklığı ve ödenecek vergi sayısının fazlalığı nedeniyle vergi işlemlerinin maliyeti yüksekliğini korumaktadır.

106. İşgücü üzerindeki vergi ve sosyal güvenlik primi yükünün azaltılması ihtiyacı devam etmektedir. Bu yüklerin azaltılması aynı zamanda işgücünün kayıt altına alınması açısından da önemli görülmektedir.

107. 2005 yılında KOBİ tanımı konusunda AB mevzuatı ile uyumlu yasal düzenleme yapılmıştır. Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olan KOBİ'lerin kurumsal yönetişiminin geliştirilmesi, İŞGEM benzeri destek kurumları aracılığıyla teknik yardım sağlanması, uygun koşullu ve çeşitlendirilmiş finansman imkanlarının artırılması iş ortamının gelişmesi açısından önem arz etmektedir.

108. Fikri mülkiyet hakları sistemi güçlendirilmiş, fikri hak korsanlığı ve taklitçiliğinin önlenmesi amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, eser sahibinin hakları ve bağlantılı haklar alanında, daha etkin ve verimli bir yapılanma henüz sağlanamamıştır. Bunun yanı sıra, fikri mülkiyet hakları alanında yargı sisteminin geliştirilmesi gereksinimi sürmektedir.

109. İzinlerle ilgili çok sayıda dava açılması, yargı sürecinin uzun sürmesi, bakanlıklarca verilen izinlerin bilirkişi müessesesi yoluyla iptali ve işletme faaliyetlerinin durdurulması gibi sorunları gidermek amacıyla etkin ve hızlı işleyen bir yargı sisteminin tesis edilmesine yönelik yasal altyapı çalışmaları devam etmektedir.

110. Teşvik sisteminde etkin destek araçlarının bulunmayışı, karmaşıklık, mükerrerlik, eşgüdüm eksikliği ve performans izleme mekanizmalarının yetersizliği gibi konular önemini korumaktadır.

5.2.2. Kayıtdışı Ekonominin Azaltılması

111. Türkiye ekonomisinin yapısal bir sorunu haline gelen kayıtdışı ekonominin temelinde, ülkemizde uzun süre yaşanan makroekonomik istikrarsızlık, yüksek enflasyon, yüksek vergi ve prim oranları, idari-mali-yasal yükler gibi ekonomik nedenler yer almaktadır.

112. Makroekonomik istikrar ve enflasyon konusunda gelişmeler sağlanmasına rağmen, işletmelerin çok büyük bölümünün küçük ölçekli olması, yoksulluk, işsizlik, yolsuzluk ve kamu harcamalarında israf, çarpık kentleşme, bürokratik formaliteler, ekonomide nakit kullanımının gelişmiş ülkelere göre yüksek olması, denetim sisteminin etkinsizliği, kamu kurumları arasındaki koordinasyon eksikliği, sıkça çıkarılan aflar, kayıtdışılıkla mücadelede toplumsal ve siyasi iradenin oluşmaması gibi yapısal ve sosyal nedenler kayıtdışı ekonominin boyutlarının artmasına yol açmaktadır.

113. Ülkemizde kayıtdışı ekonomiye yönelik çalışmalar bu sorunun boyutunun gelişmiş ekonomilere kıyasla hayli yüksek olduğunu göstermektedir. Kayıtdışı ekonomi alanının büyümesi, bireyler ve işletmeler arasında haksız rekabetin doğmasına, gelir dağılımının bozulmasına, mükelleflerin vergi ödeme isteğinin azalmasına neden olmaktadır. Kayıtdışı ekonominin yaygınlaşması, bu sorunun toplum tarafından meşru bir olgu olarak algılanmasına neden olmakta ve böylece toplumsal değerlerin zedelenmesine yol açmaktadır.

114. Kayıtdışı ekonomi nedeniyle artan kamu finansman ihtiyacının vergi oranlarının yükseltilerek karşılanması, vergiye karşı direnci artırarak kayıtdışılığı besleyen bir kısır döngü oluşturmaktadır. Ayrıca, kayıtdışı ekonomi, ilk aşamada işletmeler açısından rekabet avantajı yaratıyor gibi görünse de, girdiler üzerinde artan vergi yükü ve düşen emek verimliliği sonucunda uluslararası rekabette dezavantaj yaratmaktadır.

115. Bürokrasinin azaltılmasına, enflasyon muhasebesi uygulamasına, gümrük, sosyal güvenlik ve vergi işlemlerinde otomasyona geçilmesine, kaçakçılıkla mücadeleye, fikri mülkiyet haklarının korunmasına ve az gelişmiş illerde istihdamın artırılmasının teşvikine yönelik düzenlemelerin yapılmasına rağmen, kayıtdışılığın boyutu azaltılamamıştır. Nitekim, tarım dışı sektörlerde kayıtdışı istihdam oranı 2001 yılındaki yüzde 29 seviyesinden 2005 yılında yüzde 34'e çıkmıştır.

116. Kayıtdışılıkla mücadele kapsamında mali sistemin kullanımına yönelik olarak düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede, 2001 yılı Eylül ayından itibaren mali kuruluşlarca yapılacak işlemlere taraf olanların vergi kimlik numarasının ilgili belge ve kayıtlarda kullanımı zorunlu hale getirilmiştir. Diğer taraftan, 8.000 YTL'yi aşan tahsilat ve ödemelerin bankalar ve PTT aracılığıyla yapılması uygulaması başlatılmıştır. Ayrıca, kayıtdışı işlemlerin tespitine yönelik olarak mali kayıtları esas alan bir veri ambarı uygulaması geliştirilmiştir.

117. Vergi kimlik numarası uygulaması yaygınlaştırılmış olup 30 Nisan 2006 tarihi itibarıyla verilen numara sayısı 41.114.357'ye ulaşmıştır.

118. Akaryakıt istasyonlarında belge düzeninin sağlanması, kayıtdışı ekonomiyle mücadelede önemli bir adım olan akaryakıt pompalarının ödeme kaydedici cihazlara bağlanmasına ilişkin uygulama başlatılmıştır.

5.2.3. Finansal Sistemin Geliştirilmesi

119. 2001 krizi sonrasında, mali sektör, yapısal zaafiyetlerinden kaynaklanan risklerin gerçekleşmesi sonucunda önemli ölçüde küçülmüş ve kamu maliyesi üzerine ciddi bir yük getirmiştir.

120. Kriz sonrasında uygulamaya konulan ve bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmayı amaçlayan program ile sektörün kırılganlığının giderilmesine yönelik önemli gelişme sağlanmıştır. Bu kapsamda kamu bankaları finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılmış, sorunlu bankalar TMSF bünyesine alınarak mali sistemden ayıklanmış, özel bankalar daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulmuş ve sektörün denetim ve gözetim çerçevesi güçlendirilmiştir.

121. Kamu bankalarının finansal yeniden yapılandırılması çerçevesinde bu bankalara görev zararları ve sermaye desteği için toplam 21,9 milyar dolar kaynak aktarılırken; operasyonel yeniden yapılandırma çerçevesinde şube ve personel sayıları rasyonel seviyelere düşürülmüştür. TMSF bünyesindeki bankaların kaynak finansmanı sorunlarının çözülmesi amacıyla Hazine tarafından 17,3 milyar dolar kaynak sağlanmış, özel bankaların sermaye yapısının güçlendirilmesi amacıyla ortakları tarafından 2,7 milyar dolar sermaye konulmuştur.

122. 2001 krizi nedeniyle ödeme güçlüğü yaşayan reel sektör şirketlerinin faaliyetlerini devam ettirebilmelerine yardımcı olmayı ve bankacılık sektörünün sorunlu kredilerini çözüme kavuşturmayı amaçlayan İstanbul Yaklaşımı 2002 yılında uygulamaya konulmuştur. 2005 yılı Haziran ayında sona eren söz konusu yaklaşım çerçevesinde 322 firmanın 6 milyar dolar tutarındaki borcu yeniden yapılandırılmıştır.

123. Bu gelişmeler sonucunda, sektörün döviz açık pozisyonu ve takipteki kredileri azalmış, sermaye yapısı güçlenmiş; makroekonomik iyileşmeyle birlikte karlılık oranları ve kredilerin toplam aktifler içindeki payı yükselmiştir.

124. Bankacılık sektörünün daha etkin ve rekabetçi bir yapıda çalışmasını sağlayan reformlardan birisi de 2004 Temmuz ayından itibaren mevduata verilen garantinin 50.000 YTL ile sınırlandırılması ve tasarruf mevduatı sigorta priminin mevduatın sigortalı kısmı üzerinden ve risk bazlı olarak alınması uygulamasının başlatılması olmuştur.

125. VIII. Plan dönemi boyunca bankacılık sektörüne yönelik bir dizi düzenleme yapılmış olup, AB mevzuatıyla uyumlu olarak hazırlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasayla, düzenleme ve denetim çerçevesinin daha da etkinleştirilmesi, finansal sektörde ortaya çıkan konsolidasyon eğilimine paralel olarak düzenleme ve denetleme aşamalarının konsolide bazda yürütülmesi, finansal şirketler ile düzenleme ve denetleme otoritesinde kurumsal yönetişimin iyileştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca, banka dışı kredi kuruluşlarının

düzenleme ve denetimi Hazine Müsteşarlığından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumuna (BDDK) devredilmiştir.

126. Sermaye piyasalarımızda son dönemde yapılan düzenlemelerle AB müktesebatına uyum yönünde önemli mesafe kaydedilmiştir. Yatırımcıları Koruma Fonu ve menkul kıymetlerde kaydi sisteme geçiş gibi yatırımcı güveninin tesisine yönelik adımlar atılmıştır. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasının kurulmasıyla risk yönetimi imkanı geliştirilmiş, şeffaflaşma ve kurumsal yönetişimin geliştirilmesi bağlamında hisse senetleri borsada işlem gören şirketler, aracı kurumlar ve portföy yönetim şirketleri için uluslararası finansal raporlama standartlarının uygulanması sağlanmıştır. Diğer yandan, düşük tasarruf düzeyi, ülkemizde sermaye piyasası kültürünün yerleşmemiş olması, yetersiz bireysel ve kurumsal yatırımcı tabanı ve piyasalardaki araç çeşitliliğinin azlığı, sermaye piyasalarımızın temel sorunları olarak göze çarpmaktadır.

127. Yüksek büyüme potansiyeline sahip olan sigortacılık sektörünün, AB ülkeleriyle kıyaslandığında yeterince gelişmediği görülmektedir. VIII. Plan döneminde yasal altyapısı oluşturulan ve 2003 yılında fiilen devreye giren bireysel emeklilik sistemi, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olması ve uzun vadeli fonların oluşumu açısından önem taşımaktadır.

128. 2001 krizi nedeniyle bankacılık sektörüne paralel biçimde mali bünyeleri zayıf sigorta şirketleri sektörden ayıklanmış olup bu çerçevede şirketlerin mali bünyelerinin güçlendirilmesine ve sektörün daha sağlıklı faaliyet göstermesine yönelik faaliyetler halen devam etmektedir.

129. Sigortacılık sektörünün AB'ye uyum sürecinde sağlıklı ve rekabetçi bir yapıya kavuşabilmesi için sektöre ilişkin mevzuatta değişiklik ihtiyacı bulunmakla birlikte son yıllarda mali bünyeye ilişkin yapılan düzenlemeler ile AB müktesebatına ve uluslararası standartlara uyum yönünden mesafe kaydedilmiştir.

130. Makroekonomide görülen iyileşmeler ve finansal sektörün hukuki altyapısının güçlendirilmesi sonucunda mali sektörde yabancı payı artmıştır. Mayıs 2006 itibarıyla İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) işlem gören tüm hisselerde yabancı payı yüzde 65'tir. Aynı dönem itibarıyla banka hisselerinin İMKB hariç yüzde 14,5'i, İMKB dahil olduğunda ise yüzde 28'i yabancılara ait bulunmaktadır.

131. Finansal sistemimizde son dönemde kaydedilen gelişmelere karşın, AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında sistemin, temel göstergeler itibarıyla küçük bir ölçeğe sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5.5: Bankacılık Sektörü Göstergelerinin AB ile Karşılaştırılması (%)

	Türkiye			AB-15*
	2000	2004	2005	2004
Aktif / GSYİH	83,7	71,2	81,5	289,2
Kredi / GSYİH	27,5	24,0	31,4	122,2
Mevduat / GSYİH	53,6	44,4	49,9	98,6
Net Kar / Toplam Aktif	-2,6	2,1	1,4	0,7
Tahsili Gecikmiş Alacaklar / Krediler	11,5	6,2	4,9	2,5

5.2.4. Enerji ve Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi

Enerji

132. VIII. Plan döneminde, ekonomik büyüme ve nüfus artışı paralelinde birincil enerji ve elektrik enerjisi tüketiminde önemli artışlar kaydedilmiştir. Plan döneminde, birincil enerji tüketimi yıllık ortalama yüzde 2,8 oranında bir artışla 2005 yılı sonu itibarıyla 92,5 milyon ton petrol eşdeğerine (mtep), elektrik enerjisi tüketimi ise yıllık ortalama yüzde 4,6 oranında bir artışla 160,8 milyar kWh'e ulaşmıştır. Ekonominin istikrar kazandığı ve 2001 krizinin etkilerinin hafiflediği 2003 sonrası dönemde ise bu artışlar daha belirgindir. Bu dönemde birincil enerji tüketimi yıllık ortalama yüzde 5,7, elektrik tüketimi ise yüzde 6,7 oranında büyümüştür.

133. VIII. Plan döneminde, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile bu sektörler rekabete açılmış ve piyasanın düzenlenmesi amacıyla Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) teşkil edilmiştir. Serbestleştirme çalışmalarının ana unsurları; kamunun elektrik ve doğal gaz sektöründe, iletim haricinde, yatırımcı rolünden tedricen arınması ve mülkiyetindeki tesisleri özelleştirmesi, gerekli yatırımların rekabetçi bir piyasa ortamında özel sektör tarafından yapılması ile kamunun düzenleyici konumunu güçlendirmesi ve arz güvenliğini temin etmesidir.

134. Serbestleştirme çalışmaları kapsamında, bir taraftan elektrik sektöründe faaliyet gösteren kamu kuruluşları yeniden yapılandırılırken diğer taraftan şehir içi doğal gaz dağıtımını özel sektör eliyle yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ile petrol ürünlerinde ve Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 5307 sayılı Kanun ile LPG'de piyasa faaliyetlerinin şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı biçimde sürdürülmesi için EPDK tarafından gerekli düzenleme, yönlendirme, gözetim ve denetim faaliyetlerinin yürütülmesi sağlanmıştır.

135. Yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimi içindeki payını yükseltmek amacıyla 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun bu dönemde yasalaşmıştır. Hazırlıkları tamamlanan Enerji Verimliliği Kanunu çıkarılamamıştır.

136. 4628 sayılı Kanunun uygulanmasında görülen yetersizlikleri gidermek ve serbest piyasaya dönüşüm çalışmalarını koordine edip, hızlandırmak amacıyla 2004 yılında Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi hazırlanarak uygulamaya konulmuştur. Bu belge çerçevesinde önerilen bir "geçiş süreci" içinde elektrik dağıtım ve üretim tesislerinin özelleştirilmesi ve arz güvenliği konusunda alınacak tedbirler başta gelmek üzere yapılması gerekli çalışmalar bir programa bağlanmış, sorumlu ve ilgili kuruluşlar belirlenmiştir.

137. Öncelikle, Azerbaycan olmak üzere, Hazar havzasında üretilen petrolün boru hattı ile Gürcistan üzerinden Ceyhan'daki bir terminal üzerinden tankerlerle Dünya pazarlarına ulaştırılması için geliştirilen 50 milyon ton/yıl kapasiteli Bakü-Tiflis-

Ceyhan Ana İhraç Boru Hattı projesi 2006 yılında tamamlanmıştır. Rusya Federasyonu ile yapılan anlaşma çerçevesinde yılda 16 milyar metreküp doğal gaz taşıyacak olan 501 km uzunluğundaki Samsun-Ankara Doğal Gaz İletim Hattı tamamlanarak 2003 yılından itibaren bu hattan gaz alımına başlanmıştır.

Ulaştırma

138. Dünyada ticaretin giderek serbestleşmesine paralel olarak rekabetin artması ve küresel ve bölgesel ölçekte organizasyonların ağırlık kazanmasıyla taşıma mesafelerinin uzaması, hız unsurunu öne çıkarmıştır. Bu durum, hammadde ve işlenmiş ürünlerin alıcılara düşük maliyetle ve zamanında ulaştırılmasının önemini artırmış, lojistik hizmetler ile desteklenen kombine taşımacılık sistemlerinin kullanımını yaygınlaştırmıştır.

139. Ülkemizde başta karayolları olmak üzere trafik güvenliğinin yeterli olmaması önemli bir sorun olmaya devam etmiştir.

140. Türkiye’de artan ulaşım talebine uygun olarak demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının yeterince geliştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaşım türünün karayolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak karayolu ağına yüklenmesine yol açmıştır. Bu durum taşıma türleri arasında dengesiz ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına sebep olmuştur.

141. VIII. Plan döneminde yurt içi yük taşımacılığında karayollarının payı 2000 yılında yüzde 88,7’den 2005 yılında yüzde 90 seviyesine ulaşmıştır. Sektörde küçük bir paya sahip olan deniz yolu yük taşımalarının payı daha da azalarak 2005 yılında yüzde 2,8 seviyesine gerilemiştir. Demiryolu ve boru hattı taşımaları paylarını korumuştur. Bu dönemde yurt içi yolcu taşımalarının yüzde 95,2’si karayolu ile gerçekleştirilmiştir. Yurt dışı yük taşımaları denizyolu, yolcu taşımaları ise havayolu ağırlıklı yapısını korumuştur.

142. Sektör içindeki kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliği ve sektörün bütününe dengeli bir yapıda ele alan politikaların oluşturulamaması sorunu bu dönemde de devam etmiştir. Bu sorunların giderilmesi amacıyla başlatılan Ulaştırma Ana Planı Stratejisi çalışmaları 2005 yılında tamamlanmıştır.

Demiryolu

143. Türkiye’deki mevcut demiryolu ağı toplam 10.984 km olup bu ağın 8.697 km’si ana hattır. Mevcut demiryolu ağının 2.305 km’si elektrikli ve 2.665 km’si sinyallidir.

144. Demiryolu yoğunluğu açısından Türkiye, AB üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında en az yoğunluğa sahip ülkedir. Ana şehirler arasındaki koridorlarda taşımacılık nispeten eskimiş bir altyapı üzerinde sürdürülmektedir. Demiryolu altyapısının en önemli problemi büyük nüfuslu şehirler arasındaki demiryolu hatlarının yüksek hız ve kaliteli servise uygun olmamasıdır. Km başına toplam trafik birimi itibarıyla da Türkiye AB ortalaması olan 3,2’nin oldukça altındadır.

145. Demiryollarında tekel konumunda işletmecilik yapan TCDD’nin yeniden yapılandırılması çalışmalarının yanı sıra yüksek hızlı tren işletmeciliğine geçmek

amacıyla Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesinin yapım çalışmaları devam etmekte olup, Ankara-Konya Hızlı Tren projesinin altyapı ihalesi yapılmıştır.

Denizyolu

146. Liman gelişim kararlarının sağlıklı bilgi ve verilere dayandırılmasını sağlamak üzere 1999 yılında başlatılmış olan Limanlar Ana Planı çalışması 2001 yılında tamamlanmıştır.

147. Dünya sıralamasında 2000 yılında 18. sırada yer alan Türk deniz ticaret filosu, son yıllarda daha da belirgin olarak yaşanan finansman sorunları ve bayraktan kaçış nedenleri ile 2005 yılında 24. sıraya gerilemiştir.

148. VIII. Plan dönemi sonunda limanlarımızdaki konteyner elleçlemesinin 1,9 milyon TEU'ya (Twenty-feet Equivalent Unit) ulaşması beklenirken 2,3 milyon TEU olarak gerçekleşmiştir. Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli ile gerçekleştirilmesi planlanan Kuzey Marmara Limanı ve İzmir Limanı Tarama ve Tevsii Projeleri ile Derince Konteyner Limanının inşaatı başlatılamamıştır. Kuzey Ege Liman Etüdü sonuçlandırılmıştır.

149. Türkiye'de deniz emniyetinin güçlendirilmesi konusunda AB müktesebatına ve uygulamalarına uyum amacıyla İspanya ile ortaklaşa yürütülen çalışmalar tamamlanmıştır.

Havayolu

150. Ülkemizde 2006 yılı başı itibarıyla, trafiğe açık 37 havaalanı bulunmaktadır. 2000 yılında toplam 34,9 milyon yolcu taşınırken, bu sayı 2005 yılında 55,5 milyon yolcuya yükselmiştir. Biletler üzerinden alınan kamu payının düşürülmesi ve özel havayolu şirketlerinin iç hatlarda uçuşa başlaması yolcu talebini artırmıştır.

151. Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMI) tarafından işletilen havalimanlarındaki yolcu terminallerinde YİD modelinin uygulanmasına devam edilmiştir. Atatürk Havalimanı ve Antalya Havalimanı terminallerinin işletilmesi özel sektöre devredilmiş olup, bu yöntemin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

152. 2005 yılında çıkarılan yasaya rağmen, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'nün; düzenleme ve denetleme açısından sektördeki büyümeye uyum sağlayacak etkinliği kavuşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Karayolu

153. Trafik kazaları sonucu ortaya çıkan can kayıplarının yanı sıra uğranılan ekonomik kayıplar önemli bir sorun olmaya devam etmiştir. Ülkemizde trafik kazalarından kaynaklanan yolcu-km başına düşen ölü sayısı AB ortalamasının oldukça üzerindedir. 2004 yılı istatistiklerine göre, kentiçi ve şehirlerarası yollarda toplam 537 bin kaza meydana gelmiştir. Bu kazalarda 4.428 kişi hayatını kaybetmiş, 136.229 kişi de yaralanmıştır.

154. 2005 yılı başı itibarıyla köy yolları hariç 62 bin km uzunluğundaki devlet ve il yolunun yaklaşık 4.000 km'si stabilize ve toprak haldedir. VIII. Plan döneminde 170 km otoyol ve bağlantı yolunun yapımı tamamlanmış, İstanbul Büyükşehir Belediyesine devredilen 117 km'lik yol ile birlikte toplam otoyol ağı 1.944 km'ye

ulaşmıştır. Devlet ve il yollarında 2003 yılı sonrasında hız kazanan bölünmüş yol yapımları ile toplam bölünmüş yol uzunluğu 5.576 km. artışla 2005 yılında 9.441 km olmuştur. Ağır taşıt trafiğine uygun bitümlü sıcak karışım kaplamalı (BSK) devlet ve il yolu uzunluğu 7.080 km'dir. Yeni bölünmüş yolların büyük çoğunluğu sathi kaplamalı olarak inşaa edilmiş olup BSK'ya çevirme çalışmalarına başlanmıştır.

155. Uluslararası karayolu taşımacılık filomuz, 2004 yılı verilerine göre yaklaşık 32.000 araç ve 1,4 milyon tonluk taşıma kapasitesiyle yılda yaklaşık 2 milyar dolar civarında gelir sağlamakta ve ihracatımızın değer olarak yüzde 40'ını taşımaktadır. AB ülkelerinde araçlarımıza uygulanan geçiş kotası sınırlamaları sorun olmaya devam etmekte, filo kapasitesinin etkin kullanımını engellemektedir.

Kentiçi Ulaşım

156. AB üyesi ülkelerde, ulaşımda sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde, kentiçi ulaşım sorunlarında kapasite arttırıcı çözümler yerine talep ve trafik yönetim uygulamaları ile bilgi teknolojilerinin etkin kullanımı önem kazanmıştır.

157. Hızlı ve plansız kentleşme, büyük kentlerde yaşanan yüksek nüfus artışı ve motorlu taşıt sahipliğindeki artış; kentiçi ulaşımda yaşanan fazla yakıt tüketimi, çevre kirlenmesi, kazalar ve trafik tıkanıklığı problemlerinin artarak devam etmesine sebep olmaktadır. Yerleşimin yoğun olduğu büyük kentlerde altyapı yapım maliyetlerinin yüksekliği ve mali kaynakların yetersizliği nedenleriyle gerekli yatırımlar yeterli ölçüde yapılamamakta, toplu taşıma hizmeti iyileştirilememektedir.

158. VIII. Plan döneminde ülkemizde Eskişehir Tramvay, Bursa Hafif Raylı Sistem, İstanbul Yenibosna-Havaalanı Hafif Metro ve Eminönü-Kabataş Tramvay Hattı projeleri işletmeye alınmıştır. Halen 17 raylı sistem projesi Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Bursa ve Kayseri'de yapım aşamasında olup, Samsun ve Antalya'da ise iki tramvay hattının ihale süreci devam etmektedir.

5.2.5. Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi

159. Hızlı nüfus artışı ve sanayileşme süreci doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı üzerinde önemli bir baskı unsuru olmaya devam etmektedir. Çevrenin korunması ve üretim sürecinin olumsuz etkilenmemesi açısından doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda kurum ve kuruluşlar arasındaki görev ve yetki dağılımındaki belirsizlikler yeterince giderilememiştir.

160. AB'ye uyum sürecinde, atık yönetimi, doğa koruma, gürültü ve çevresel etki değerlendirme konularında ilerleme sağlanmasına rağmen, çevre alanında hala çok sayıda düzenlemeye gereksinim bulunmaktadır. Ancak, uyumun gerektirdiği yüksek maliyetli yatırımların fazlalığı bu alanda özel sektörün katılımı da dahil yeni finansman yöntemleri arayışını gündeme getirmiştir. Bu kapsamda mevzuat uyumunun sağlanması ve gerekli ilave yatırımların yapılabilmesi için uzun bir zaman dilimine ihtiyaç vardır.

161. Ülkemizdeki doğal bitki gen kaynağı ile biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliği için Genetik Olarak Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) ve biyoteknoloji ürünlerinin kullanımı ve dolaşımı konusunda standartların oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

162. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin (İDÇS) TBMM tarafından onaylanmasıyla ülkemiz, 24 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla İDÇS'ye taraf olmuştur.

163. Çevresel izleme, denetim ve raporlama sisteminin altyapısının geliştirilerek uygulamaların etkinleştirilmesi, ilgili kuruluşlar arasında bilgi akışının ve paylaşımının bütüncül bir sistemle sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

164. 2004 yılı itibarıyla, 3225 belediyenin 1911'inden derlenen istatistiklere göre, belediye sınırları içinde yaşayan nüfustan kanalizasyon hizmetlerinden yararlananların oranı yüzde 80'e, atık su arıtma tesislerinden yararlananların oranı yüzde 47'ye, içme ve kullanma suyundan yararlananların oranı yüzde 93'e, içme suyu arıtma tesisi hizmetlerinden yararlananların oranı ise yüzde 42'ye ulaşmıştır.

5.2.6. Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi

165. Yenilikçilik, rekabetçi ekonomik yapının en önemli unsurlarından biridir ve yeniliklerin büyük kısmı bilgi ve teknoloji üreten Ar-Ge faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde Ar-Ge altyapısı büyük oranda üniversiteler ve kamu araştırma kurumlarında yer almakta ve araştırma faaliyetlerinin çoğunluğu buralarda gerçekleştirilmektedir. Ar-Ge faaliyetlerini gerçekleştiren, bu faaliyetlere destek sağlayan ve bu faaliyetlerin sonucunda ortaya çıkan bilgi ve teknolojiyi kullanan kurumlar arasında güçlü bir bağ kurulamamış olması nedeniyle, Ar-Ge faaliyetlerinin sonuçları uygulamaya geçirilememekte ya da yapılan araştırmalar genellikle sanayinin ihtiyaç ve talebinden uzak olmaktadır.

166. Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı 2002 yılı itibarıyla yüzde 0,67 olup, bilim ve teknoloji alanında gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük olduğu görülmektedir. 2005 yılından itibaren bilim ve teknolojiye ayrılan kamu kaynakları önemli ölçüde artırılmış olmakla birlikte, Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı halen yüzde 1'in altındadır.

167. VIII. Plan döneminde, çeşitli üniversitelerde stratejik alanlarda mükemmeliyet merkezleri oluşturulmuştur. Bunun yanında, 2002 yılından itibaren bilim insanı yetiştirmeye yönelik projeler ve 2004 yılından itibaren de çok ortaklı, disiplinler arası niteliğe sahip projeler desteklenmeye başlanmıştır.

168. Teknoloji geliştirme bölgeleri, teknoloji merkezleri, duvarsız teknoloji kuluçka merkezleri ve üniversite-sanayi ortak araştırma merkezlerinin faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilmiştir.

169. Teknoloji geliştirme bölgelerindeki firmalara 2013 yılı sonuna kadar kurumlar ve katma değer vergisinden istisna tanınmakta olup, çalışan araştırmacılar için de her türlü vergiden istisna sağlanmaktadır. Bu bölge dışında kalan firmaların Ar-Ge harcamalarının yüzde 40'ı gelir ve kurumlar vergisi matrahından düşürülmektedir.

170. 2005 yılında TÜBİTAK tarafından uygulamaya geçirilen Türkiye Araştırma Alanı Programı kapsamında, "Akademik ve Uygulamalı Ar-Ge Destek", "Kamu Ar-Ge Destek", "Sanayi Ar-Ge Destek", "Savunma ve Uzay Ar-Ge Destek", "Bilim ve Teknoloji Farkındalığını Artırma" ve "Bilim İnsanı Yetiştirme ve Geliştirme" Programları başlatılmıştır.

171. Ülkemizde iktisaden faal 10.000 kişiye düşen tam zaman eşdeğeri araştırmacı personel sayısı 2002 yılı itibarıyla 13,6 olup, 66,6 olan OECD ortalamasının oldukça altındadır. Ayrıca, ülkemizdeki araştırmacıların yüzde 73,1'i yükseköğretim kurumlarında görev yapmakta iken, gelişmiş ülkelerde araştırmacıların yüzde 70'i özel sektörde çalışmaktadır.

172. AB'nin bilim ve teknoloji alanındaki Altıncı Çerçeve Programına ülkemizce tam katılım sağlanmış olmasına karşın, Programa ödenen katılım payına oranla projelerden sağlanan geri dönüş oldukça düşük kalmıştır. Bu durumun en önemli nedenleri AB araştırma ağı ile bağlantının, Ar-Ge altyapısının ve araştırmacı sayısının yetersizliğidir.

5.2.7. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması

173. Elektronik haberleşme sektörünün serbestleşmesi yönündeki faaliyetler 2000 yılında Telekomünikasyon Kurumunun kurulmasıyla hız kazanmış ve 2004 yılı başı itibarıyla sektör rekabete açılmıştır. Telekomünikasyon Kurumu, ilgili AB düzenlemeleri ile uyumlu şekilde, serbestleşen piyasanın ihtiyaç duyduğu ikincil düzenlemeleri büyük ölçüde tamamlamıştır. Ayrıca, halihazırda dağınık yapıda olan mevzuatın bir kanun altında derlenmesi amacıyla hazırlanan Elektronik Haberleşme Kanunu Tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir. Elektronik haberleşme sektöründe evrensel hizmetin sağlanmasına ilişkin kanun 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

174. Elektronik haberleşme sektörünün serbestleşmesinin ardından, daha önce Türk Telekom A.Ş. tekelinde yürütülen uzak mesafe telefon hizmetleri ve altyapı işletmeciliği hizmetlerini sunmak üzere yeni işletmeciler yetkilendirilmiştir. Ayrıca, kablo platform hizmetlerinin sunumuna ilişkin yetkilendirmeler yapılmış olup, yeni hizmetlerin lisanslanmasına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

175. GSM mobil haberleşme piyasasında, daha önce faaliyetlerini Türk Telekom A.Ş. ile gelir paylaşımı esasıyla ve 1998 yılından itibaren lisans altında yürüten işletmeciler, 2002 yılında Telekomünikasyon Kurumu ile imtiyaz sözleşmesi imzalamışlardır. Bunun da etkisiyle mobil telefon penetrasyon oranlarında hızlı bir büyüme kaydedilmiştir.

176. Ülkemizde 2000 yılı itibarıyla yüzde 27,9 olan sabit telefon abone yoğunluğu, 2005 yılı sonunda yüzde 26,3 seviyesine düşmüş, aynı dönemde mobil telefon abone yoğunluğu yüzde 20,5 seviyesinden yüzde 60,5'e yükselmiştir. Mobil telefon piyasasında halihazırda 3 işletmeci faaliyet göstermektedir.

177. Sayısal yayıncılığa geçişle ilgili RTÜK koordinatörlüğünde yürütülen çalışmalar tamamlanmıştır. Bu kapsamda, gerekli hukuki ve teknik altyapı çalışmaları Ulaştırma Bakanlığının koordinatörlüğünde yürütülmektedir.

178. e-Dönüşüm Türkiye Projesinin başlatılması ile birlikte kamu hizmetleri sunumunda bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı giderek yaygınlaşmış, vatandaş ve işletmelerin bu teknolojiler konusunda farkındalığı ve hizmet taleplerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler, İnternete erişim talebini ve bunun sonucunda genişbant altyapısı yatırımlarını önemli ölçüde artırmış, genişbant abone sayısı 2005 yılı sonu itibarıyla 1,5 milyona yükselmiştir.

5.2.8. Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi

179. VIII. Plan dönemi başında GSYİH içerisinde yüzde 14,1 olan tarımın payı, 2005 yılında yüzde 10,3'e gerilerken, tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı 2000 yılındaki yüzde 36 seviyesinden 2005 yılında yüzde 29,5 seviyesine inmiştir.

180. Tarımsal işletmelerde genel olarak hayvancılık ve bitkisel üretim bir arada yapılmakta olup, işletmelerin küçük ölçekli ve çok parçalı yapıda olması verimliliğin düşük seviyelerde kalmasına yol açmaktadır. 2001 yılında çıkarılan 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun miras hukukuna ilişkin hükümleri, yeterli tarımsal varlığa sahip olmayan tarımsal işletmelerin paylaşırma dışında bırakılması konusunu düzenlemiş ve arazi parçalılığı sorununun daha da ağırlaşmasını engellemiştir.

181. Son on yılda tarım dışına çıkarılan yüksek verimli tarım alanları toplamı 1,26 milyon hektara ulaşmış iken, 2005 yılında çıkarılan 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu toprak kaynaklarının etkin kullanımı konusunda önemli bir gelişme sağlamıştır.

182. 2005 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün (KHGM) kapatılması, arazi toplulaştırma, drenaj, toprak muhafaza, gölet, yeraltı suyu ve yerüstü suyu sulaması yatırımlarının yürütülmesi konusunda ilave önlemler alınması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

183. Sulama tesislerinin faydalananlara devrinin yaygınlaştırılması ile 2005 yılı sonuna kadar geliştirilen Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü sulamalarının yüzde 95'inin işletme ve bakım hizmetleri çeşitli organizasyonlara devredilmiştir. Ancak, bu yapının sürdürülebilirliğinin sağlanması için hizmetlerin devredildiği organizasyonların yasal düzenlemeye kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

184. 2002 yılından bu yana fiyat desteği yerine uygulanmakta olan Doğrudan Gelir Desteği ödemeleri ile üretici gelirlerinde belirli bir istikrar sağlanması amaçlanmıştır. 2004 yılında YPK Kararı ile "Tarım Stratejisi 2006-2010" belgesi kabul edilmiştir. Bu doğrultuda 2006 yılında çıkarılan 5488 sayılı Tarım Kanunu ile, üreticiler için, üretim planlaması yapabilmelerini sağlayacak öngörülebilir ve istikrarlı bir ortam oluşturulması amaçlanmaktadır. Üretici ve üretim düzeyini risklere karşı korumak amacıyla 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu 2005 yılında çıkarılmıştır. Piyasaların oluşması ve risk yönetimine katkı sağlamayı amaçlayan Tarım Ürünlerinde Lisanslı Depoculuk Kanunu da 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

185. Yasal altyapısı 2004 yılında Organik Tarım Kanunu ile oluşturulmuş olan organik tarım üretimi hızla artmaktadır. Ayrıca, yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesi, bu bitkiler ile bunların ıslahçı haklarının korunması amacıyla 2004 yılında Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun çıkarılmıştır.

186. Türkiye'de, hayvancılık işletmeleri genelde küçük ölçekli olup, birim hayvan başına elde edilen verimler düşük, yem bitkileri üretimi yetersiz ve suni tohumlama sayısı uluslararası ortalamaların altındadır. Plan döneminde, hayvan başına verimlerin yükseltilerek, hayvancılık üretiminin artırılması amaçlanmasına rağmen, bu alanda sınırlı düzeyde ilerleme kaydedilmiştir.

187. Kıyı balıkçılığına dayalı avcılık üretimi ile içsu balıkçılığında kaynak yönetiminin doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına odaklı olarak yapılması gerekmektedir. Yetiştiricilik faaliyetlerinde ise çevre açısından sürdürülebilirlik sorunları yaşanmaktadır.

188. Halen kamu eliyle yürütülmekte olan eğitim ve yayım hizmetlerine üretici örgütlerinin katkısı sınırlı kalmaktadır. Bunun yanı sıra, kamu ana hizmet kurumları tarafından yapılan Ar-Ge çalışmalarının ilgili kurumların faaliyetlerini destekleyici şekilde düzenlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

189. Üreticilerin örgütlenmesinin geliştirilmesi amacıyla 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu 2004 yılında yürürlüğe girmiş olmasına rağmen, üreticilerin değişik amaçlara uygun şekillerde örgütlenmelerini destekleyici bir çerçeve oluşturulamamıştır.

190. Su ve odun üretimi ile biyolojik çeşitliliğin temel kaynağı ormanların sürdürülebilir yönetimi çalışmalarına devam edilmiştir. Endüstriyel ve toprak muhafaza ağaçlandırmaları 2000 yılında toplam orman alanının yüzde 10'u seviyesinde iken 2005 yılı sonunda yüzde 12'si seviyesine yükselmiştir. Ayrıca 52 ilde bazı orman sahalarının kent ormanı şeklinde hizmet vermesi sağlanmıştır. Ancak VIII. Plan döneminde ağaçlandırılan alanların yaklaşık yüzde 9'u kadar bir alan yangınlarla tahrip olmuş, yüzde 17'si kadar bir alan da orman rejimi dışına çıkartılmıştır. Kaydedilen gelişmelere rağmen sektörde kadastro çalışmalarının ve yol altyapısının tamamlanamaması, milli park ve benzeri korunan alanların azlığı, odun dışı ürün ve hizmetlere gereken önemin verilmemesi, orman bakım çalışmalarının yetersizliği ile erozyonu önleyici ve uzun dönem odun arz-talep dengesini sağlayıcı yıllık ağaçlandırmaların düşüklüğü önemli sorunları oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak, ekosistem ağırlıklı eğitim noksanlığı ve faaliyetlere paralel uzmanlaşmış teknik personel ile işçi açığı olması gibi sorunlar da kaynağın sürdürülebilir orman yönetimi anlayışı dahilinde değerlendirilmesinde ve odun işleme sanayilerinin rekabet güçlerinin artırılmasında önemli darboğazları oluşturmaktadır.

191. Kurum içi ve kurumlar arası eşgüdüm eksikliği ile kurumsal kapasite yetersizliği gibi nedenler hayvan ve bitki sağlığı ile gıda güvenliği politikalarının uygulanmasında sorunlara yol açmaktadır. Bu kapsamda, AB'deki hayvan sağlığı, yem ve gıda mevzuatını bir arada ele alan gelişmelere paralel olarak hayvan sağlığı ve zabıtası, yem, zirai mücadele ve karantina ile gıda konularındaki mevzuatın bütüncül bir şekilde ele alınması önem arz etmektedir.

5.2.9. Sanayi ve Hizmetlerde Yüksek Katma Değerli Üretim Yapısına Geçişin Sağlanması

Sanayi

192. Türkiye'de imalat sanayiinin GSYİH içindeki payı 2000 yılında yüzde 19,2 iken, 2005 yılında yüzde 20,8'e yükselmiştir.

193. 2001 krizinin ardından başlayan iyileşme ile birlikte, 2002 yılından itibaren imalat sanayii yatırımında, üretiminde ve ihracatında önemli artışlar yaşanmıştır. Yatırımlarda ve ihracattaki artış ile ihracatın sektörel kompozisyonunun değişmesi

ve reel kurun değeri, ara ve yatırım malları ithalatında yüksek artışlara yol açmıştır.

194. 2000 yılında 25,5 milyar dolar olan imalat sanayii ihracatı 2005 yılında 68,8 milyar dolara ulaşmış, böylece toplam ihracat içindeki payı yüzde 92'den yüzde 93,7'ye yükselmiştir. VIII. Plan döneminde imalat sanayii ihracatı içinde gıda, tekstil-giyim ve demir çelik sektörleri ağırlığını sürdürürken, otomotiv, makina, elektronik, metal eşya, petrol ürünleri ve lastik-plastik sektörleri payını artırmıştır. Plan döneminde imalat sanayii ihracatının yaklaşık yüzde 52'si AB-25 ülkelere yapılmıştır.

Tablo.5.6: İmalat Sanayii Göstergeleri

Göstergeler (Yüzde)	2000	2005	2001-2005 Ortalaması	AB (2004)
GSYİH İçindeki Payı	19,2	20,8	20,4	20,5 (1)
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla) (2)	6,5	4,8	4,9	2,8 (3)
İhracat artışı (Cari Fiyatlarla)	6,7	15,2	21,9	9,5 (4)
İthalat Artışı (Cari Fiyatlarla)	29,8	16,6	16,3	8,8 (4)
Özel Sektör Yatırımlarındaki Payı	26,5	41,4	35,5	-
Özel Kesim Kapasite Kullanım Oranı	74,6	78,9	74,6	-
Çalışan Başına Kısmi Verimlilik Artışı	8,8	5,6	6,0	-0,3 (5)

Kaynak: TÜİK - EUROSTAT

(1) AB-25 Sanayi Verisi

(2) Sanayi üretim endeksi artış hızı kullanılmıştır.

(3) AB-25 İmalat Sanayii 2005 Yılı Verisi

(4) AB-25 SITC Sınıflandırmasına Göre

(5) AB-15

195. 2000 yılında 44,2 milyar dolardan, 2005 yılında 94 milyar dolara yükselen imalat sanayii ithalatının toplam ithalattaki payı yüzde 80,7 olmuştur. İmalat sanayii ithalatının 2000 yılında yüzde 55,9'u AB-25 ülkelerinden yapılırken, bu oran 2005 yılında yüzde 49,8'e gerilemiştir. Çin'den yapılan imalat sanayii ürünleri ithalatı 2000 yılında 1,3 milyar dolar iken, yıllık ortalama yüzde 38,2 artışla 2005 yılında 6,7 milyar dolara ulaşmıştır. Çin'den ithalat yapılan önemli sektörler elektrikli makineler, elektronik ve bilgi işlem makineleri, tekstil-giyim ve deri, makina ve kimya sanayileri olmuştur.

196. VIII. Plan döneminde imalat sanayiinde yıllık ortalama olarak; katma değer yüzde 5,3, ihracat yüzde 21,9, ithalat yüzde 16,3, özel kesim sabit sermaye yatırımları ise yüzde 10,2 artmıştır.

197. İmalat sanayiinin; teknoloji üretiminde yetersizlik, modern teknoloji kullanımının hızlı yaygınlaşmaması, nitelikli işgücü noksanlığı, yüksek katma değerli ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti, yeni gelişen sektörler için yeterince yatırım yapılamaması, tesislerin üretim ve yönetim yapılarında iyileştirme ihtiyacı, yatırımcıların bilgiye erişimindeki zorluklar, organize sanayi bölgeleri ihtiyacının yeterli düzeyde karşılanamaması ile kayıtdışı ve ithalattan kaynaklanan haksız rekabet gibi hızlı gelişmeyi sınırlayan yapısal nitelikteki sorunları devam ettirmektedir.

198. Günümüzde imalat sanayiinde yüksek teknoloji sektörlerinde Ar-Ge harcamalarının payı oldukça yüksek olup, bu sektörlerde bilgi ve teknoloji üretimi, düşük teknoloji sektörlerinde ise işgücü maliyeti rekabet gücünün belirleyici unsurlarıdır. Her iki grupta da ana sektörlerin alt faaliyet alanlarında bilgi ve yenilikçiliğin rekabet gücü farklılıkları yaratabildiği gözlenmektedir.

199. 1996 yılında Gümrük Birliğinin başlaması sonrasında sanayi ihracatında orta ve yüksek teknoloji sektörleri lehine gözlenen gelişme VIII. Plan döneminde de devam etmiştir.

200. Çin ve Hindistan gibi ucuz emek gücüne sahip ülkelerin, dünya ticaret sistemine entegrasyonu ile temel ürünlerde maliyetlere dayalı rekabetin sürdürülmesi güçleşmiştir. Bunun sonucunda, ülkemizde tekstil, giyim, deri gibi geleneksel sektörlerde 2002-2005 döneminde üretim gerilemiştir.

201. Buna karşılık, otomotiv, makina ve elektronik sanayilerinde 2002-2005 döneminde ihracat ve üretimdeki yüksek artışlar nedeniyle orta ve yüksek teknoloji sektörlerinin imalat sanayiindeki payı önemli oranda yükselmiştir. Ancak AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında bu sektörlerin payı hala düşük kalmaktadır. Bu sektörlerde aynı zamanda yüksek oranda ithal girdiye bağımlılık nedeniyle katma değer artışı beklenen düzeyde gerçekleşmemektedir.

202. Bu gelişmeler, ülkemiz imalat sanayiinin gerek alt sektörler gerekse alt faaliyet alanları itibarıyla, değer zincirinde rekabetin belirleyici unsurunun bilgi ve yenilikçilik olduğu alanlara yönelmesini gerekli kılmaktadır.

203. Ülkemizde düşük teknoloji içeren geleneksel sanayilerde şirket ölçeğinin küçük ve verimliliğin düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca küçük işletmeler girdi tedariki, Ar-Ge çalışmaları ve yetişmiş insan gücü istihdamında yetersiz kalmaktadır.

204. Savunma sanayiinin ülke sanayisi ile bütünleşmesi ve yerli girdi payının artırılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Ancak, savunma sanayii ürünlerinde büyük ölçüde dışa bağımlılık devam etmektedir.

Tablo.5.7: İmalat Sanayii Üretim ve İhracatının Yapısı (Yüzde Pay)

Teknoloji Yoğunluğu (1)	Türkiye						AB
	Üretim			İhracat			İhracatı (4)
	2000 (2)	2002	2005 (3)	2000	2002	2005	2003
Yüksek	5,9	5,1	6,3	7,8	6,2	6,0	21,5
Ortanın Üstü	22,5	18,2	25,3	20,4	24,3	28,5	41,9
Ortanın Altı	30,4	26,7	27,0	20,5	22,8	26,9	15,9
Düşük	41,2	50,0	41,4	51,3	46,8	38,7	20,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK, OECD STAN Database

(1) OECD Science, Technology and Industry Scoreboard sınıflandırması esas alınmıştır.

(2) 10+ kişi çalıştıran işyerlerini kapsamaktadır.

(3) 2002 Yılı fiyatlarıyla DPT tahminidir.

(4) OECD Üyesi AB Ülkeleri

Hizmetler

205. GSYİH'nın yaklaşık yüzde 64'ünü oluşturan hizmetler sektörünün büyüme oranı ekonomi genelindeki büyümenin üzerinde seyretmiştir. Hizmetler sektöründe en büyük payı yüzde 32 ile ticaret hizmeti oluşturmaktadır. Hizmet sektörlerinin toplam istihdam içindeki payı 2000 yılında yüzde 46,3 düzeyindeyken bu oran 2005 yılında yüzde 51,1'e yükselmiştir. Bu oran yüzde 69,4 olan AB-15 ortalamasının altında kalmaktadır.

Tablo.5.8: Hizmet Sektörlerine İlişkin Göstergeler (1)

Göstergeler (Yüzde)	2000	2002	2005
Hizmetlerin GSYİH İçindeki Payı	62,6	63,2	64,4
Toplam Hizmetler İçindeki Pay			
İnşaat	8,3	6,5	6,8
Ticaret	31,9	31,9	31,8
Ulaştırma ve Haberleşme	22,6	23,8	22,9
Hizmetlerin İstihdam İçindeki Payı	46,3	46,6	51,1

(1) Cari fiyatlarla

Turizm

206. Turizm, yarattığı katma değer, istihdam ve döviz geliri bakımından Türkiye ekonomisinde son 20 yılda önemli atılım gösteren sektörlerden biri olmuştur. Türk turizminin uluslararası turizm geliri içindeki payı 2000 yılında yüzde 1,6 iken 2005 yılında yüzde 2,9'a ulaşmıştır. Aynı dönemde yabancı turist sayısı 10,4 milyon kişiden, 21,1 milyon kişiye artarken, turizm geliri ise 7,6 milyar dolardan 18,2 milyar dolara yükselmiştir. Turist sayısı ve döviz gelirlerindeki bu artışla Türkiye, dünyada en çok turist kabul eden ülke sıralamasında 12., gelirlerde ise 8. sırada yer almaktadır.

207. 2000 yılında 352 bin olan Kültür ve Turizm Bakanlığında belgeli yatak kapasitesi, 2005 yılında 450 bine, 350 bin olan belediye belgeli yatak sayısı ise 400 bine yükselmiştir. Yatırım aşamasında ise 260 bin yatak bulunmaktadır. Sektörde 4.825 seyahat acentası faaliyet göstermektedir.

208. Ülkemizde son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen tanıtım ve pazarlama konusunda yapısal bir reform gereği hissedilmektedir. Turizm eğitiminde henüz mesleki belgelendirme sistemine geçilememiş olması ise hizmet kalitesini olumsuz etkilemektedir.

İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri

209. VIII. Plan döneminde sektörün GSYİH içindeki payı 2001 ile 2003 yılları arasında küçülürken 2004 yılından itibaren artmaya başlamıştır. 2005 yılındaki büyümede özellikle konut yapımı alanındaki artış önemli bir etkiye sahiptir. VIII. Plan dönemi sonunda yapı inşa izni yüzde 85 oranında artarak 99,5 milyon m²/yıl, yapı kullanım izni ise yüzde 32 oranında artarak 48,5 milyon m²/yıl seviyesine gelmiştir. Ortalama 1,1 milyon kişinin istihdam edildiği inşaat sektörünün toplam istihdam içindeki payı 2005 yılı sonu itibarıyla yüzde 5,3 olmuştur.

210. Plan döneminde, 601 sayılı KHK ile uzman mühendislik ve uzman mimarlık tarifleri getirilmiş ve uzmanlık belgesi edinme koşulları bir yönetmelikle

belirlenmiştir. 595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında KHK iptal edilmiş ve yerine 4708 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. AB standartlarına ve Dünya Ticaret Örgütü mevzuatına uyum amacıyla hazırlanan 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ve daha sonra bu kanunlarla ilgili uygulamada karşılaşılan sorunların çözümü için 4964 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Teknik Müşavirlik Firmalarının Yurtdışındaki Faaliyetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Tebliğ yayımlanmıştır.

211. Türk müteahhitlik ve müşavirlik firmalarının yurtdışındaki faaliyetlerine ilişkin olarak elde ettikleri gelirler, kurumlar vergisinden sürekli istisna tutulan kazançlar arasına alınmış, müteahhitlik firmalarının yurtdışındaki projelerinde çalıştıracakları Türk işçisinin sosyal güvenliğinin sağlanmasına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Bilgi Teknolojileri Hizmetleri

212. Ülkemizde bilgi teknolojileri pazarının büyüklüğü 3 milyar dolar civarındadır. Pazarın büyük kısmını donanım oluşturmakta, yazılım ve hizmetlerin bilgi teknolojileri pazarındaki payı yüzde 30 civarında kalmaktadır.

213. Bilgi teknolojileri sektöründe yazılım ve hizmetler alanında çok sayıda firma faaliyet göstermekle birlikte, ölçek, yetkinlik, deneyim ve finansal güç açısından sorunlar yaşanmaktadır. Sektördeki en büyük 20 firmanın yaş ortalaması 13'tür. Pazarın darlığı ve dikey pazarlardaki sınırlı gelişim, deneyim ve teknik uzmanlık geliştirilmesini güçleştirmekte, dış pazarlara açılımın yetersiz oluşu ve iç pazarda fiyata dayalı rekabet büyümeyi güçleştirmektedir.

214. Diğer taraftan, dünyada yazılım ve hizmetler alanları bir yandan ekonomide verimlilik artışının en temel unsurlarından biri haline gelirken diğer yandan yoğun bir istihdam alanı olarak ortaya çıkmıştır.

Ticaret Hizmetleri

215. 2005 yılında gayri safi milli hasıla içerisinde ticaret hizmetlerinin payı yüzde 20,5 olmuştur. Ticaret hizmetleri içerisinde yüzde 82,4'lük payla büyük bir ağırlığını oluşturan toptan ve perakende ticaret hizmetleri, son yıllarda ekonomide görülen iyileşmelere bağlı olarak özellikle özel kesim nihai tüketim ve yatırım harcamalarının etkisiyle önemli bir gelişme kaydetmiştir. 2002-2005 döneminde toptan ve perakende ticaret hizmetleri yıllık ortalama yüzde 11,2 oranında büyümüştür.

216. Bu gelişmelere paralel olarak, taşımacılık sektöründe hammadde ve işlenmiş ürünlerin talep edilen yerlere düşük maliyetle ve zamanında ulaştırılmasının ve lojistik hizmetleri ile desteklenen kombine taşımacılık sistemlerinin önemi artmıştır.

217. Taşımacılık sektöründe karayolunun ağırlığı hissedilmekte olup, taşınan malların ulaştırma modları arasında dengeli bir şekilde paylaşılması ihtiyacı devam etmektedir.

218. VIII. Plan döneminde, son yıllarda gelişme gösteren büyük mağazaların belirli kurallar çerçevesinde kurulmaları ve faaliyette bulunmaları amacıyla mevzuat çalışmaları yürütülmüştür.

5.3. İstihdamın Artırılması

219. Plan döneminde, ülke genelinde hızlı nüfus artışının neden olduğu olumsuzluklar azalmasına rağmen, istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması ile eğitime ilişkin sorunlar çözülememiş ve eğitim-istihdam arasındaki ilişki yeterince kurulamamıştır.

220. Nüfus artış hızı 2000 yılında yüzde 1,41 iken, 2005 yılında yüzde 1,26'ya düşmüştür. Aynı dönemde, çalışma çağı nüfusu olan 15-64 yaş grubu ile 65 yaş üzeri yaşlı nüfus artmış ve toplam nüfus içindeki payları sırasıyla yüzde 64,7'den yüzde 65,7'ye ve yüzde 5,4'ten yüzde 5,9'a yükselmiştir.

221. VIII. Plan döneminde, Türkiye'de yaratılan istihdam, çalışma çağı nüfusunun ve işgücünün gerisinde kalmıştır. Bu dönemde, çalışma çağı nüfusu yıllık ortalama yüzde 1,9, işgücü yüzde 1,3 ve istihdam yüzde 0,4 oranında artmıştır. 2001 krizinin ardından daralan istihdam, 2004 ve 2005 yıllarında artış göstermiştir. Plan döneminde, GSYİH yıllık ortalama yüzde 4,4 büyümesine rağmen, toplam istihdam artışı yüzde 0,4 olmuştur.

222. İstihdam artışının büyümeden daha düşük düzeyde gerçekleşmesinin en önemli nedeni, tarım sektöründe yaşanan istihdam azalışıdır. Plan döneminde, tarım sektörünün istihdam içerisindeki payı yüzde 36'dan yüzde 29,5'e gerilemiş ve bu sektördeki istihdam 1 milyon 276 bin kişi azalmıştır. Tarım dışı sektörlerdeki istihdamda özellikle 2003 yılı sonrasında ciddi artış meydana gelmiş ve Plan döneminde 1 milyon 742 bin kişilik istihdam artışı gerçekleşmiştir. Tarım dışı sektörlerde 2005 yılında 1 milyon 162 bin kişilik istihdam sağlanmış olması bu artışın dönem sonunda oldukça hızlandığını göstermektedir. Toplam istihdam artış hızının düşük gerçekleşmesinin diğer nedeni ise, krizi takiben işgücünü daha verimli kullanan işletmelerin ek istihdama daha düşük düzeyde ihtiyaç duymalarıdır.

223. Söz konusu dönemde, AB ortalamasına göre düşük seviyede olan işgücüne katılma ve istihdam oranlarında ilerleme kaydedilememiştir. Bu oranların düşük olması kadınların işgücüne ve istihdama yeterince katılamamasından kaynaklanmaktadır. Kadınlarda işgücüne katılma ve istihdam oranları erkeklerin yaklaşık üçte biri seviyesindedir.

224. Tarım sektöründe istihdamın azalması sonucunda ve 2001 krizinin etkisiyle işsizlik oranı 2000 yılında yüzde 6,5 iken 2005 yılında yüzde 10,3 seviyesine yükselmiştir. Tarım dışı işsizlik oranı ise 2000 yılında yüzde 9,4'ten 2002 yılında yüzde 15'e yükselmiş ve 2005 yılında yüzde 13,6'ya gerilemiştir. Genel işsizlikten yaklaşık iki kat daha fazla olan genç işsizlik ise önemini korumuştur.

Tablo.5.9: İstihdama İlişkin Göstergeler (Yüzde)

	2000	2002	2005
İstihdamın Sektörler İtibarıyla Dağılımı			
Tarım	36,0	34,9	29,5
Sanayi	17,7	18,5	19,4
Hizmetler	46,3	46,6	51,1

İşsizlik			
İşsizlik Oranı	6,5	10,3	10,3
Tarım-Dışı İşsizlik Oranı	9,4	15,0	13,6
Genç İşsizlik Oranı	13,1	19,2	19,3
Lise Üstü Eğitimli Genç İşsizlik Oranı	28,2	38,0	30,9
İşgücüne Katılma Oranı	49,9	49,6	48,3
Kadın	26,6	27,9	24,8
Erkek	73,7	71,6	72,2
İstihdam Oranı	46,7	44,4	43,4

Kaynak: TÜİK

5.3.1. İşgücü Piyasasının Geliştirilmesi

225. Ülkemizde, işverenlerin ücret dışı işgücü maliyetlerinin yanı sıra; çalışanların sayısına bağlı olarak istihdam etmek zorunda oldukları kişiler ve açmak zorunda oldukları birimlerden kaynaklanan yükümlülükleri mevcuttur. İstihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması için işverenlerin istihdama bağlı söz konusu yükümlülüklerinin gözden geçirilmesi ve bu konuda yeni düzenlemeler yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

226. İşgücü piyasasında, mevzuattaki esneklik hükümlerinin uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi, aksaklıkların giderilmesi ve sosyal güvenlik ile ilişkinin kurulması gereği sürmektedir.

227. Plan döneminde, işgücü piyasası ile ilgili önemli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Çalışma hayatı mevzuatının Türkiye'nin değişen ve gelişen şartlarına, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmelerine ve AB mevzuatına uyumunu sağlamayı amaçlayan 4857 sayılı İş Kanunu 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile Kurum, günün ihtiyaç ve koşullarına göre bir istihdam kurumu olarak yeniden yapılandırılmıştır. Özel istihdam büroları açılması olanağı sağlanmıştır. İşgücü piyasası ile ilgili bilgi sisteminin oluşturulması amacıyla İşgücü Piyasası Bilgi Danışma Kurulu oluşturulmuştur. İstihdamın ve yatırımların artırılmasını amaçlayan 5084 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

228. AB'ye katılım sürecinde Avrupa İstihdam Stratejisine uyum çalışmaları kapsamında 2003 yılında İstihdam Durum Raporu hazırlanmıştır. İstihdam konusundaki önceliklerin ve izlenecek politikaların belirlendiği Ortak Değerlendirme Belgesinin de 2006 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Sonraki aşamada ise istihdama ilişkin Ulusal Reform Programı hazırlanacaktır.

5.3.2. Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlı Hale Getirilmesi

229. İşgücünün, 2000 yılında yüzde 73,8'i, 2005 yılında yüzde 67,3'ü lise altı eğitimli ve okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. İşgücü içinde yükseköğretim ve fakülte mezunlarının payı 2000 yılında yüzde 8,8 iken, 2005 yılında yüzde 11,5'e yükselmiştir. İşgücünün eğitim düzeyi Plan döneminde yükselmekle birlikte, AB ortalamasına göre düşük olmaya devam etmiştir. Bu durum nitelik ve beceri düzeyi yüksek insan gücüne ihtiyaç duyulan günümüzde önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

230. Plan döneminde eğitim sistemi, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır. Genç ve eğitilmiş kişilerin işsizlik oranlarında da kayda değer bir düşüş sağlanamamıştır. Ekonominin ve işgücü piyasasının taleplerine cevap verecek ve özellikle gençlerin istihdam edilebilirliğini artıracak yeni mekanizmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

231. Ekonominin ihtiyaç duyduğu alanlarda ara eleman temininde zorluk yaşanmasına rağmen, mesleki eğitim mezunlarının işsizlik oranı yüksektir. Bu oran 2000 yılında yüzde 10,9'dan 2005 yılında yüzde 13,3'e yükselmiştir. Bu durum bilişsel yetenekleri yüksek öğrencilerin mesleki eğitimi tercih etmemesi, mesleki eğitim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmaması, mevcut mesleki eğitim programlarının ilgili tüm taraflarla işbirliği içinde güncellenmemesi, donanım eksikliği ve nitelikli eğitim personelinin yetersiz olması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

232. Eğitim programlarının gözden geçirilmesi çerçevesinde, mesleki eğitimin işgücü piyasasındaki gelişmelere cevap verecek esnekliğe kavuşturulması amacıyla modüler sisteme geçilmesine yönelik çalışmalara sosyal tarafların katılımıyla başlanmıştır.

233. Eğitim kurumları dışında kazanılan becerileri de belgelendirecek tutarlı ve güvenilir, meslek standartlarına dayalı bir sınav ve belgelendirme sistemi oluşturulamamıştır. Ancak, meslek standartları, sınav ve belgelendirme sistemini devlet, işçi ve işveren kesimleriyle işbirliği içinde kurmak, yaygınlaştırmak, geliştirmek ve idame ettirmek amacıyla Ulusal Mesleki Yeterlikler Kurumunun oluşturulmasına yönelik yasal düzenleme çalışmaları sürdürülmektedir.

5.3.3. Aktif İşgücü Politikalarının Geliştirilmesi

234. VIII. Plan döneminde istihdamın artırılmasında etkin bir araç olarak aktif işgücü politikalarına verilen önem artmıştır. İşgücünün beceri ve yeterliliğini geliştirerek istihdam edilebilirliğin artırılmasını amaçlayan aktif işgücü politikaları, işgücü yetiştirme, mesleki eğitim ve işgücü uyum programlarını, mesleğe yönelme, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulmasını, iş arama stratejilerinin geliştirilmesini, işsizler, özürülüler, kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların iş bulmasını, girişimcilik eğitimlerini ve istihdam garantili eğitim programlarını kapsamaktadır.

235. Ülkemizde aktif işgücü politikalarının temel uygulayıcısı olan Türkiye İş Kurumunun (İŞKUR) düzenlemiş olduğu programların yaygınlaştırılması çalışmaları devam etmektedir. Bu kapsamda, AB ve Türkiye'nin ortak finansmanı ile İŞKUR tarafından Aktif İşgücü Piyasası Programları Projesi yürütülmüştür. Bu proje kapsamında 50.059 kişi eğitilmiş olup, bu kişilerden toplam 7.463 kişi istihdam edilmiştir. Bununla birlikte, aktif işgücü politikaları kapsamında yapılan harcamaların GSYİH'ya oranı AB ortalaması olan yüzde 0,7'nin çok altındadır.

5.4. Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi

236. VIII. Plan döneminde, insanımızın yaşam kalitesini artırmak amacıyla, eğitim ve sağlık altyapısını iyileştirmeye ve gelir dağılımını düzeltmeye yönelik önemli

adımlar atılmış ve belirgin iyileşmeler sağlanmıştır. Ancak, eğitimin kalitesinin ve istihdam edilebilirliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

237. Türkiye'nin demografik yapısı, doğurganlık düzeyindeki ve yaş yapısındaki gelişmelerle gelişmiş ülkelerin yapısına benzemeye başlamıştır. Değişen nüfus yapısı, özellikle eğitim, istihdam, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarındaki politikaların gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

5.4.1. Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi

238. Nüfusun eğitime erişiminde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Zorunlu temel eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla, öğrenci sayısında büyük artış sağlanmış, ilköğretimden ortaöğretime geçişler artmıştır. Bununla birlikte okullaşma oranlarında, okul öncesi eğitimde düşük seviyelerde kalınmış, ilköğretimde yüzde 100'e ulaşamamış, ortaöğretimde mesleki eğitimin payı artırılamamıştır. Yükseköğretim kademesinde okullaşma oranı bakımından önemli ilerleme kaydedilmekle birlikte, yükseköğretime olan yoğun talep artarak devam etmektedir. Talebe cevap verebilmek amacıyla 2006 yılında 15 adet yeni devlet üniversitesi kurulmuştur.

239. Eğitimin hemen her kademesinde, ayrılan kaynaklarla öncelikle artan öğrenci sayılarının doğurduğu zorunlu ihtiyaçlar karşılanabilirken, eğitimde nitelik sorunu önemini korumaktadır. VIII. Plan döneminde eğitim yatırımlarına özel sektör desteği önemli boyutlara ulaşmış, okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılmış ve müfredat geliştirme çalışmalarına hız verilmiştir. Eğitimde kalitenin artırılabilmesi için yenilenen müfredat programları ve öğretim yöntemlerine uyumlu olarak fiziki altyapı, donanım ve öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitime ayrılan kaynakların daha etkin kullanımı ihtiyacı devam etmektedir.

240. Yükseköğretimde Bologna süreci kapsamında öğrenci ve öğretim üyesi değişimi, Avrupa kredi transfer sistemi ve diploma eki başta olmak üzere önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak, yükseköğretim sisteminin merkeziyetçi yapısı ve kalitesine ilişkin sorunlar yükseköğretimin rekabet edebilirliğini ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilme kapasitesini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.

241. Türkiye 1 Nisan 2004 tarihinden itibaren AB eğitim ve gençlik programlarına başarılı ve aktif bir şekilde katılım sağlamaktadır. Genel Eğitim Programından 20.000 olmak üzere yaklaşık 49.300 kişi 2006 yılı itibarıyla programlardan yararlanmış olacaktır.

242. Meslek yüksek okulları ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları arasında program bütünlüğünün bulunmaması, mesleki ve teknik eğitim programlarının işgücü piyasasının taleplerine uygun olarak güncellenememesi sonucu mesleki ve teknik eğitim mezunlarının istihdamı artırılmamakta ve mesleki eğitime olan talebi azalmaktadır.

243. Eğitim sisteminin sınav odaklı bir yapıda olması, eğitimden beklenen amaçlara ulaşamamasına, sınav hazırlıklarına önemli harcamalar yapılmasına ve

böylece eğitime ayrılan kaynakların verimsiz kullanılmasına, öğrenciler ve ailelerinde mali, sosyal ve psikolojik sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

5.4.2. Sağlık Sisteminin Etkinleştirilmesi

244. VIII. Plan döneminde sağlık alanında; sağlık personeli sayısı, yatak sayısı ve kullanım oranları, bebek ölüm hızı, aşılama gibi göstergelerde iyileşmeler kaydedilmiştir. Bununla beraber, henüz istenen düzeye ulaşamamıştır.

Tablo.5.10: Sağlık Göstergeleri

	2000	2005
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	28,9	23,6
Toplam Doğurganlık Oranı	2,27	2,19
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi (Yıl)	70,4	71,3
Yatak Başına Düşen Kişi Sayısı	391	374
Hekim Başına Düşen Kişi Sayısı	792	715

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DPT

245. Hekim başına düşen nüfus sayısı, 2000 yılında 792 iken 2005 yılında 715'e düşmüş olmakla birlikte halen, AB ortalaması olan 288'in oldukça gerisinde kalmıştır. AB ülkelerinde 8,8 olan yüz bin kişiye düşen tıp fakültesi mezunu sayısı ülkemizde bu dönemde 7,5'ten 6,1'e düşmüştür. Bu durum, gelişmiş ülkeler ile aramızdaki farkın daha da açılmasına neden olmaktadır.

246. Sağlık hizmetleri sunumunun bölgesel ve kent-kır düzeyindeki dengesizliği devam etmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi en düşük 10 ilde yatak başına düşen nüfus sayısı en yüksek 10 ildekinin 2,5 katı iken, doktor başına düşen nüfusta söz konusu il grupları arasındaki fark 4 kata kadar çıkmaktadır.

247. Birinci basamaktaki altyapı, personel ve kalite yetersizlikleri ile sevk zincirinin etkin çalıştırılmaması, hastaların hizmet maliyetleri daha yüksek olan ikinci ve üçüncü basamağa yönelmesine sebep olmakta ve oluşan yığılmalar hastanelerin hizmet kalitesini düşürmektedir. 2000-2004 döneminde sağlık ocağı imkanlarının geliştirilmesi ve mobil sağlık hizmeti uygulaması ile bu alanda önemli iyileşmeler sağlanmasına rağmen, yataklı tedavi kurumlarında verilen poliklinik hizmetlerinin yüzde 95'i ayakta tedavi hizmetlerinden oluşmaktadır.

248. VIII. Plan döneminde sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, hizmet kalitesinin artırılması, Sağlık Bakanlığının planlama ve denetleme rolünün güçlendirilmesi, sağlık bilgi sistemlerinin geliştirilmesi, akılcı ilaç ve malzeme kullanımının sağlanması, genel sağlık sigortası sisteminin oluşturulması amacıyla Sağlıkta Dönüşüm Programı başlatılmıştır. Bu kapsamda sevk zincirinin etkinliğinin artırılması amacıyla aile hekimliği pilot uygulamaları sürdürülmektedir. Ayrıca, sağlık hizmet sunumu ve finansmanının birbirinden ayrılması amacıyla kamuya ait tüm hastaneler Sağlık Bakanlığı çatısı altında toplanmış ve sağlık hizmetlerine erişimde önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Performansa dayalı ek ödeme uygulaması ile personel motivasyonu ve verimlilikte iyileşmeler sağlanmış, kamuda çalışan tam zamanlı uzman hekimlerin oranı beş kat artırılmıştır. Hizmetlerin standardizasyonu ve bilgi sistemlerinin etkin kullanımına yönelik çalışmalar

başlatılmış olmakla birlikte, hastanelerin mali ve idari özerkliğe kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

249. Toplam sağlık harcaması 2000 yılında GSYİH'nın yüzde 6,6'sından 2005 yılında yüzde 7,6'sına ulaşmıştır. 2000 yılında yüzde 39 olan ilaç ödemelerinin sağlık harcamalarına oranı 2005 yılında yüzde 34 olarak gerçekleşmiştir. AB ülkelerinde ise ilaç harcamaları sağlık harcamaları toplamının yaklaşık yüzde 16'sını oluşturmaktadır.

5.4.3. Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele

250. 2001 yılı sonrasında ulaşılan yüksek büyüme oranlarıyla kişi başına milli gelir artmış, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve yoksulluk göstergelerinde iyileşmeler görülmüştür. Kriz sonrasında sıkı maliye politikası uygulanmasına rağmen sosyal harcamaların GSYİH içindeki payı artırılmıştır. Özellikle, emekli, özürü, dul-yetim ve öğrenciler ile yoksul ve kırsal kesimdeki ailelere yönelik gelir artışı sağlayacak transferler yapılmıştır. Ayrıca, bu dönemde asgari ücret reel olarak artmıştır.

251. Türkiye'de 2002 yılında en zengin yüzde 20'lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı pay, en yoksul yüzde 20'lik grubun aldığı payın yaklaşık 9,5 katı iken, 2003 yılında bu oran 8,1, 2004 yılında ise 7,7 seviyesine düşmüştür. AB-25 ortalamasında ise aynı oran 2003 yılında yaklaşık 4,6'dır. Ayrıca, Türkiye'de 2002 yılında 0,44 olan Gini katsayısı, 2003 yılında 0,42'ye, 2004 yılında 0,40'a gerilemiştir.

252. Gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun toplam nüfusa oranı; 2002 yılında yüzde 1,35 iken, 2004 yılında yüzde 1,29 seviyesine gerilemiştir. Yoksulluk oranı olarak da tanımlanan gıda ve gıda-dışı yoksulluk oranı 2002 yılında yüzde 26,96 iken, 2004 yılında yüzde 25,6'ya gerilemiştir.

253. 2002-2004 döneminde yoksulluk oranlarında Türkiye geneli için bir iyileşme olmakla birlikte, kırsal alandaki yoksulluğun bazı göstergelerde artmış olduğu görülmektedir. Nitekim, kırdan yaygın olan ücretsiz aile işçileri işteki durum itibarıyla, 2004 yılında en yoksul grup olmuştur.

Tablo.5.11: Seçilmiş Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Göstergeleri (Yüzde)

	2002	2003	2004
Yüzde 20'lik Dilimler			
Birinci Yüzde 20	5,3	6,0	6,0
İkinci Yüzde 20	9,8	10,3	10,7
Üçüncü Yüzde 20	14,0	14,5	15,2
Dördüncü Yüzde 20	20,8	20,9	21,9
Beşinci Yüzde 20	50,1	48,3	46,2
Gini Katsayısı	0,44	0,42	0,40
Gıda Yoksulluk Oranı (Açlık)	1,35	1,29	1,29
Gıda ve Gıda-Dışı Yoksulluk Oranı (Yoksulluk)	26,96	28,12	25,60

Kaynak: TÜİK

254. Tarımdaki yapısal değişim sonucu kente göç eden kesimler eğitim seviyelerinin düşük olması ve vasıfsız işgücü olmaları nedeniyle, düzenli bir gelirden

mahrum kalmakta ve topluma uyum sorunları yaşamaktadır. Bununla birlikte, bu kesim genellikle hizmetler sektöründe yevmiyeli olarak istihdam edilmektedir. İşteki durum itibarıyla yevmiyeli olarak çalışanların yoksulluk oranı ise 2002 yılında yüzde 45 iken 2004 yılında yüzde 37,5'e düşmüştür.

255. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürllüer ve kente göç edenler başta olmak üzere, yoksulluk riskiyle karşı karşıya olanlara yönelik eğitim, kültür ve sağlık gibi hizmetlerin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

256. Süreğen hastalığı olan özürllüerinin yüzde 24,8'i ve diğere özürllüerinin yüzde 36,3'ü okuma-yazma bilmemektedir. Ayrıca, sosyal yaşam alanlarının hareket edebilirliklerini kısıtlaması, işyerlerinde uygun ortamın yaratılamaması ve özürllü işgücüne olan talebin oldukça sınırlı olması gibi nedenlerle, her 5 özürllüden yalnızca 1'i işgücü piyasasında yer alabilmektedir. Özürllüerinin sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal güvenliğe erişimlerinin artırılarak topluma katılımlarının sağlanmasını amaçlayan 5378 sayılı Özürllüer Kanunu 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

257. Ülkemizde yaşlı nüfusta gözlenen artış ve aile yapısının değışime uğraması gibi nedenler, yaşlı kesime götürülecek hizmetlerin önemini artırmaktadır.

258. Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar ve zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması ile çalışan çocuk sayısında azalma olmasına rağmen, çocuk işçiliği, sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar sorunu önemini korumaktadır.

259. Kadınlarda okur yazarlık oranı, 2000 ile 2004 yılları arasında yüzde 76,2'den, yüzde 80,6'ya yükselmesine rağmen, erkek okur-yazarlık oranının gerisindedir. Kadınlarda istihdam oranı yüzde 22,3 iken, erkeklerde bu oran yüzde 64,8'dir. Kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınlar, kente göç sonucunda kentsel alandaki işlere göre niteliklerinin yetersiz kalması ve farklı bir ortamın getirdiği sosyal baskılardan dolayı işgücünden çıkmakta ve ekonomik yaşamın dışında kalarak yoksulluk ve sosyal dışlanma risklerine açık hale gelmektedir. Nitekim, kentte yaşayan kadınlarda işgücüne katılma oranı yüzde 19,3 iken, bu oran kırsal alanda yüzde 33,7'dir.

260. Şiddet, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de daha çok kadın ve çocukların maruz kaldığı bir sorundur. Kadınlara karşı şiddetin ve istismarın önlenmesi için toplumun bilinçlendirilmesine yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmaları devam etmektedir.

261. Kadınların karar alma sürecine katılımı AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında yetersizdir. Nitekim, 2002 seçiminde kadınların parlamentoda temsil oranı yaklaşık yüzde 4,4' tür.

262. AB'ye uyum sürecinde Türkiye 2003 yılında Sosyal Dışlanmayla Mücadele Topluluk Eylem Programına katılmıştır. Bu sürecin gereği olarak sosyal dışlanma alanındaki mevcut durumu ve stratejileri belirlemek üzere Sosyal İçerme Belgesinin hazırlık çalışmalarına başlanmıştır.

5.4.4. Sosyal Güvenlik Sisteminin Etkinliğinin Artırılması

263. 2000 yılında sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfus oranı yüzde 82,2, sağlık hizmetleri bakımından sosyal sigorta kapsamındaki nüfus oranı ise yüzde 80,9 iken; bu oranlar, 2005 yılında sırasıyla yüzde 91,4 ve yüzde 91'e yükselmiştir.

Tablo.5.12: Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

Kuruluşlar	2000	2005
Emekli Sandığı Toplamı (Bin Kişi)	8.230	9.271
Sosyal Sigortalar Kurumu Toplamı (Bin Kişi)	32.192	40.719
Bağ-Kur Toplamı (Bin Kişi)	15.036	15.990
Özel Sandıklar Toplamı (Bin Kişi)	324	306
Genel Toplam (Bin Kişi)	55.782	66.286
Sağlık Hizmetleri Bakımından Sosyal Sigortalar Kapsamı (Bin Kişi) (1)	54.939	66.018
Genel Nüfus Toplamı (Bin Kişi) (2)	67.893	72.520
Sigortalı Nüfus Oranı, %	82,2	91,4
Sağlık Kapsamındaki Nüfus Oranı, %	80,9	91,0

Kaynak: Emekli Sandığı, SSK, Bağ-Kur, DPT.

(1) SSK'da isteğe bağlı sigortalılar sağlık sigortası kapsamı dışındadır.

(2) TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı ve HÜNEE, 2003 Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına dayalı 2005 yılında yapılan yıl sonu nüfus tahminleri esas alınmıştır.

264. Sosyal sigorta kuruluşlarının en önemli sorunu, gelirlerinin, giderlerini karşılayamamasıdır. Sosyal sigorta kuruluşlarına bütçeden yapılan transfer tutarının GSYİH'ya oranı 2000 yılında yüzde 2,6 iken, bu oran 2005 yılında yüzde 4,8'e yükselmiştir. Ayrıca, sosyal güvenlik sisteminde; tüm nüfusun kapsanamaması, kuruluşlarca sağlanan hakların ve yükümlülüklerin farklı olması, bilgi işlem altyapısının yetersiz olması, ortak bir veri tabanının olmaması ve sistemdeki denetim mekanizmalarının etkin işlememesi gibi sorunlar bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistemindeki bu sorunların giderilmesine yönelik olarak; sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanması ve genel sağlık sigortasının kurulması amacıyla hazırlanan Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, TBMM tarafından kabul edilmiştir.

265. Ülkemizde sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç; göç, kentleşme, aile yapısında meydana gelen değişim, nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenlerle artarak devam etmektedir. 2000 yılında toplam sosyal yardım harcamalarının GSYİH'ya oranı yüzde 0,48 iken, bu oran 2005 yılında yüzde 0,86'ya yükselmiştir. Bu kapsamda özürülere ve yaşlılara verilen aylıklar, çocuklara eğitim ve sağlık yardımları ile muhtaç ailelere yakacak ve gelir getirici proje desteği gibi yardımlar yapılmaktadır. Yoksul kesimlerin eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişimini kolaylaştıran söz konusu yardımlar, bu kesimlerin yaşam kalitesini yükseltmektedir.

266. Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kişi ve grupların tespiti için sağlıklı kriterler oluşturulması çalışmalarına başlanmıştır. Ancak, sistemde kurumlar arasındaki işbirliği eksikliği ve nitelikli personel sıkıntısı nedenleriyle

gerçek ihtiyaç sahiplerine istenen düzeyde hizmet sunulamamaktadır. Ayrıca, sosyal hizmet ve yardımlarda gönüllü kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesi ihtiyacı sürmektedir.

5.4.5. Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi

267. Plan döneminde, kültürel altyapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, ortak tarihi geçmişimiz olan ülkeler başta olmak üzere dünya ülkeleri ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt içi ve yurt dışında bulunan kültür varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım-onarım ve restorasyonu yönündeki faaliyetlere devam edilmiştir.

268. Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve bu alanda kamu özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi yönündeki yasal ve idari düzenleme çalışmaları başlatılmıştır. Sosyo-ekonomik politikalar ile kültür politikaları arasındaki uyumu artırma gereği ortaya çıkmıştır.

269. Ülkemizin kültür turizmi alanındaki potansiyelinin değerlendirilmesi gereği devam etmektedir.

270. Kültür alanında nitelikli insan gücü ihtiyacının karşılanması, ilgili kurumlar arasında gerekli koordinasyonun sağlanması ve tanıtımla ilgili eksikliklerin giderilmesi konuları önemini korumaktadır.

271. Kültürümüzün taşıyıcısı olan dilimiz yabancı dillerden olumsuz etkilenebilmesi nedeniyle temel ve ayırt edici özelliklerini kaybetme tehlikesi altındadır. Özellikle, bilim, eğitim, öğretim kurumları ve medyada Türkçe bilincinin oluşturulması gereği önemini korumaktadır. Yoğun göç ve kentleşmede yaşanan sorunlar neticesinde kültürel hayata katılımında sorunlar artmıştır.

272. Giderek hızlanan değişim süreci aile ve toplum içi kültürel ve sosyal ilişkileri de olumsuz etkilemiştir. Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, aile içi iletişimde geleneksel yöntemlerin dışına çıkılamaması ve eğitim sisteminin aşılama sorunları gençlerin aileden kopma, toplumsal sorunlara duyarsızlaşma, ümitsizlik ve özgüvensizlik gibi sorunlarını ve bunun sonucunda şiddete eğilimini artırmıştır. Diğer taraftan, iletişim olanaklarının artması ve sivil toplum kuruluşlarının gelişmesi gençlerin kendileriyle ilgili taleplerini açıkça dile getirmelerine olanak sağlamaktadır.

273. Yoğun göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu uyum sorunları terör ve asayiş başta olmak üzere toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar hazırlamaktadır. Bu kapsamda, ulusal ve yerel düzeyde, topluma entegrasyon ve aidiyet duygusunu geliştirici önlemlerin alınması ve bu alanlarda yerel yönetimlerin kapasitelerinin ve STK'larla diyalogun artırılması ihtiyacı bulunmaktadır.

274. Plan döneminde, ikili ve üçlü sosyal diyalog mekanizmalarında gelişmeler sağlanmıştır. Bu bağlamda özellikle, üçlü sosyal diyalogun önemli bir unsurunu oluşturan Ekonomik ve Sosyal Konseyin (ESK) kurulmasına ilişkin kanun 2001 yılında çıkarılmış ve ESK çeşitli gündemlerle altı kez toplanmıştır.

5.5. Bölgesel Gelişmenin Sağlanması

5.5.1. Bölgesel Gelişme Politikasının Merkezi Düzeyde Etkinleştirilmesi

275. Küreselleşme süreci, yerel dinamikleri doğrudan etkileyerek, yerel ve bölgesel kalkınma açısından yeni şartlar ve fırsatlar ortaya çıkarmaktadır. Küresel rekabet koşulları altında kendileri birer rekabet birimine dönüşen şehirler ve bölgeler, dinamiklerini ve potansiyellerini değerlendiren uygun stratejiler çerçevesinde ve bütün kesimleri kalkınma sürecine katan iyi yönetim modellerini hayata geçirerek daha hızlı bir gelişme eğilimi yakalama şansına sahip olmuştur.

276. Ülkemizin AB'ye üyelik süreci de bölgesel gelişme politikaları ve uygulamalarında köklü bir değişim yapılabilmesine imkan tanımaktadır. Bu kapsamda, bir taraftan üyelik sonrası kullanılacak olan yapısal fonlara hazırlık için merkezi ve yerel düzeyde gerekli altyapı oluşturulurken, diğer taraftan da daha aktif, katılımcı, yeterli finansman ve kurumsal yapı ile desteklenen aşağıdan yukarıya bölgesel gelişme politikasının uygulanması için gerekli ortam hazırlanmaktadır.

277. Ülkemizde, gerek kırsal ve kentsel yerleşim birimleri, gerekse bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik yapı ve gelir düzeyi dengesizlikleri önemini korumaktadır. Mevcut fiziki ve sosyal altyapı ile kentlerin sunduğu istihdam imkanları yoğun göç hareketlerinin yarattığı nüfus baskısını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu yapı, bölgelerin, sorunlarına ve potansiyellerine göre farklılaştırılmış tedbirleri içeren bütüncül bir bölgesel gelişme politikasını gerekli kılmaktadır.

278. Ülke genelini kapsayan bölgesel gelişme politikalarının çerçevesinin belirlenmesini, bölgesel istatistiklerin toplanmasını ve AB bölgesel istatistik sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulmasını sağlayan istatistiki bölge birimleri sınıflandırması 2002 yılında üç düzey halinde yapılmıştır.

279. Diğer taraftan, yatırımların ve istihdamın artışını hızlandırmak ve bölgesel gelişmede özel sektör katkısını artırmak amacıyla yeni teşvik tedbirleri uygulamaya konulmuştur. 2004 yılında yürürlüğe giren 5084 Sayılı Kanun ile ilk aşamada 36 ilde başlatılan teşvik uygulaması, 2005 yılında yapılan değişiklikle 49 ile yaygınlaştırılmıştır. Bu çerçevede, Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) kapsamındaki iller, 2001 yılı kişi başına milli geliri 1.500 dolardan az olan iller ile 2003 yılı SEGE (Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi) değeri eksi olan illerde yer alan işletmeler için, istihdam artışı şartına bağlı olarak çalışanlar üzerindeki gelir vergisi ve SSK primi ödemelerinde indirim sağlanmış ayrıca, bu işletmeler için enerji ve bedelsiz arazi desteği getirilmiştir. KÖY'lerdeki, İl Özel İdareleri ve belediyelerin muhtelif projelerinin mahalli idareler ödeneğinden desteklenmesine devam edilmektedir.

Tablo.5.13: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksine (SEGE) Göre İlk ve Son Beş Düzey 2 Bölgesinin Seçilmiş Göstergeleri

Bölgeler	2003, 26 ÜSY İH (20 01.	İstihdamın Sektörel Yapısı (2005)	me Ora ni	ni Ora ni	ni (Bin de)

			Tarım Sektörü Payı (%)	Sanayi Sektörü Payı (%)	Hizmetler Sektörü Payı (%)		
TR10 (İstanbul)	1	143	0,7	37,0	62,4	90,7	46,1
TR51 (Ankara)	2	128	7,3	16,0	76,6	88,3	25,6
TR31 (İzmir)	3	150	18,1	27,7	54,2	81,1	39,9
TR41 (Bilecik, Bursa, Eskişehir)	4	117	18,3	37,8	43,8	76,4	38,7
TR42 (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	5	191	20,4	26,8	52,8	57,2	-9,5
Türkiye	-	100	29,5	19,4	51,1	64,9	-
TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	22	50	62,0	3,5	34,5	57,3	-43,5
TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	23	54	38,1	5,7	56,1	59,1	-39,5
TRC3 (Batman, Mardin, Şırnak, Siirt)	24	46	29,3	10,0	60,8	59,6	-46,8
TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	25	34	61,8	3,1	35,1	44,6	-57,3
TRB2 (Bitlis, Hakkari, Muş, Van)	26	35	48,0	6,3	45,8	49,3	-39,5

Kaynak: DPT, TÜİK

280. Geçmiş dönemlerde hazırlanan Güneydoğu Anadolu Bölgesel Kalkınma Projesi (GAP), Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Doğu Anadolu Projesi Ana Planının (DAP) uygulamaları ile Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP) çalışmaları devam etmektedir. Bu projeler, GAP hariç olmak üzere, sadece sektörel tahsisler kapsamında sınırlı finansman imkanı bulabilmiştir.

281. Ancak, GAP projesinin sadece enerji ve sulama yatırımlarından oluşan bir altyapı projesi olarak değil, yeni kurulacak kalkınma ajanslarının ortak işbirliği platformundan da yararlanarak yerel girişimleri harekete geçiren entegre bir bölgesel gelişme programı olarak ele alınması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda, modern sulama tekniklerinin uygulanması, rekabetçi ürün türlerine geçiş, pazarlama olanaklarının genişletilmesi, insan kaynakları ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi gibi temel konularda yeni politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

5.5.2. Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişimin Sağlanması, Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması

282. Son dönemlerde, dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de yerel kalkınma girişimleri ivme kazanmıştır. Yerel ve bölgesel kalkınmada kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini geliştirmek, kaynakların etkin kullanımını sağlamak, yerel dinamikleri ve içsel potansiyeli harekete geçirerek bölgesel gelişmeye yeni bir ivme kazandırmak üzere, Düzey 2 bölgeleri esas alınarak hazırlanan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun 2006 yılında yürürlüğe girmiştir.

283. Diğer taraftan, VIII. Plan döneminde yürürlüğe giren İl Özel İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediye Kanunu ve Mahalli İdare Birlikleri Kanunları ile yerel yönetimlerin kalkınma konusundaki yetki ve sorumlulukları artırılmıştır. Bu gelişme ile, başta az gelişmiş bölgelerdeki yerel yönetimler olmak

üzere, bütün yerel yönetimlerin kapasitelerinin geliştirilmesi ve kaynaklarının artırılması ihtiyacı daha da önem kazanmıştır.

284. Kalkınma yaklaşımları ve yerel kurumsal yapıdaki değişikliklere paralel olarak mekansal planlama dahil olmak üzere, planlama yaklaşımları ve mekanizmalarının, bu alandaki mevcut yetki uyumsuzluğunu da ortadan kaldıracak şekilde yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Planlama kademelerine ilişkin olarak, planların birbirleri ile bağlantılarının kurulması, plan hazırlama ve uygulama yöntemleri, denetim usulleri gibi konularda merkezde ve yerelde kuruluşlar arasındaki yetki ve sorumlulukların açıklığa kavuşturulması ve koordinasyonun sağlanması zorunluluk arz etmektedir.

285. AB'ye üyelik sürecinde 2004-2006 dönemini kapsayan ve ekonomik ve sosyal uyum alanında mali yardımla desteklenecek orta vadeli temel öncelik alanlarını belirlemek üzere Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP) hazırlanmıştır. Yerel kalkınma girişimlerini geliştirmeyi ve yaygınlaştırmayı öngören plan kapsamında, sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi de dikkate alınarak belirlenen öncelikli 12 Düzey 2 Bölgesinde stratejik nitelikli, müstakil bütçeli ve operasyonel bölgesel kalkınma programları ile sınır ötesi işbirliği programları uygulamaya konulmuştur.

286. Bu kapsamda; Doğu Anadolu Kalkınma Programı (Bitlis, Hakkari, Muş, Van); GAP Bölgesel Kalkınma Programı; TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop), TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) ve TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı; TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR52 (Konya, Karaman); TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı ve Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı uygulamalarına başlanmıştır. TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon) Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programının uygulanmasına 2006 yılı içerisinde geçilebilmesine yönelik hazırlıklar devam etmektedir.

287. Sınır ötesi işbirliği programlarıyla birlikte, katılım öncesi mali yardımdan tahsis edilen bütçe büyüklüğü yaklaşık 300 milyon Euro'ya ulaşan ve coğrafi kapsamı 49 ile karşılık gelen AB destekli bölgesel kalkınma programlarının yürütülmesi esnasında yerel düzeyde önemli bir kapasite oluşumu da sağlanmaktadır. Programların uygulandığı bölgelerde kurulan proje birimlerinden de yararlanılarak, 15 binden fazla kişiye bilgilendirme yapılmış, 4.250 kişiye proje hazırlama eğitimleri verilmiş ve bölgesel gelişme ve yerel kalkınma amaçlı hibeler için toplam 2,400 proje teklifi alınmıştır.

288. İstanbul ilinin gelişme eğilimlerini belirlemek, potansiyellerini tespit etmek ve rekabet gücünü geliştirici politikaların önceliklendirilmesine katkı sağlamak amacıyla; Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) koordinasyonunda, Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi işbirliğiyle İstanbul Metropolitan Alan İncelemesi çalışması başlatılmıştır.

5.5.3. Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması

289. Uluslararası yükümlülükler, AB'ye üyelik süreci ve tarımsal yapıda hızlanan dönüşümün kırsal kesimde ortaya çıkardığı uyum sorunlarını çözmek ve kırsal kalkınma proje ve faaliyetlerine çerçeve oluşturmak üzere 2006 yılında Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi hazırlanıp yürürlüğe konmuştur.

290. Kırsal kalkınma politikalarının etkinliğinin artırılması için yürütülen yasal ve kurumsal düzenlemeler kapsamında karar alma süreçlerinde ilgili kuruluşların yer alması öngörülen bir kırsal kalkınma kurumu ile uygulama ve ödeme birimi kurulmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

291. Kırsal kesimin en önemli ekonomik faaliyeti olan tarım sektöründeki nispi verimsizlik sorunlarının azaltılması için; arazi toplulaştırma çalışmalarının hızlandırılması, üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, eğitim ve yayım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi konularının öncelikli olarak ele alınması gerekmektedir.

292. Kapatılan KHGM'nin iskânla ilgili görevleri Bayındırlık ve İskân Bakanlığına, köylere ilişkin diğer görevleri ise İstanbul ve Kocaeli illerinde büyükşehir belediyelerine, diğer illerde ise il özel idarelerine devredilmiştir. Buna paralel olarak, 2005 ve 2006 yıllarında köy altyapılarının iyileştirilmesi amacıyla il özel idareleri ile mahalli idare birliklerine doğrudan kaynak tahsis edilmiş ve Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES) uygulamaya konulmuştur. Ancak, kırsal yerleşim birimlerinin parçalı ve dağınık bir yapıya sahip olmaları, fiziki ve sosyal alt yapı hizmetlerinin etkin ve yaygın bir şekilde sağlanmasını sınırlandırmaktadır.

293. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, geçmişte terör nedeniyle köylerini terk etmek zorunda kalan yurttaşlarımızdan geri dönüş yapmak isteyenler için, ekonomik ve sosyal alt yapının sağlanması çalışmalarına devam edilmektedir.

5.6. Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması

294. Kamu yönetiminde merkezi bir yapıya sahip olan ülkemizde, ekonomik ve sosyal gelişme sürecinin etkin yönetimini sağlamak üzere kamu yönetiminin yurttaş odaklı, kaliteli, etkili ve hızlı hizmet sunabilen; esneklik, saydamlık, katılımcılık, hesap verme sorumluluğu, öngörülebilirlik gibi kavramları öne çıkaran çağdaş bir anlayışa, yapıya ve işleyişe kavuşturulması bir gereklilik halini almıştır.

295. Demokratik ve saydam bir yönetimin gereği olarak eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak vatandaşların kamunun ürettiği bilgilere erişimini sağlamak amacıyla Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çıkarılmıştır.

296. 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla, kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verilebilirlik, kamu yararını gözetme gibi, davranış ilkeleri belirlenmiş ve uygulamayı gözetmek üzere Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuştur.

297. Avrupa Konseyinin yolsuzlukla mücadeleyle yönelik sözleşmeleri onaylanmış, uygulamayı denetlemekle görevli Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubuna (GRECO) üye olunmuştur. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin onaylanması Kanunla uygun bulunmuş ve OECD Sözleşmesine uyum sağlamak üzere Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi İçin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çıkartılmıştır.

5.6.1. Kurumlar Arası Yetki ve Sorumlulukların Rasyonelleştirilmesi

298. VIII. Plan döneminde devletin kurumsal yapısına yönelik önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

299. Başbakanlığın yüklenmiş olduğu icrai fonksiyonlarından arındırılarak asli görevine döndürülmesi ve örgütsel yapısının küçültülmesi amacıyla, Başbakanlığa bağlı olan ve Başbakanlıkla ilgili bulunan kurum ve kuruluşların sayısı azaltılmıştır. Kültür Bakanlığı Turizm Bakanlığı ile, Çevre Bakanlığı ise Orman Bakanlığı ile birleştirilmiştir. Böylece 36 olan bakanlık sayısı 23'e indirilmiştir.

300. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Konut Müsteşarlığı kapatılmış, gıdaların üretimi, tüketimi ve denetlenmesi alanlarında kurumlar arasında yetki ve görev karmaşası giderilerek, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tek yetkili kılınmıştır.

301. Bununla beraber, başta afet yönetimi olmak üzere bazı sektörel ve tematik alanlarda kamu kurum ve kuruluşları arasında yetki ve görev karmaşasına rastlanmaktadır. Devletin değişen rolüne uygun olarak, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının görev, yetki ve işlevlerinin gözden geçirilerek kurumların, asli görevlerini yerine getirmelerinin sağlanacağı bir yapıya kavuşturulmasını temin etmek üzere Devlette Genel Kurumsal Yapının Gözden Geçirilmesi Raporu hazırlanmıştır. Söz konusu raporda kamu kurum ve kuruluşları arasındaki yetki ve görev mükerrerlikleri tespit edilerek, "belirli işlevleri hangi kurumların yerine getirmesi gerektiği" doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

302. Türkiye'de son yıllarda kurumlar kurulurken, bu kurumların yapacakları görevleri daha önce yerine getiren bakanlıkların ilgili birimleri veya görevleri yeniden düzenlenmemektedir. Yeni kurulan kurumlara verilen görevler, aynı zamanda daha önceden bu görevleri yerine getiren bakanlıkların ilgili birimlerinin görevleri arasında yer almaya devam etmektedir.

303. Birden fazla kurum veya kuruluşun faaliyet gösterdiği sektörlerde genel bir koordinasyon sorunu ve işbirliği yetersizliği gözlenmektedir.

304. Son yıllarda merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilişkilerinin düzenlenmesi amacıyla gerçekleştirilen yasal düzenlemelere rağmen, yerel yönetimlerle ilgili idari, mali ve personel sorunları devam etmektedir. Bunun yanı sıra, söz konusu düzenlemeler çerçevesinde ülke genelinde belirli bir hizmet seviyesine ulaşmak için merkezi idarece gerekli standartların belirlenmesi ve bu standartlara uyumun denetimi ihtiyacı sürmektedir.

5.6.2. Politika Oluşturma ve Uygulama Kapasitesinin Artırılması

305. Kamu yönetiminde ve kamu mali yönetiminde başlatılan kapsamlı reformlar, kamu idarelerine güvenin güçlendirilmesi, mali etkinliğin sağlanması ve kuruluşların etkili kamu hizmeti sunmalarına odaklanmıştır.

306. Bu çerçevede kamu kaynaklarının öncelikli kamu hizmetlerine tahsisini, bu kaynakların etkin, etkili ve ekonomik bir şekilde kullanılmasını ve kamu idarelerine bütçeleme sürecinde daha fazla yetki verilmesini kapsayan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çıkarılmıştır. Son yıllarda yerel yönetimlere ilişkin

gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle, 5018 sayılı Kanun ile getirilen esaslara uyum sağlanmıştır.

307. Stratejik planlama ve performans esaslı bütçeleme uygulamasına yardımcı olacak kılavuzlar hazırlanmıştır. Seçilmiş kamu kuruluşlarında stratejik planlama ve performans esaslı bütçeleme pilot çalışmaları 2004 yılında başlatılmış olup sekiz kamu kuruluşunda yürütülen stratejik planlama çalışmaları altı kuruluştaki tamamlanmıştır. Pilot uygulamalardan elde edilen bilgi ve tecrübeler doğrultusunda kılavuzların güncelleştirilmesi ve geliştirilmesi çalışmaları tamamlanma aşamasına gelmiştir.

308. Stratejik planlama uygulamasının kamu idarelerine aşamalı bir geçiş programı dahilinde yaygınlaştırılması benimsenmiştir. Söz konusu geçiş programının veriye ve bilgiye dayanan bir temelde oluşturulmasına yönelik olarak kamu kuruluşlarında yönetim süreçleri, yönetim kalitesi ve kurumsal kapasiteyi tespit etmek üzere 2005 yılında Stratejik Yönetim Araştırması yapılmıştır.

309. Kamu idarelerinde stratejik yönetim anlayışının hayata geçirilmesine yönelik örgütlenmenin oluşturulması amacıyla 2005 yılı sonunda strateji geliştirme birimleri kurulmuştur. İkincil mevzuat düzenlemelerinin bir kısmı tamamlanmıştır.

5.6.3. Kamu Kesiminde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi

310. Kamu personelinin yetkin bir seviyeye ulaştırılması için kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlaması yapılamamaktadır. Kamu personelinin yeterli hizmet içi eğitime tabi tutulmaması, kamu çalışanlarının işlerini verimli bir şekilde yürütecek bilgi ve beceriye kavuşmasını engellemektedir.

311. Kamu kesiminde görevde yükselme konusunun mevzuatta açık ve yeterli şekilde tanımlanmamış olması, etkili bir ödüllendirme sisteminin bulunmaması ve ücret dengesizliği kamu çalışanlarının kendilerini geliştirmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

312. Kamu personelinin kurum ve kuruluşlar arasında dengesiz dağılımı ve personel yetersizliği sorunları göze çarpmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarında norm kadro uygulamasına tam olarak geçilmemiş olması kamu hizmetlerinin gerektirdiği personel sayısının ve personelde aranacak niteliklerin bilinmemesine yol açmaktadır.

313. Söz konusu sorunlara çözüm getirmek amacıyla, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun yerini almak üzere yeni bir kanun çıkarılması yönünde yapılan çalışma sürdürülmektedir.

5.6.4. e-Devlet Uygulamalarının Yaygınlaştırılması ve Etkinleştirilmesi

314. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen münferit e-devlet çalışmaları, 2003 yılında başlatılan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile tek çatı altında toplanmış ve bütünlük içerisinde yürütülmeye başlanmıştır. Proje kapsamında hazırlanan ve ilki 2003-2004 dönemini, diğeri ise 2005 yılını kapsayan eylem planlarında, elektronik ortamda etkin bilgi paylaşımının sağlanması ve hukuki altyapının oluşturulmasına özel önem verilmiş, e-imza ve bilgi edinme hakkına ilişkin hususları düzenleyen yasalar hayata geçirilmiştir.

315. MERNİS Projesi ile tek numaraya dayalı olarak vatandaş kimlik bilgilerinin tutulduğu bilgi sistemi oluşturulmuş ve bilgiler diğer kamu kurumları ile paylaşılmaya başlanmıştır. Vergi ve gümrük işlemleri büyük ölçüde elektronik ortamda sunulmakta ve kullanımı yaygınlaşmaktadır. Ulusal Yargı Ağı Projesi ve sosyal sigorta işlemlerini içeren e-Bildirge uygulamaları hayata geçirilmiştir. Bütçe hazırlık ve işleyiş sürecini destekleyen Bütçe Yönetim Enformasyon Sistemi kamu idareleri tarafından etkin olarak uygulanmaktadır. Kamuda e-imza kullanımı için yasal ve idari altyapı oluşturulmuş ve uygulama başlatılmıştır. 2005 yılında başlatılan, vatandaşa tek noktadan bütünleşik hizmet sunumuna yönelik e-devlet kapısı çalışmaları ise devam etmektedir.

316. Türkiye’de, AB’nin kabul ettiği 20 temel kamu hizmetinin 12’si elektronik kanallardan çeşitli seviyelerde sunulmaktadır. 2005 yılı itibarıyla, Türkiye’nin 20 temel kamu hizmetini elektronik ortamda sunum seviyesi yüzde 53 iken, AB-25 ortalaması yüzde 65’tir.

5.6.5. Adalet Sisteminin İyileştirilmesi

317. VIII. Plan döneminde adalet ve yargı sistemini AB normlarına uyarlamak amacıyla köklü anayasal ve yasal düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan Anayasa değişiklikleriyle temel hak ve hürriyetlerin evrensel standartlara ulaştırılması ve Kopenhag Kriterlerine etkin bir şekilde uyum sağlanabilmesi için köklü düzenlemelere gidilmiş, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu daha açık bir şekilde belirtilmiş, ölüm cezası tümüyle kaldırılmıştır.

318. Türkiye Adalet Akademisi ile aile, tüketici, denizcilik, fikri ve sınai haklar mahkemeleri gibi ihtisas mahkemeleri kurulmuştur. İlk derece mahkemeleri ile Yargıtay arasında görev yapmak üzere ikinci derece adli yargı mahkemeleri olarak bölge adliye mahkemelerinin (istinaf mahkemeleri) kurulmasına dair kanun yürürlüğe girmiştir. Adalet hizmetlerinde etkinliği sağlamak ve verimsizliği önleyebilmek için 137 ilçede adli teşkilat ile 120 ceza infaz kurumu kapatılmıştır.

319. Toplumsal, siyasal, sosyal ve ekonomik değişimler karşısında eskimiş olan ve günün ihtiyaçlarına cevap veremeyen temel kanunların günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yenilenmesi kapsamında, Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Kabahatler Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu çıkarılmış, Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu Tasarıları hazırlanmıştır.

320. Adalet hizmetlerinin fiziki imkanlarının geliştirilmesi ve süreçlerinin hızlandırılması kapsamında Plan döneminde adalet binalarının hükümet konaklarından ayrılarak müstakil mekanlara taşınması ve e-adalet konusunda önemli aşamalar kaydedilmiştir.

321. Diğer taraftan, hukuk devleti ilkesinin tüm kurum ve kurallarıyla yaşama geçirilememiş olması, hukuk kurallarının oluşturulmasında yeni gelişmelerin yeterince takip edilememesi, yargılama sürecinin yavaş işlemesi, yargının insan kaynaklarına ilişkin nicelik ve nitelik sorunlarının giderilememiş olması, fiziksel ve teknik altyapı gereksinimlerinin yeterince karşılanamaması, yargı ve adalet hizmetlerinin etkili ve kaliteli bir biçimde sunulmasını engellemektedir.

322. AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki hakim ve yardımcı adalet personelinin nicelik olarak yetersiz olduğu görülmektedir.

Tablo.5.14: Her 100.000 Kişiye Düşen Hakim ve Yardımcı Adalet Personeli ile Mahkemelere Açılan Dava Sayıları (2002)

Ülkeler	Hakim Sayısı (*)	Yardımcı Adalet Personeli Sayısı (*)	Mahkemelere Açılan Dava Sayısı
Almanya	25	73	3.381
Fransa	10	27	3.711
Hollanda	11	31	4.197
İspanya	10	89	4.255
Portekiz	15	93	6.540
İtalya	12	56	7.145
Türkiye	7	31	3.352

Kaynak: Avrupa Etkin Yargı Komisyonu (CEPEJ) 2002 Avrupa Yargı Sistemleri
(*) Ondalık sayılar en yakın tam sayıya yuvarlanmıştır.

5.6.6. Güvenlik Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi

323. Toplumsal ve kültürel alanlarda yaşanan hızlı değişim ve ekonomik dalgalanmalar ile iç göç ve buna bağlı olarak ortaya çıkan istihdam ve kentsel uyum sorunlarının yaşandığı bir ortamda, suç örgütlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerinden de yararlanarak uluslararası ve organize şekilde faaliyette bulunmaları başta terör olmak üzere örgütlü suçlarda bir artış eğiliminin ortaya çıkmasına neden olmuş ve iç güvenlik konusu VIII. Plan döneminde de önemini korumaya devam etmiştir.

324. Terör ve terörün finansmanı ile mücadele, yasa dışı göç ve iltica hareketleri, insan ticareti, organize suçlar, uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadele konularında bazı gelişmeler kaydedilmesine rağmen Plan hedeflerinin gerisinde kalınmıştır.

325. Kolluk kuvvetleri arasındaki koordinasyon eksikliği, suçun oluşmadan önlenememesi amacıyla yürütülmekte olan istihbarat faaliyetlerinde ilgili kurumlar arasında yeterli eşgüdümün sağlanamaması ve delilden sanığa ulaşılmasına önemli girdi sağlayan kriminal altyapının güçlendirilerek ülke geneline yaygınlaştırılmaması önemini korumaktadır.

6. Plan Dönemi Hedef ve Tahminleri

326. Türkiye ekonomisi son dönemde, yapısal reformların ve kararlılıkla uygulanan sıkı para ve maliye politikalarının etkisiyle istikrar ortamını sağlamış ve dünya ekonomileri arasında örnek gösterilen bir büyüme performansı göstermiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, reform sürecine ve tavizsiz şekilde uygulanacak para ve sıkı maliye politikalarına devam edilmesi, bu büyüme performansının devam etmesini sağlayacaktır. Plan döneminde GSYİH'nın yıllık ortalama yüzde 7 oranında artması ve kişi başına gelirin 2013 yılında 10.100 dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, AB'ye nominal yakınsama sürecinde de önemli mesafe kaydedilmiş olacaktır ve GSYİH'sı yaklaşık 800 milyar dolara ulaşacak olan Türkiye, dünyanın en büyük 17'inci ülkesi konumuna yükselecektir.

Tablo.6.1: Ekonominin Genel Dengesi

	2006		2013	2007-2013
	Cari FiyatlarlaGSYİH İçindekiGSYİH İçindekiGSYİH İçindeki	Milyar YTL	Pay (Yüzde)	Pay (Yüzde)
Tarım	54,8	9,9	7,8	3,6
Sanayi	142,9	25,9	27,2	7,8
Hizmetler	354,1	64,2	65,0	7,3
GSYİH	551,8	100,0	100,0	7,0
Toplam Tüketim	449,0	81,4	76,1	6,8
Kamu	68,8	12,5	9,8	1,6
Özel	380,2	68,9	66,3	7,2
Sabit Sermaye Yatırımları	117,2	21,2	24,2	9,1
Kamu	31,0	5,6	6,0	8,1
Özel	86,2	15,6	18,2	9,4
Toplam Nihai Yurtiçi Talep	566,2	102,6	100,3	7,5
Toplam Yurtiçi Talep	593,4	107,5	103,4	7,2
Mal ve Hizmet İhracatı	161,5	29,3	32,4	11,2
Mal ve Hizmet İthalatı	203,2	36,8	35,8	11,2

327. Bu büyüme performansında verimlilik artışları, 2002-2005 döneminde olduğu gibi yine önemli bir rol oynayacaktır. Plan döneminde TFV artışının yıllık ortalama yüzde 2,3 dolayında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. TFV artışlarının özellikle sanayi ve hizmetler sektörlerinden kaynaklanması beklenmektedir. Gerek işgücü piyasasında gerçekleştirilen reformların gerekse yürütülen aktif işgücü politikalarının etkisiyle, büyümenin istihdama yansması ve Plan döneminde yıllık ortalama yüzde 2,7 oranında istihdam artışı sağlanması beklenmektedir. Plan döneminde sanayi ve hizmetler sektörlerinde yıllık ortalama 835 bin kişi gibi dikkate değer oranda yüksek bir istihdam artışı öngörülmekte ve bu istihdam artışının, nüfustaki artış ve tarımdaki çözülmeye rağmen, işsizlik oranını dönem sonunda yüzde 7,7'ye düşürmesi beklenmektedir.

Tablo.6.2: Diğer Makroekonomik Göstergeler

	2006	2013	2007-2013
--	------	------	-----------

	Yıllık Ortalama Yüzde Artış		
Üretim Faktörleri Artışı, %			
İstihdam Artışı	2,3	3,3	2,7
Sermaye Stoku Artışı	4,3	5,6	4,8
TFV Artışı	1,5	2,2	2,3
Üretim Faktörlerinin Büyümeye Katkıları, %			
İstihdam	27,0	35,1	29,4
Sermaye Stoku	34,8	36,3	33,6
TFV	38,2	28,6	37,0
GSYİH, Cari Fiyatlarla, Milyar YTL	551,8	1145,5	---
GSYİH, Cari Fiyatlarla, Milyar \$	380,5	797,4	---
Kişi Başına GSYİH, \$	5.215	10.099	9,9
Kişi Başına GSYİH, SAGP, \$	8.786	15.332	8,3
Dış Ticaret			
İhracat f.o.b., Milyar \$	83,1	210	14,2
İthalat c.i.f., Milyar \$	133,3	275	10,9
Dış Ticaret Dengesi, Milyar \$	-38,1	-45	---
Dış Ticaret Hacmi/GSYİH, %	54,4	59	---
Turizm Gelirleri, Milyar \$	19,6	36	9,3
Cari İşlemler Dengesi/GSYİH, %	-7,3	-3,0	---
Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi, Milyar \$	17,0	12,0	12.1*
Fiyatlar			
TÜFE Artışı, Yıl Sonu, %	5,0**	3,0	---

* Yıllık ortalama doğrudan yabancı sermaye girişi rakamıdır.

** 2006 yılı Program hedefi korunmuştur.

328. Özel ve kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının Plan döneminde sırasıyla yıllık ortalama yüzde 9,4 ve yüzde 8,1 oranında artacağı ve toplam sabit sermaye artışının yıllık ortalama yüzde 9,1 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

329. Böylece, üretim faktörlerinin büyümeye katkılarının Plan döneminde, sermaye stoku artışı için yüzde 33,6, istihdam artışı için yüzde 29,4 ve TFV artışı için yüzde 37,0 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

330. Sürdürülebilir büyüme ortamının sağlanmasında büyük payı olan enflasyondaki düşüşün Plan döneminde de devam edeceği öngörülmekte ve Plan döneminde TÜFE artışının yüzde 3 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

331. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, yıllık ortalama yüzde 7 büyüyecek Türkiye ekonomisinde, üretimin sektörel kompozisyonuna bakıldığında sanayi ve hizmetler sektörlerinin ön plana çıkacağı tahmin edilmektedir. Ekonominin modernizasyonu ve yapısal reformlara paralel olarak, tarım sektörünün üretim ve katma değer içerisindeki payının azalmaya devam etmesi beklenmektedir. Üretim içindeki payı 1980-2000 döneminde ortalama yüzde 18 ve 2002-2005 döneminde ortalama yüzde 11,2 oranında gerçekleşen tarım sektörünün, 2007-2013 döneminde yıllık ortalama yüzde 3,6 büyümesi ve toplam üretim içindeki payının 2013 itibarıyla yüzde 7,8 seviyesine gerilemesi öngörülmektedir. Üretimin sektörel kompozisyonundaki değişimin tarım sektörü aleyhinde gerçekleşmesi beklenirken, rekabet gücünü artırıcı ve yüksek katma değerli yapıya geçişi destekleyici politikalar sayesinde sanayi sektörü lehine gelişmeler öngörülmektedir. Bu

bağlamda, sanayi sektörünün üretim içerisindeki payının plan dönemi süresince artması ve dönem sonunda yüzde 27,2 seviyesine ulaşması beklenmektedir. Bu dönemde, sanayi sektörü üretim artış hızının ekonomik büyümenin üzerinde gerçekleşerek, yıllık ortalama yüzde 7,8 olması beklenmektedir. Plan döneminde hizmetler sektörünün yıllık ortalama büyüme hızı ise yüzde 7,3 olarak öngörülmekte, böylece, hizmetlerin üretim içindeki payının önceki yıllara oranla bir miktar artarak dönem sonunda yüzde 65 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

332. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ekonominin rekabet gücünü artırmak ve katma değeri yüksek üretim yapısına geçmek amaçları doğrultusunda izlenecek politikalarla, sürdürülebilir yüksek ihracat artışı sağlanacaktır. 2005 yılında 73,4 milyar dolar düzeyinde gerçekleşen ihracatın, plan dönemi boyunca yıllık ortalama yüzde 14,2 oranında artış göstererek 2013 yılında 210 milyar dolara ulaşması hedeflenmektedir. Sürdürülebilir yüksek büyümeye paralel olarak ithalatın da yıllık ortalama yüzde 11 oranında artış göstermesi ve 2013 yılında 275 milyar dolara ulaşması öngörülmektedir. Dolayısıyla, plan dönemi sonunda dış ticaret hacmi yaklaşık 470 milyar dolar düzeyinde gerçekleşecektir. 2005 yılında yüzde 9 olan dış ticaret açığının GSYİH'ya oranının 2013 yılında yüzde 5,6'ya ineceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, cari işlemler açığının GSYİH'ya oranı ise 2005 yılındaki yüzde 6,4 seviyesinden, Plan dönemi sonunda yüzde 3 seviyesine gerileyecektir.

333. Yapısal önlemler, ekonomik istikrar ve yüksek oranlı büyümenin Plan döneminde kamu finansmanı dengesi üzerinde olumlu etkileri olacağı ve VIII. Plan döneminde yıllık ortalama yüzde 9 açık veren genel devlet finansman dengesinin GSYİH'ya oranının, faiz harcamalarındaki azalmanın da etkisiyle, dönem ortalaması olarak yüzde 1,6 fazlaya döneceği tahmin edilmektedir.

Tablo.6.3: Kamu Kesimi Hedef ve Tahminleri (GSYİH İçindeki Pay)

	2006	2013	2007-2013 Ortalaması
Genel Devlet Harcamaları	45,1	36,1	40,3
Genel Devlet Faiz Dışı Harcamaları	36,9	34,2	36,4
Genel Devlet Gelirleri	45,5	39,7	41,8
Genel Devlet Borçlanma Gereği (1)	-0,3	-3,6	-1,6
Genel Devlet Faiz Ödemeleri	8,2	1,9	3,9
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (1)	-0,9	-3,6	-1,7
Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Transferler ve Bütçeden Yapılan Sağlık Harcamaları (2)	5,6	5,0	5,3
Vergi Yüğü (3)	31,6	30,0	30,8

(1) Eksi işareti fazlayı göstermektedir.

(2) 2006 yılına ilişkin oran; sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarını karşılamak için bütçeden yapılan transferler, Emekli Sandığına ödenen faturalı ödemeler ve ek karşılıklar, devlet memurlarına ve yeşil kartlılara yönelik sağlık harcamaları ve İşsizlik Sigortası Fonuna yapılan devlet katkısı tutarlarının GSYİH'ya oranını kapsamaktadır. 2013 yılındaki oran ise emeklilik ve genel sağlık sigortasının açığını karşılamak için bütçeden yapılan transferleri, emeklilik, genel sağlık sigortası ve İşsizlik Sigortası Fonuna yapılan devlet katkılarını, Emekli Sandığına ödenen faturalı ödemeleri kapsamaktadır.

(3) Sosyal güvenlik primleri dahil edilmiş vergi red ve iadeleri hariç tutulmuştur.

334. Kayıt dışı ekonomiyle mücadelede sağlanacak başarı, Plan döneminde kamu maliyesindeki istikrarın sürdürülmesinde temel araçlardan biri olacaktır. Ekonomik

büyüme ortamının da katkısıyla gelirlerdeki artış, kamu finansmanındaki istikrarın sürdürülebilmesinin yanı sıra, vergi yükünün daha adil bir şekilde dağıtılmasına ve rekabet gücü yüksek bir ekonomik yapıya ulaşılmasına imkan verecek, ayrıca, mali disiplinden taviz verilmeksizin öncelikli alanlara daha fazla kaynak ayrılabilmesini sağlayacaktır.

335. Özelleştirmelerin de etkisiyle KİT sisteminin ekonomi içindeki payı önemli ölçüde azalacaktır. KİT'lerin toplam brüt satış hasılatının GSYİH'ya oranının 2006 yılındaki yüzde 9 seviyesinden 2013 yılında yüzde 3,3'e düşmesi beklenmektedir. Aynı dönemde KİT sisteminde yaratılan katma değer GSYİH'ya oranının da yüzde 2'den yüzde 0,6'ya düşeceği öngörülmektedir.

336. Plan dönemi sonuna gelindiğinde özelleştirme işlemleri sonucunda kamunun hava ve deniz ulaşımı ile lokomotif ve vagon üretimi; şeker, tütün ve çay ürünlerinin işlenmesi; petrokimya sanayi; malzeme alımı; elektrik dağıtım ve toptan ticareti faaliyet alanlarından tamamen çekilmesi; bunun yanı sıra, elektrik üretimi, doğalgaz piyasası, kömür ve diğer maden işletmeciliğindeki payının azalması hedeflenmektedir. Buna karşın tahıl alımı, tohumluk üretimi, demiryolu ulaşımı alt yapısı, elektrik iletimi, petrol arama, hava meydanlarının işletilmesi, posta hizmetleri ile kıyı emniyetinin sağlanması alanlarında faaliyet gösteren KİT'lerin plan döneminde özelleştirilmesi öngörülmektedir.

337. Büyümekte olan sosyal güvenlik açığının, 2007 yılından itibaren yürürlüğe girecek reform sonrasında, GSYİH'ya oran olarak, Plan dönemi boyunca 2006 yılı seviyesine göre daha düşük oranlarda olması hedeflenmektedir. Reform sonrasında emeklilik sisteminin açığında düşme olmakla beraber tüm nüfusu kapsam içine alan, sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştıran ve sağlık sigortacılığında ortak standartlar sağlayan genel sağlık sigortası sisteminin getireceği ek yükten dolayı sosyal güvenlik açığı istenilen seviyede düşmemektedir.

338. Emeklilik sisteminin açığının düşmesinde ise devlet memurlarında prim matrahının genişlemesiyle prim gelirlerinin yıllık ortalama olarak GSYİH'nın 0,5'i oranında artması etkili olmaktadır. Matrah genişlemesiyle beraber ortaya çıkacak ek işveren prim tutarının bütçeye yük getirmesi ve memurların ödemesi gereken ek prim tutarının da maaş düşüşü olmaması için bütçe tarafından karşılanmasından dolayı bu düzenleme bütçe harcamasını artıracaktır. Dolayısıyla bu düzenleme ile beraber bütçe harcamalarında artışla sosyal güvenlik sistemine ek gelir yaratılmasından dolayı toplam kamunun mali dengesinde bir değişme olmayacaktır.

339. Plan döneminde kayıtdışı ekonominin azaltılmasına yönelik olarak kademeli yapılması öngörülen SSK işveren prim oranı indiriminin etkisiyle düzenlemenin yapıldığı ilk yıllarında sistemin açığında bir miktar artma olacağı, ancak plan döneminin sonunda doğru prim indirimiyle beraber artan kayıtlı istihdamın sisteme ek gelir sağlayacağı ve sistemin açığının azalmaya başlayacağı öngörülmektedir.

Tablo.6.4: Sektörel Kamu Sabit Sermaye Yatırımları

Sektörler	2006 (Cari Fiyatlarla)		2013 (Cari Fiyatlarla)		2007-2013 (2006 Fiyatlarıyla)	
	Milyon YTL	% Pay	Milyon YTL	% Pay	Milyon YTL	% Pay
Tarım	1.375	7,7	5.040	11,8	17.278	10,2
Madencilik	640	3,6	1.141	2,7	5.514	3,3
İmalat	445	2,5	169	0,4	1.517	0,9
Enerji	2.529	14,2	2.592	6,0	17.750	10,5
Ulaştırma-Haberleşme	5.674	31,8	10.984	25,6	44.023	26,0
Turizm	48	0,3	198	0,5	768	0,5
Konut	109	0,6	390	0,9	1.310	0,8
Eğitim	2.494	14,0	9.399	21,9	32.405	19,1
Sağlık	1.268	7,1	3.702	8,6	14.293	8,4
Diğer Hizmetler	3.243	18,2	9.239	21,6	34.636	20,4
-İktisadi	1.728	9,7	4.195	9,8	15.624	9,2
-Sosyal	1.515	8,5	5.044	11,8	19.012	11,2
Toplam	17.824	100	42.855	100,0	169.495	100,0
Yatırım İşçiliği	2.463		3.885		19.180	
Mahalli İdareler	10.690		22.217		105.936	
Genel Toplam	30.978		68.957		294.611	

340. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde; öncelikli sektörler arasında yer alan eğitim ve sağlık sektörlerinin kamu yatırım payı artırılabilecektir. Tarım sektöründe, sulama projeleri stokunun eritilebilmesi için kamu yatırımları artırılabilecek ve projeler hızlandırılarak önemli bir kısmı tamamlanacaktır. Serbestleştirme politikasına paralel olarak, kamu sektörünün enerji yatırımları içindeki payı tedricen azaltılacaktır. Ulaştırma sektörü Plan döneminde kamu yatırımlarından en büyük payı almakla birlikte, büyük projelerin yıllar itibarıyla tamamlanacak olması ve aynı dönemde özel sektör katılımını içerecek finansman modellerinden azami ölçüde yararlanılacak olması nedeniyle, sektörün kamu yatırımları içindeki payı azalacaktır. Kamu kesiminin ticari mal ve hizmet üretiminden çekilmesi ve önemli KİT'lerin özelleştirilmesiyle birlikte, madencilik ve imalat sektörlerindeki kamu yatırım payı azalacaktır. Plan döneminde, adalet hizmetleri ve e-devlet yatırımlarının diğer kamu hizmet yatırımları içindeki ağırlığı artırılabilecektir.

Tablo.6.5: Enerji Hedefleri

	2006	2013	2007-2013*
Birincil Enerji Talebi (BTEP)	96.560	147.400	6,2
Elektrik Enerjisi Talebi (GWH)	171.450	295.500	8,1

* Dönem içindeki gelişmeleri göstermektedir.

341. Plan döneminde birincil enerji talebinde, ekonomik ve sosyal kalkınmayla orantılı olarak yıllık ortalama yüzde 6,2 oranında artış öngörülmektedir. Enerji tüketimi içinde doğal gazın 2005 yılında yüzde 28 düzeyinde olan payının yüzde 34'e yükselmesi, petrol ürünlerinin payının ise yüzde 37'den yüzde 31'e gerilemesi beklenmektedir. Diğer yandan Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde elektrik

talebinin, ağırlıkla sanayi üretim ve hizmetler sektöründeki gelişmelere paralel olarak, yılda ortalama yüzde 8,1 oranında artış göstereceği tahmin edilmektedir.

Tablo.6.6: Ulaştırma Hedefleri

	2006	2013	2007-2013*
Demiryolu I. Anahat Uzunluğu (Km.)	8.257	9.195	938
a) Yeni Hat Yapımı			938
b) Hat Yenileme			1.000
Karayolu Bölünmüş Yol Uzunluğu (Km.)	9.441	15.000	5.559
BSK Kaplamalı Devlet ve İl Yolu Uzunluğu	7.500	14.500	7.000
Havaalanı Yolcu Trafığı (milyon yolcu)	60	110	50

* Dönem içindeki gelişmeleri göstermektedir

Tablo.6.7: Yük Taşımalarında Gelişmeler (Milyon Ton-km)

	2006	2013	2007-2013 Yüzde Artış
Yurtiçi			
Karayolu (1)	169.500	248.000	5,6
Demiryolu	11.505	25.400	12,0
Denizyolu	5.400	8.400	6,5
Havayolu (3)	468	659	5,0
Boruhattı			
Hampetrol	2.655	2.685	0,2
D. Gaz (milyon m küp) (2)	29.253	49.844	7,9
Yurtdışı			
Demiryolu	1.730	8.248	25,0
Denizyolu	749.000	1.740.000	12,8
Havayolu (3)	2.613	4.777	9,0
Boruhattı			
Ham Petrol (Transit)	7.583	71.174	37,7

(1) İstanbul Büyükşehir Belediyesine devredilen 117 km otoyol ve bağlantı yolu üzerindeki taşımalar 2005 yılından itibaren kapsamda yer almamaktadır.

(2) Toplama dahil değildir.

(3) THY taşımaları

342. TCDD'nin taşıma tekeline son verilmesi ile birlikte özel sektör trenlerinin TCDD hatlarında çalışmaya başlaması, yolcu seferlerinin klasik trenlerden hızlı trenlere kayması ile yük trenlerine ayrılacak ilave kapasite ve özel sektörün verimlilik artışları dikkate alınarak 2007-2013 döneminde yurtiçi demiryolu yük taşımalarında yıllık ortalama yüzde 12'lik artış öngörülmüştür. Yurtdışı demiryolu yük taşımaları demiryollarında gelişme potansiyeli en yüksek iş alanıdır. Almanya-Türkiye arasındaki yaklaşık 2200 kilometrelik uzun taşıma parkurunun getirdiği doğal avantaj ve Avrupa'da TIR filolarının karşılaştığı zorluklar nedeniyle büyük ithalatçı firmalar uluslararası demiryolu alternatifini seçmeye başlamıştır. Uluslararası demiryolu taşımalarında VIII. Plan döneminde yaşanan yüksek artışın Dokuzuncu Plan döneminde de devam ederek yıllık ortalama yüzde 25'lik bir artış sağlanması öngörülmektedir.

343. Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payının artırılmasında, devlet bütçesinden giderek artan ölçüde Ar-Ge'ye yönelik olarak yapılan yatırımların ve sağlanan desteklerin yanında özel sektör Ar-Ge harcamalarının da ciddi oranda artması büyük önem taşımaktadır. 2002 yılı itibari ile toplam Ar-Ge harcamalarının

yüzde 64,3'ü yükseköğretim, yüzde 7'si diğer kamu kurumları ve yüzde 28,7'si özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. 2013 yılı itibari ile özel sektörün toplam Ar-Ge harcamalarının en az yüzde 60'ını gerçekleştirmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda kamu tarafından sağlanacak olan desteklerin özel sektörün Ar-Ge faaliyetlerini artırıcı yönde tasarlanması sağlanacaktır.

Tablo.6.8: Ar-Ge Hedefleri

	2002	2006*	2013
Ar-Ge Harcamalarının GSYİH içindeki payı (%)	0,67	0,80	2,00
Tam Zaman Eşdeğeri Araştırmacı Sayısı	23.995	28.000	80.000

Kaynak: TÜİK

* DPT Müsteşarlığı tahminidir.

344. Ar-Ge harcamalarının bu ölçüde artırılması, ortaya çıkan kaynağı verimli bir şekilde kullanabilecek yeterli sayıda ve nitelikte araştırmacı insan gücüyle anlamlı olacaktır. 2002 yılı itibari ile toplam araştırmacıların yüzde 73,1'i üniversitelerde, yüzde 11,5'i diğer kamu kurumlarında ve yüzde 15,4'ü özel sektörde görev yapmaktadır. Bu kapsamda araştırmacı sayısının artırılmasının yanında, bu araştırmacıların büyük kısmının özel sektörde istihdamını sağlayıcı politikalar uygulanacaktır.

Tablo.6.9: Bilgi ve İletişim Altyapısı (Yüzde)

	2006	2013	2007-2013*
Sabit Telefon Abone Yoğunluğu	26	25	-0,6
Mobil Telefon Abone Yoğunluğu	64	90	5,0
Geniş Bant Abone Yoğunluğu	3,5	20	28,3
İnternet Kullanıcı Yoğunluğu	20	60	17,0

* Yıllık ortalama artış oranıdır.

345. Plan döneminde, doygunluğa erişmiş olan sabit telefon abone yoğunluğunda önemli bir değişim olması beklenmemektedir. Diğer taraftan, mobil telefon abone yoğunluğundaki artış eğiliminin sürmesi ve dönem sonunda abone yoğunluğunun yüzde 90'a ulaşması beklenmektedir. Aynı şekilde, kamu kesimi ve özel kesim tarafından elektronik ortamda sunulan hizmetlerin arzındaki artışa paralel olarak bu hizmetlere talep oluşturan bireyler tarafında internet kullanıcı oranının yüzde 60 düzeyine yükseleceği tahmin edilmektedir. İnternet kullanıcı sayısının ve elektronik ortamda hizmet sunumunun artışıyla, genişbant abone oranının da yüzde 20'ye ulaşması beklenmektedir.

346. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde rekabetçi bir tarımsal yapının oluşturulması sürecinde verimliliğin artırılmasını teminen, hububat üretiminde sertifikalı tohum kullanım oranının Plan dönemi sonunda 2005 yılına göre iki katına çıkması beklenirken, melez ve kültür ırkı sığır varlığının artarak hayvancılığın üretim içindeki payının artmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Organik tarım üretiminde başlamış olan artışın devam ederek Plan dönemi sonunda toplam tarım alanlarının yüzde 3'üne ulaşacağı öngörülmektedir. Bunlara ek olarak, yaratılacak yatırım imkanları ölçüsünde DSİ sulama alanları ile ağaçlandırma faaliyetlerinde artışlar amaçlanmaktadır.

Tablo.6.10: Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi

	2006	2013
Hayvancılık Üretiminin Toplam Tarım Üretimi İçindeki Payı, Yüzde	28,0	37,0
Sertifikalı Hububat (Buğday-Arpa) Tohumu Kullanım Oranı, Yüzde	30,0	50,0
Melez ve Kültür Irkı Sığır Varlığının Toplam Sığır Varlığına Oranı, Yüzde	67,0	77,0
Organik Tarım Alanlarının Toplam Tarım Alanına Oranı, Yüzde	1,0	3,0
DSİ Sulama Alanı (Net Kümülatif), Milyon Hektar	2,55	3,00
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Arazi Toplulaştırma Faaliyeti (Kümülatif), Milyon Hektar	0,60	1,27
Endüstriyel ve Toprak Muhafaza Ağaçlandırmaları (Kümülatif), Milyon Hektar	2,60	3,30

347. Turizm gelirlerinin Dokuzuncu Kalkınma Plan dönemi sonunda 36,4 milyar dolara, ziyaretçi sayısının 38 milyona, yurtdışına çıkacak vatandaş sayısının ise 15 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Tablo.6.11: Turizm Hedefleri

	2006	2013	2007-2013*
Turist Sayısı, Milyon Kişi	23,0	38,0	7,4
Turizm Gelirleri, Milyar \$	19,6	36,4	9,3

* Yıllık ortalama yüzde artış oranıdır.

348. Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi sonunda belgeli toplam yatak sayısının 950 bin olması, inşa halindeki ve proje aşamasındaki tesislerin tamamlanması ve ikinci konutlardaki turizme açılan yataklarla birlikte, toplam yatak sayısının 1,3 milyona ulaşması beklenmektedir.

Tablo.6.12: Demografik Göstergeler ve Nüfusun Seçilmiş Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

	2006	2013
Toplam Nüfus, Yıl Ortası, Milyon Kişi	73,0	79,0
Yıllık Doğal Artış Hızı, Binde (1)	12,4	10,1
Toplam Doğurganlık Hızı, Çocuk Sayısı	2,18	2,07
Bebek Ölüm Oranı, Binde	22,6	18,5
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi, Yıl		
Kadın	74,0	74,8
Erkek	69,1	69,9
Toplam	71,5	72,3
Nüfusun Üç Ana Yaş Grubu İtibarıyla Yüzde Dağılımı, Yüzde		
0-14	28,1	25,3
15-64	66,0	68,2
65+	6,0	6,5

(1) Göçleri kapsamamaktadır.

349. Demografik göstergelerde görülen iyileşmeler ve bu iyileşmenin Plan döneminde ve uzun vadede devam edeceği beklentisi dolayısıyla Türkiye'nin nüfus yapısının gelişmiş ülkelerin nüfus yapısına nispeten benzemeye başladığını söylemek mümkündür. Nüfusun yaş yapısında da önemli değişimler beklenmektedir. 2005 yılından itibaren oransal ve rakamsal olarak düşmeye

başlayan 0-14 yaş grubu nüfusun bu eğilimi uzun vadede devam edecek, çalışma çağı ve yaşlı nüfusun oranı ve sayısı ise sürekli olarak artacaktır.

Tablo.6.13: İstihdam Göstergeleri (Yüzde)

	2006	2013	2007-2013 Ortalaması
İşgücüne Katılma Oranı	48,6	50,7	49,8
Kadın	25,4	29,6	27,8
Erkek	72,2	72,2	72,2
İstihdam Artış Oranı	2,3	3,3	2,7
Tarım	-2,9	-2,9	-2,9
Tarım Dışı	4,4	4,9	4,5
Sanayi	3,6	2,0	2,5
Hizmetler	4,7	5,9	5,2
İstihdamın Sektörel Dağılımı			
Tarım	28,0	18,9	22,7
Tarım Dışı	72,0	81,1	77,3
Sanayi	19,7	19,4	19,8
Hizmetler	52,4	61,7	57,5
İstihdam Oranı	43,6	46,8	45,1
İşsizlik Oranı	10,4	7,7	9,6

350. İşgücü piyasasında yaşanan yapısal dönüşümün plan döneminde de sürmesi ve tarım sektöründen ayrılan istihdamın diğer sektörlerle kayması beklenmektedir. İstihdamın yapısındaki değişimin temelde hizmetler sektörü lehine olacağı tahmin edilmektedir.

351. İstihdam odaklı sürdürülebilir büyümenin sağlanması, iş ortamının iyileştirilmesi, işgücü piyasasının işleyişinin etkinleştirilmesi, işgücünün nitelik ve beceri düzeyinin yükseltilmesi ve aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi yoluyla tarım dışı sektörlerde yeni iş olanakları yaratılması sonucunda plan döneminde istihdamın yıllık ortalama yüzde 2,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

352. Öte yandan, eğitim seviyesinin yükseltilmesi, aktif işgücü politikalarıyla istihdam edilebilirliğin artırılması, işgücü piyasasına girişin kolaylaştırılması ve teşvik edilmesi yoluyla Plan döneminde işgücüne katılma oranının 2,1 puan artacağı öngörülmektedir. Bu artışın temel belirleyicisinin kadınlar olması beklenmektedir.

353. Bu gelişmelere bağlı olarak Plan döneminde istihdam oranının 3,2 puan artacağı, işsizlik oranının ise 2,7 puan düşeceği tahmin edilmektedir.

354. Plan döneminde okulöncesi ve ortaöğretim kademesinde okullaşma oranlarında önemli artışlar sağlanması hedeflenmektedir. İlköğretim kademesinde çağ nüfusundaki azalmanın da katkısı ile tüm çocukların temel eğitim alması amaçlanmaktadır. Ortaöğretim okullaşma oranlarındaki artışla birlikte yükseköğretime olacak talep artışını karşılamak üzere, yükseköğretim okullaşma oranının yüzde 48'e ulaşması planlanmaktadır.

Tablo. 6.14: Eğitim Kademeleri İtibarıyla Hedefler (1)

	2005/2006 (2)	2012/2013
- Okullaşma Oranları (%)		
Okulöncesi (3)	19,9	50,0
İlköğretim	95,6	100,0
Ortaöğretim	85,2	100,0
Yükseköğretim (4)	Toplam 38,4	48,0
	Örgün 24,8	33,0
- Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı		
İlköğretim (5)	43,5	30,0
Genel Ortaöğretim	37,9	30,0

Kaynak: TÜİK, MEB, DPT.

(1) Bütün kademeler için veriler brüt okullaşma oranıdır.

(2) Yükseköğretim verileri 2004-2005 dönemine aittir.

(3) 4-5 yaş grubu için hesaplanmıştır.

(4) Üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları dahil, lisansüstü öğrencileri hariç tutulmuştur. 17-20 yaş grubu için hesaplanmıştır.

(5) Kentsel alanlar için hesaplanmıştır.

Tablo.6.15: Sağlık Hizmetlerinde Hedefler

	2006	2013
Hekim sayısı	103.150	120.000
Hekim başına düşen nüfus	707	658
Tıp Fakültelerinin Yeni Kayıt Sayısı	4.800	7.000
Yatak sayısı	197.170	236.600
Yatak başına düşen nüfus	372	335

355. Dokuzuncu Plan döneminde sağlık hizmetlerine erişimin önemli göstergeleri olan yatak ve hekim sayısı ile bunların nüfusa oranlarında iyileşmeler öngörülmektedir. Bununla birlikte, bu dönemde yapılacak kontenjan artışının etkisinin ancak bir sonraki plan döneminde görülebilecek olması nedeniyle, hekim başına nüfus konusundaki iyileşme sınırlı kalacaktır.

Tablo.6.16: Bölgesel Gelişme Göstergeleri

	2001	2013
Kişi başı GSYİH		
En yüksek / en düşük bölge	6,7	5,0
Sanayi ve hizmetlerin GSYİH'de payı (%)		
En düşük bölge	56,1	65,0
En yüksek bölge	99,5	99,6
Şehirleşme oranı (%)		
En düşük il	26,1*	40,0
En yüksek il	90,7*	90,0
En yüksek il - en düşük il	64,6*	50,0

* 2000 yılı rakamıdır.

7. Temel Amaçlar: Gelişme Eksenleri

7.1. Rekabet Gücünün Artırılması

356. Ekonominin yüksek teknolojik kabiliyete ve nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara hızla uyum sağlayan, ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet gücü olan, istikrarlı ve verimlilik düzeyi yüksek bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

7.1.1. Makroekonomik İstikrarın Kalıcı Hale Getirilmesi

357. Ekonominin rekabet gücünün artırılması ve yüksek büyümenin sürdürülebilir kılınması için makroekonomik istikrar ortamının devamı sağlanacaktır.

358. Makroekonomik istikrarı sürekli kılacak ve ekonominin etkin, esnek ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlayacak olan yapısal reformlar sürdürülecektir.

359. Maliye, para ve gelirler politikalarının uyumlu ve birbirlerini destekler şekilde uygulanmasına devam edilecektir.

360. Fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik olarak açık enflasyon hedeflemesi politikası sürdürülecektir.

361. Gelirler politikası, ekonomik konjonktürün gereklerine uygun olarak fiyat istikrarını ve rekabet gücünü dikkate alacak şekilde uygulanacaktır.

362. Dalgalı kur rejimi uygulaması çerçevesinde, döviz kuru piyasada arz ve talebe göre belirlenmeye devam edecektir.

363. Sürdürülebilir ve sağlam kaynaklarla finanse edilen bir cari açık için, yapısal reformların devam ettirilmesi, ihracat içinde katma değeri yüksek ürünlerin payının artırılması ve ihracat artışının sürekli kılınması sağlanacaktır.

364. Plan döneminde, kamu borç stokunun milli gelire oranını düşürme sürecini devam ettirecek ve cari açığın kontrol altına tutulmasına da yardımcı olacak şekilde mali disipline uyulacaktır.

365. Vergi politikalarının temel amacı; mükellef haklarına saygılı, vergi kayıp ve kaçığının azaltan, mali güç ilkesine uygun şekilde vergi yükünün adil ve dengeli dağıtımını gözeten, kamu giderlerini karşılarken iktisadi etkinliği bozmayan bir vergi sistemine ulaşmaktır. Bu amaçla;

- Vergi kanunları yeniden gözden geçirilerek, mevzuat sadeleştirilecek ve daha etkin ve uygulanabilir hale getirilecektir. Vergi muafiyet ve istisnaları, ekonomik ve sosyal politikalar ile kamu finansmanı imkanları çerçevesinde yeniden değerlendirilecektir.
- Ekonomide karar alıcılar için öngörülebilirliği sağlamak amacıyla vergi düzenleme ve uygulamalarında istikrar sağlanacaktır.
- Mükelleflerin gönüllü uyumunu artırmaya yardımcı olacak şekilde mükellef haklarına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
- Vergi tabanının genişletilmesi ve kayıtdışı ekonomiyle mücadele sonucunda oluşacak ilave kaynaklar, işlem vergileri başta olmak üzere vergi oranlarının ve sosyal güvenlik primlerinin indiriminde kullanılacaktır.

366. Mali disiplinin sürdürülebilmesinde önemli katkı sağlayacak harcama reformuna ilişkin düzenlemelere devam edilecek; kamu harcamalarında etkinliği, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırmayı amaçlayan 5018 sayılı Kanun tüm unsurlarıyla hayata geçirilecektir. Bu amaçla;

- Plan dönemi sonuna gelindiğinde kamuda kaynak tahsisi, stratejik planlara ve performans esaslı bütçeleme sistemine dayandırılmış olacaktır.
- İdarelerin yönetim sorumluluğunun güçlendirilmesi için gerekli olan iç kontrol ve iç denetim sistemleri, bu sistemlere rehberlik ve gözetiminden sorumlu Merkezi Uyumlaştırma Birimleriyle birlikte uluslararası standartlar ve AB uygulamalarıyla uyumlu olarak uluslararası geçerlilikte kaliteye sahip olabilecek şekilde tüm unsurlarıyla birlikte uygulamaya konulacaktır.
- Kamu harcamalarının etkinleştirilmesine yönelik çalışmalarda sosyal güvenlik, tarım, sağlık ve personel alanlarına öncelik verilecektir.
- Yapısal reformlarla öngörülen amaçlara aykırı düzenlemelerden kaçınılacaktır.
- Kamu yatırımları ekonominin rekabet gücünü artıracak nitelikteki altyapıya yönlendirilecek; sektörel, bölgesel ve AB'ye uyum yönündeki amaçların gerçekleştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılacaktır.
- Kamu hizmetlerinin sunulmasında ve kamu altyapı yatırımlarının yapılmasında özel sektör katılımını artırıcı modeller geliştirilecektir.

367. KİT'lerde hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde esnekliği sağlamaya ve KİT'ler üzerinde müdahale yetkisi olan kurum sayısını azaltmaya yönelik yeni bir kurumsal yönetim sistemi oluşturulacaktır.

368. KİT'lerde piyasa şartlarına uygun fiyatlandırma politikasının uygulanmasına devam edilecektir.

369. Sanayide rekabet gücünün artırılması, yatırım ve iş ortamının iyileştirilmesi amacıyla imalat sanayi maliyetleri üzerinde olumsuz baskı oluşturan enerji girdi fiyatlarının tespitinde sanayi aboneleri lehine düzenleme yapılacaktır.

370. Genel sağlık sigortası sistemi, getireceği mali yüklerin azaltılması için, Sağlıkta Dönüşüm Programıyla birlikte uygulanacaktır. Genel sağlık sisteminin getireceği mali yükün öngörülenin üzerine çıkması halinde, sistem gözden geçirilerek mali yükü azaltmaya yönelik tedbirler alınacaktır.

7.1.2. İş Ortamının İyileştirilmesi

371. İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır.

372. Yatırımcılar ve diğer karar vericiler için bilgi altyapısı oluşturmak üzere, sanayi bilgi sistemi çalışması sonuçlandırılacak ve uygulamaya konulacaktır.

373. İşletmelerin kazanç ve işlemleri ile istihdam üzerindeki vergi ve yükler rekabet gücünü olumsuz etkilemeyen bir yapıya kavuşturulacaktır.

374. İşletmelerde kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda kurumsallaşmanın sağlanmasını ve bu yolla finansman temininin kolaylaşmasını özendirici uygulamalar geliştirilecektir.

375. İşletmelerin uygun koşullarla finansman kaynaklarına erişimi kolaylaştırılacak ve bu kaynaklarda çeşitlilik sağlanacaktır. Başta KOBİ'ler olmak üzere girişim sermayesi, başlangıç sermayesi ve kredi garanti sistemi geliştirilerek işletmelerin kredi temini kolaylaştırılacaktır.

376. Teşvik sistemine, seçicilik taşıyan ve yönlendirme gücü olan unsurlar ilave edilecektir. Uygulamaların koordinasyonu sağlanarak mükerrer uygulamalara son verilecek ve teşviklerin etkinliği takip edilecektir. Uygulamalarda öngörülebilirlik ve şeffaflık sağlanacak, bürokrasi azaltılacaktır. Sistemin AB'ye uyumu sağlanarak DTÖ kurallarına uygun hareket edilmeye devam edilecektir.

377. Yatırımların, altyapısı uygun orta kademe merkezlere yönelmesi teşvik edilerek yeni sanayi odaklarının oluşturulması sağlanacaktır.

378. İşletmelere yönelik fiziki altyapı, başta bilgi ve iletişim teknolojileri olmak üzere teknoloji altyapısı ile lojistik imkanları artırılacak ve bu alanlarda etkinlik sağlanacaktır.

379. Altyapısı tamamlanmış arsa ve arazi temin imkanları artırılacaktır.

380. Güçlü bir denetim ve takip sistemi kurularak, reel sektördeki kayıtdışılık asgari düzeye indirilecek, kayıt altına girmek kolaylaştırılacaktır. İş ortamının serbest piyasa kurallarına göre işlemlerini ve saydamlığı teminen yolsuzlukla ve organize suç faaliyetleriyle etkin mücadele edilecek ve nüfuz kullanımını önlenecektir.

381. Fikri haklar sisteminin ülke ekonomisine etkisi gözetilmek suretiyle, fikri haklar alanında kısa, orta ve uzun vadeli bir strateji belirlenecek ve bu stratejinin uygulanmasına yönelik bir eylem planı oluşturulacaktır. Fikri haklar sistemi konusunda kamuoyunu bilgilendirme faaliyetleri artırılacaktır.

382. Rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar, hakim durumdaki teşebbüslerin bu durumlarını kötüye kullanmaya yönelik davranışları, rekabeti önemli ölçüde azaltan birleşme ve devralma işlemlerine karşı rekabet kuralları etkili bir biçimde uygulanacaktır. Tekel ve oligopol özelliği taşıyan sektörlerde fiyat hareketleri takip edilerek, rekabet karşıtı davranışlar caydırıcı bir biçimde cezalandırılacak, kamu alımlarında rekabeti bozucu davranışlar etkili bir şekilde soruşturulacak, toplumdaki rekabet kültürü geliştirilecektir. Genel ekonomik çıkara ilişkin hizmetlerin gerektirdiği durumlar dışında, rekabeti engelleyici, sınırlayıcı veya bozucu etkiye sahip idari işlemler veya düzenlemeler ortadan kaldırılacaktır.

383. Üniversite-iş dünyası işbirliği çerçevesinde; rekabetçi ve bilgiye dayalı ekonominin gerektirdiği özellikleri içeren ve araştırma potansiyelinin gelişmesine daha çok katkıda bulunan işgücü eğitimi geliştirilecektir. Teknik personelin nitelikleri konusunda standartlar getirilecek, çeşitli sertifikasyon programları düzenlenerek düzey farklılıkları ortadan kaldırılacaktır.

384. Yatırımcılara ve işletmelere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik sağlamak üzere; saydam ve objektif kurallar getirilecek, iyi işleyen bir yargı sistemi oluşturulacak, izin, onay ve işlemlerle ilgili bürokrasi azaltılacak, etkin teşvik politikaları uygulanacaktır.

385. Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı kapsamındaki çalışmalar etkin bir şekilde sürdürülecektir.

386. Kamunun iş dünyasına sunduğu hizmetler, süreçlerin yeniden yapılandırılması suretiyle bütünleşik bir yapıda elektronik ortama taşınacak, bu hizmetlerin işletmeler tarafından yaygın kullanımına yönelik tedbirler alınacaktır. Buna paralel olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin iş süreçlerinde kullanılması, elektronik ortamda iş yapma biçimlerinin ve e-ticaretin yaygınlaşması ile işletmelerin maliyetlerini düşürmeleri, verimliliklerini yükseltmeleri ve yurtiçi ve yurtdışı satış potansiyellerini geliştirmeleri desteklenecektir. Ayrıca, e-ihale uygulamalarının yaygınlaşması ile özellikle KOBİ'lerin kamu alımlarına katılımı için uygun, şeffaf ve rekabetçi ortam yaratılacaktır.

387. Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla bölgesel potansiyelleri değerlendirmek üzere yabancı sermaye yatırımlarından yararlanmaya önem verilecek, böylece ülke genelinde Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tarafından yürütülecek tanıtım faaliyetlerini bölgesel bazda tamamlayıcı bir yaklaşım uygulanacaktır. Ayrıca illerde Yatırım Destek Ofisleri kurularak yatırımcıların izin işlemleri kolaylaştırılacaktır.

7.1.3. Ekonomide Kayıtdışılığın Azaltılması

388. Güçlü bir toplumsal ve siyasi irade ile toplumun tüm kesimlerinin katıldığı kapsamlı bir mücadele stratejisi oluşturularak kayıtdışılıkla mücadele başlatılacaktır.

389. Kayıtdışı işletme, kişi ve çalışanların kayıt altına alınabilmesini teminen kayıtlı sistem güçlendirilecektir. Bu amaçla, idari-mali ve yasal yükümlülükler bütçe imkanları doğrultusunda kademeli olarak azaltılacak, başta KOBİ'ler olmak üzere kayıtlı işletmelere yönelik finansman olanakları artırılacak, iş ve çalışma hayatına ilişkin mevzuat basitleştirilerek bürokratik formaliteler azaltılacak, işletmelerin kurumsallaşması teşvik edilecek, kayıtlı işletme ve bireylere yönelik kamu hizmetleri iyileştirilecek, iş ve işgücü piyasasında esneklik artırılacaktır. Kayıtdışı sektörle mücadelede aktif rol oynayan kurumlar arasında etkin işbirliği ve koordinasyon sağlanacaktır.

390. Kayıtdışı ekonomiyi ödüllendiren, kamuya olan güveni sarsan ve kayıtdışılığı özendiren her türlü af ve borç yapılandırılması beklentisinin önüne geçilecektir.

391. Kayıtdışı ekonomik faaliyetleri önlemeye yönelik olarak; tüm tüzel kişilikleri içeren tek numaraya dayalı bir bilgi sistemi oluşturulacak, ticari defterler elektronik ortamda tutulacak, e-ihale, elektronik fatura ve elektronik ödeme sistemleri geliştirilecek, mali işlemler ve tapu kayıtlarına ilişkin veri tabanları oluşturulacak, ödemelerde nakit kullanımını azaltacak tedbirler geliştirilecektir. Kamu kurumları arasında bilgi paylaşımı ve koordinasyon sağlanarak denetim ve izleme mekanizmaları etkinleştirilecektir.

392. Denetimlerde etkinliğin sağlanması amacıyla kamu idarelerinin uygulama kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilerek, idarelerin beşeri ve teknolojik altyapısı iyileştirilecektir.

393. Vergi alanında yapılacak düzenlemelerin yanı sıra günlük ticari faaliyetleri düzenleyen ticaret hukuku gibi özel hukuk alanlarında da yapılacak düzenlemeler kayıtdışı ekonomiyle mücadeleyi destekleyecektir.

394. İnsanların kayıtlı ekonomi içinde yer almalarını özendirerek ve kayıtdışı ekonominin zararlarını anlatacak bilgilendirme kampanyaları düzenlenecek, broşürler dağıtılacak ve eğitimler verilecektir.

7.1.4. Finansal Sistemin Geliştirilmesi

395. Yeni piyasa ve ürünlerin geliştirilmesi ve mali sistemin derinliğinin artırılması kapsamında; altın bankacılığının gelişimi desteklenecek, şirketlerde azınlık hisse sahiplerinin hakları geliştirilecek, Körfez ülkelerinde oluşan sermaye birikiminden yararlanmak amacıyla bu bölgelere yönelik mali enstrümanlar ihraç edilecektir.

396. Tüm finansal kurumlar için özerk nitelikte düzenleyici yapının oluşturulması sağlanacak ve finansal sistemin düzenleme ve denetiminde boş alan bırakılmayacaktır.

397. Finansal sistemde muhasebe ve denetim standartları AB ve OECD normları esas alınarak geliştirilecektir.

398. Sigortacılık, faktoring ve finansal kiralama sektörlerinin hukuki altyapısı geliştirilecektir.

399. Risk yönetiminin tüm finansal kurumlarda yerleştirilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacak, Basel II'ye geçiş yanında ilgili AB düzenlemelerine uyum sağlanacak ve finansal sistemde kredi ve kurumsal yönetim derecelendirme sistemi tesis edilecektir.

400. Benzer işlemlerin vergilendirilmesi ve bilgiye erişim imkanı açısından, finansal sistemimizdeki farklı kuruluşlar arasında rekabeti bozucu unsurlar ortadan kaldırılacaktır.

401. Finansal hizmetlerde etkin kaynak tahsisini sağlayacak şekilde işlem ve aracılık maliyetleri ile bürokrasinin azaltılması sağlanacaktır.

402. Finansal piyasalarda ve bu piyasalardan kaynak temin eden reel sektörde kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenerek uygulanması sağlanacaktır.

403. Sermaye piyasalarında uzun vadeli kaynak imkanını artırmak amacıyla varlığa dayalı menkul kıymet enstrümanları geliştirilecektir.

404. Müşteri haklarına ve bilincine yönelik şeffaf, adil ve teşvik edici uygulamalar güçlendirilecektir.

7.1.5. Enerji ve Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi

Enerji

405. Ekonomik kalkınmanın ve sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu enerjinin sürekli, güvenli ve asgari maliyetle temini temel amaçtır. Enerji talebi karşılanırken çevresel zararların en alt düzeyde tutulması, enerjinin üretimden nihai tüketime kadar her safhada en verimli ve tasarruflu şekilde kullanılması esastır.

406. Elektrik sektöründe, kamu üretim tesislerinin ve dağıtım sisteminin özelleştirilmesi, Mart 2004'te yürürlüğe konulan Strateji Belgesi doğrultusunda yapılacaktır. Dağıtım ve üretim tesislerinin özelleştirmesinden beklenen faydaların bir an önce alınması amacıyla özelleştirme süreci hızlandırılacaktır.

407. Arz güvenliğinin artırılması amacıyla birincil enerji kaynakları bazında dengeli bir kaynak çeşitlendirmesine ve orijin ülke farklılaştırmasına gidilecektir. Üretim sistemi içinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payının azami ölçüde yükseltilmesi hedeflenecektir.

408. Kamunun sektörden çekilmesiyle orantılı olarak özel sektörün, doğacak açığı zamanında ikame etmesi ve yeni üretim yatırımlarına arz-talep projeksiyonları paralelinde bir an önce başlaması için gerekirse mevzuat düzenlemeleri ile uygun ortam sağlanacaktır. Böylece, mevcut tesislerin özelleştirilip yeni yatırım yükünün kamu üzerinde kalmamasına özen gösterilecektir. Kamu, düzenleyici ve denetleyici rolü çerçevesinde arz güvenliğini yakından takip edecek ve tedbir alacak şekilde donatılacaktır.

409. Kamu sahipliğinde kalacak olan elektrik iletiminde yatırımlar elektrik sisteminin güvenliğini ve güvenilirliğini koruyacak şekilde sürdürülecektir.

410. Petrolde olağanüstü durum arz stoklarının yeterliliğinin korunması için stok ajansı kurulacaktır. Petrol ve doğal gaz depolama tesislerinin yeterli ölçüde yapımı sağlanacaktır. Şehir içi doğal gaz dağıtımının yaygınlaştırılması sürdürülecektir.

411. Kamu yatırım programında yer alan, özellikle hidroelektrik santral projelerinin en düşük maliyetlerle ve hızlı şekilde tamamlanarak ekonomiye kazandırılması esastır. Bu nedenle, yatırım maliyetlerinin gerçeği yansıtmasına, sektörler arası çapraz finansmana gidilmemesine ve projelerdeki gecikmelerden kaynaklanabilecek maliyet artışlarının önüne geçilmesine özen gösterilecektir.

412. Elektrik arzında sağlıklı bir çeşitlendirme yaratmak için elektrik üretim kaynakları arasına nükleer enerji dahil edilecektir. Nükleer santral yapımına başlanmadan önce serbest piyasayla maksimum uyum gözetilerek, atıkların saklanması, tasfiyesi ve kamuoyunun bilgilendirilmesi hususlarına yönelik detaylı plan ve programlar yapılacaktır.

413. Ekonominin rekabet gücünün artırılması ve toplumun refah seviyesinin yükseltilmesi amacıyla elektrik sektörünün serbestleştirilmesi çerçevesinde, en düşük maliyetle enerji üretecek bir sistem oluşturulacaktır.

414. Türkiye'nin mevcut jeostratejik konumunun etkin bir biçimde kullanılmasıyla enerji üreticisi ve tüketicisi ülkeler arasında transit ülke olunması, bu şekilde jeostratejik konumumuzun daha da güçlendirilmesi sağlanacaktır.

Ceyhan'ın uluslararası petrol piyasasında ana dağıtım noktalarından ve petrol fiyatlarının teşekkülünde önemli merkezlerden birisi olmasına çalışılacaktır. Doğal gazda transit boru hatlarının yapımının tamamlanarak Avrupa'ya gaz satışında etkin olunması amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır. Arz güvenliğinin artırılmasına katkı yapacak olan diğer ülkelerle elektrik ticaretinin yapılabilmesi amacıyla gerekli altyapı oluşturulacaktır.

Ulaştırma

415. Ulaştırma türlerinin teknik ve ekonomik açıdan en uygun yerlerde kullanıldığı dengeli, akılcı ve etkin bir ulaştırma altyapısının oluşturulmasında, sistem, bütüncül bir yaklaşımla ele alınacak; yük taşımalarının demiryollarına kaydırılmasını, önemli limanların lojistik merkezler olarak geliştirilmesini sağlayan, taşıma modlarında güvenliği öne çıkaran politikalar izlenecektir.

416. Başta karayolu olmak üzere ulaştırmanın tüm modlarında trafik güvenliğinin artırılmasına, mevcut altyapının korunmasına, verimli kullanımının sağlanmasına ve bilgi ve iletişim teknolojilerinden en üst düzeyde yararlanılmasına önem ve öncelik verilecektir.

417. Ulaştırma projelerinin geliştirilmesinde koridor yaklaşımına geçilecektir. Bu yaklaşımın alternatif ulaştırma modlarını inceleyen ve dışsallıkları kapsayan değerlendirmelerle, en avantajlı ulaşım modunu belirleyen bir yapıda olması esastır.

418. Demiryolu ve denizyolunun karayolu ile rekabet edebileceği koridorlarda taşıma üstünlüğünü sağlayacak bir yatırım ve işletmecilik anlayışıyla koridor bazında belirli tonaj potansiyelini aşan yüklerin demiryolu ve denizyolu ile taşınması özendirilecektir.

419. AB'nin Trans-Avrupa Ulaştırma Ağlarının (TEN-T) Türkiye ile bütünleşmesini sağlayacak projeler başta olmak üzere Kafkas ülkeleri, Orta Asya ve Ortadoğu ile bağlantıları güçlendiren projelerin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

420. Büyük ulaştırma projelerinin yapım ve işletiminde finansman ihtiyacına cevap vermek ve özel sektörün verimli işletme yapısından yararlanmak üzere kamu-özel sektör işbirliği modelinin uygulanmasına öncelik verilecektir.

421. Ulaştırma sektöründe sürekli güncellenen ve homojen bir yapıya oturtulmuş ulaştırma veri tabanı sektördeki dışsallıkları da kapsayacak şekilde oluşturulacak, sektörde faaliyet gösteren kamu kuruluşlarının performanslarını ölçmek üzere, her alt moda uygun performans kriterleri belirlenecek, izleme mekanizmaları geliştirilecektir.

422. Ulaştırma sektöründeki kurumları tek çatı altında toplayarak karar alma ve programlama sürecinde koordinasyonu sağlayacak bir yönetim yapısı oluşturulacaktır.

Demiryolu

423. Yük taşımalarının demiryolu ağırlıklı yapılması ulaştırma sektöründe stratejik bir amaçtır. Bu doğrultuda demiryolunda özel sektör tren işletmeciliği geliştirilecektir. Yük taşımacılığı özel sektörün işletmecilik avantajlarından yararlanılmak üzere serbestleştirilecek ve TCDD yeniden yapılandırılarak kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye çekilecektir. Özel sektörle

ortaklıklara gidilerek başta sanayi bölgeleri olmak üzere demiryolu bağlantı hattı yatırımları yapılacak ve araç yatırımları özel sektöre bırakılacaktır.

424. Ankara merkez olmak üzere İstanbul-Ankara-Sivas, Ankara-Afyonkarahisar-İzmir, Ankara-Konya koridorlarından oluşan çekirdek ağ üzerinde hızlı tren ile yolcu taşımacılığına başlanacaktır. Bu ağ üzerinde inşa edilecek hatların yapım ve işletiminde kamu-özel sektör işbirliği modellerinden yararlanılacaktır.

Denizyolu

425. Limanların yükleme-boşaltma yapılan noktalar olmalarının yanı sıra, kombine taşımacılık yapılabilen birer lojistik merkezi haline getirilmeleri hedefi doğrultusunda tüm ana limanların karayolu ve demiryolu bağlantıları tamamlanacaktır.

426. Başta İzmir Yöresi, Marmara ve Akdeniz Bölgesi olmak üzere liman kapasiteleri artırılabilecektir. Bu kapsamda Akdeniz Bölgesinin Doğu Akdenizin önemli bir lojistik merkezi olması desteklenecektir.

427. Denizyolunda kısa mesafe denizyolu taşımalarını artıracak gemi ve liman yatırımlarına ağırlık verilecektir.

428. Deniz güvenliğinin artırılması kapsamında Bayrak, Liman ve Kıyı Devleti kontrolü iyileştirilecektir. Bu çerçevede; Gemi Trafik Hizmetleri projeleri deniz trafiğinin yoğun olarak yaşandığı liman, körfez ve bölgelerde hayata geçirilecektir.

429. Askeri ve ticari gemilerin Türk tersanelerinde tasarımı, yüksek yerli katkı oranıyla üretilmesi ve Türk Deniz Ticaret Filosunun yenilenmesi amacıyla, başta Ceyhan yöresi olmak üzere, Türkiye Tersaneler Master Planının sonuçları da göz önüne alınarak yeni tersaneler kurulacaktır.

Havayolu

430. Hava trafiği emniyetini ve kapasitesini artırıcı yatırımların gerçekleştirilmesinin yanı sıra, alınacak ilave tedbirlerle içinde bulunduğumuz bölgede lider ve dünyada sayılı bir havacılık sektörüne sahip olmak temel amaçtır.

431. Trafiğin yoğunlaştığı meydanlarda kapasiteler artırılabilecek, meydanlara erişim kolaylıklarını da kapsayan anlayışla hizmet standartları yükseltilecek ve hava trafik kontrolü hizmetleri modernize edilecektir.

432. Meydanların çevreye duyarlı, kaliteli hizmet veren ve büyümeye açık yapıda olması sağlanacaktır. Hava meydanları çevresindeki çarpık yapılaşma önlenecektir.

433. Uzun dönemli talebi karşılamaya yönelik olarak, İstanbul bölgesi başta olmak üzere yeni havalimanı yatırımları planlanacaktır.

434. Sektördeki hızlı büyüme nedeniyle ortaya çıkan ihtiyacı karşılamak üzere, uluslararası standartlarda eğitim veren kuruluşlarca yeterli sayı ve nitelikte personel yetiştirilecek ve bu personelin uzmanlık alanlarında istihdam edilmeleri sağlanacaktır.

435. Bölgesel hava taşımacılığının geliştirilebilmesi için yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının da desteği sağlanacak, maliyet azaltıcı tedbirler alınacak ve

havayolu şirketleri küçük (STOL) havaalanı yapısına ve yolcu profiline uygun filo oluşturmaları için yönlendirilecektir.

436. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünün yeniden yapılandırılması tamamlanarak sektörün emniyet, verimlilik ve rekabet konuları başta olmak üzere denetlenmesi sağlanacaktır.

Karayolu

437. Müktesebat uyumu ve gerekli diğer yapısal düzenlemelerin tamamlanmasıyla birlikte, kurumsallaşmış, insana ve çevreye saygılı, sürdürülebilir bir rekabet ortamında faaliyet gösteren karayolu taşımacılığı sektörüne ulaşılması amaçlanmaktadır.

438. Uluslararası taşıma filosunun kapasitesinin etkin kullanımını engelleyen, rekabeti bozan kota ve benzeri kısıtlamaların kaldırılması yönünde girişimlerde bulunulacaktır.

439. Ana karayolu güzergahları BSK standardında bölünmüş yol haline getirilecektir.

440. Karayollarında, bakım-onarım hizmetlerinin zamanında ve yeterli düzeyde karşılanmasını teminen üstyapı yönetim sisteminin uygulanmasına başlanacak ve bu hizmetler önleyici bakım kavramı esas alınarak yürütülecektir. Bu kapsamda, bakım ve onarım hizmetlerinin ağırlıklı olarak özel kesim eliyle yürütülmesi için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

441. Trafik kazalarının yoğun olarak görüldüğü kara noktalar giderilecek, trafik denetim hizmetlerinin etkinleştirilmesine ve hedef programlar çerçevesinde yaygınlaştırılmasına, trafik eğitiminin ilköğretimden başlatılarak halkın bilinçlendirilmesine önem ve öncelik verilecektir. Trafik güvenliği konusunda hazırlanacak programlara kamuoyunun ve sivil toplum örgütlerinin desteğinin artırılması, özel kesimin trafik güvenliği ile ilgili projelere katılımının sağlanması özendirilecektir.

442. Yol yapım ve bakım fayda ve maliyetleri, tüm dışsallıkları da içerecek şekilde belirlenecektir.

Kentiçi Ulaşım

443. Enerji, çevre, ekonomi, konut, arsa ve arazi politikaları ile tutarlı, sürdürülebilir, kamu kesimini bağlayıcı, özel sektörü yönlendirici geniş kapsamlı bir ulusal kentiçi ulaşım stratejisi oluşturulacaktır.

444. Toplumun tüm kesimlerine eşit fırsatlar sunan, katılımcı, kamu yararını gözeten, yurtiçi kaynakların kullanımına özen göstererek dışa bağımlılığı en aza indiren, çevreye duyarlı, ekonomik açıdan verimli, güvenli ve sürekli yaya hareketinin sağlanmasını esas alan kentiçi ulaşım planlaması yapılacaktır. Arazi kullanım kararlarının her ölçekte ulaşım etkileri ile birlikte değerlendirilmesi ve her ölçeğin gerektirdiği kentiçi ulaşım planlarının hazırlanması sağlanacaktır.

445. Her kentin özgün yapısı, dinamikleri ve potansiyelleri göz önüne alınarak, kentiçi ulaşım türlerinde çeşitlilik ve bütünleşme sağlanacaktır.

446. Ulaştırma etüdlerine temel oluşturması açısından, kentlerdeki mevcut ulaşım sistemi ile yolculuk talebine ilişkin verilerin toplandığı ve düzenli olarak güncellenen Kent Bilgi Sistemlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Bu sistemler vatandaşların bilgi talebini karşılayacak şekilde geliştirilecektir.

447. AB'ye uyum sürecinde sürdürülebilir bir kentiçi ulaşım sistemi oluşturmaya yönelik olarak yaya ve bisiklet ulaşımı ile toplu taşımaya öncelik verilecek ve bu türlerin kullanımı özendirilecektir.

448. Toplu taşımaya ile bireysel ulaşım türlerinin birbirleriyle ve kendi içlerinde rekabet etmeyen bir sistem olarak çalışması sağlanacaktır.

449. Raylı sistem projeleri, alternatif toplu taşım sistemlerinin yetersiz kaldığı, sistemin işletmeye açılması öngörülen yıl için doruk saat yolculuk talebinin tek yönde asgari 15.000 yolcu/saat düzeyinde gerçekleşmesi beklenen koridorlarda planlanacaktır.

450. Kentiçi ulaşım projelerinin finansmanında dışa bağımlılığı en aza indiren, ulusal üretim, istihdam ve finansman imkanlarından azami ölçüde yararlanan modeller kullanılacaktır.

451. Dış finansman sağlanması düşünülen kentiçi ulaşım projelerinin seçiminde; proje maliyetleri ile iç-dış finansman kompozisyonunun belediyelerin mali yapıları ile uyumlu olması şartı aranacaktır.

452. Ulusal ve yerel düzeyde kentiçi ulaşım karar, politika, uygulama ve denetiminden sorumlu birimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını tanımlayan gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

7.1.6. Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi

453. Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözeterek, doğal kaynakların koruma ve kullanma koşulları belirlenecek ve bu kaynaklardan herkesin adil biçimde yararlanmasını sağlayacak şekilde çevre yönetim sistemleri oluşturulacaktır.

454. Uluslararası yükümlülüklerin karşılanması, sürdürülebilir kalkınma ve ortak fakat farklı sorumluluk ilkeleri çerçevesinde yerine getirilecektir.

455. Tüm sektörlerde yatırım, üretim ve tüketim aşamalarında kirleten ve kullanan öder ilkelerini dikkate alan araçlar etkili bir biçimde kullanılacaktır. AB'ye uyum kapsamında çevre standartları ve yönetimini belirleyen hukuki düzenlemeler güncelleştirilirken ülke koşulları ve kamu yönetiminde etkinlik gözetilecektir.

456. Çevre konusundaki düzenlemelerin etkili ve aflarla kesintiye uğratılmadan uygulanması sağlanacaktır.

457. Çevresel altyapı yatırımlarının yapılmasında ve işletilmesinde ölçek ekonomisinin faydalarından yararlanmak için yerel yönetimler arasındaki işbirliği ve eşgüdüm geliştirilecek, bu kapsamda mahalli idare birliklerinin kurulması desteklenecektir.

458. Çevre ve kalkınma ile ilgili sağlıklı ve entegre bilgi sistemleri oluşturulacak, izleme, denetim ve raporlama altyapısı geliştirilecektir.

459. Ülkemizin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların araştırılması, korunması, değerlendirilmesi ve ekonomik değer kazandırılması çalışmaları hızlandırılacaktır.
460. Biyogüvenlik ve genetiği değiştirilmiş organizmalar konusundaki risklerin en aza indirilmesi için tarım, çevre ve teknoloji politikaları bütünleştirilmiş bir anlayışla değerlendirilecektir.
461. Ülkemiz şartları çerçevesinde ilgili tarafların katılımıyla sera gazı azaltımı politika ve tedbirlerini ortaya koyan bir Ulusal Eylem Planı hazırlanarak, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine ilişkin yükümlülükler yerine getirilecektir.
462. Tarım ve turizm başta olmak üzere, çevreye duyarlı sektörlerde ekolojik potansiyel değerlendirilecek, koruma-kullanma dengesi gözetilecektir.
463. Sanayide çevre dostu tekniklerin uygulanmasıyla hammadde kullanımındaki etkinlik artırılarak daha verimli üretim gerçekleştirilecek ve atıklar azaltılacaktır.
464. Kentsel altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde belediyelere verilecek mali ve teknik danışmanlık hizmetleri etkinleştirilecektir.
465. Ülke genelinde çevre korumaya yönelik kentsel altyapı ihtiyacının belirlenmesi için belediyelerin içme suyu, kanalizasyon, atıksu arıtma tesisi ve katı atık bertaraf tesisi gibi altyapı ihtiyaçlarını belirleyecek kentsel altyapı ana planı ve finansman stratejisi hazırlanacaktır.
466. Su, atık su, katı atık gibi çevre korumaya yönelik altyapı tesislerinin yapılmasında, bakımında ve işletilmesinde ülke şartlarına en uygun sistem ve teknolojiler tercih edilecektir.
467. Mevcut su sağlama tesislerinde kayıp ve kaçaklar azaltılarak ülke su kaynaklarının etkin kullanılması sağlanacaktır.
468. Ülkemizde su kaynaklarının tahsisi, kullanılması, geliştirilmesi ve kirlenmeye karşı korunmasıyla ilgili hukuki düzenleme ve idari yapı oluşturulmasına yönelik olarak başlatılmış çalışmalar tamamlanacaktır.
469. Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kirlenmeden korunması sağlanacak ve atık suların arıtıldıktan sonra tarım ve sanayide kullanılması teşvik edilecektir.
470. Evsel nitelikli katı atık yönetiminde kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak değerlendirilecek; yatırım ve işletme maliyetleri düşük ve ülke şartlarına en uygun katı atık bertaraf teknolojisi olan düzenli depolama yöntemi tercih edilecektir.
471. Evsel nitelikli olmayan atıkların üretimi azaltılacak, atık türüne ve ülke koşullarına uygun toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf sistemleri oluşturulacaktır.
472. Çevre yatırımlarının yapılması ve işletilmesinde özel sektörün katılımı dahil yeni finansman yöntemleri geliştirilecektir.
473. Çevresel altyapı hizmetlerinin planlanması, projelendirilmesi, uygulanması ve işletilmesine ilişkin belediyelerin kapasiteleri geliştirilecektir.

474. Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve kamuoyu bilgilendirme çalışmaları yapılacaktır.

7.1.7. Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi

475. Verimliliğin ve rekabet gücünün artırılması amacıyla Ar-Ge faaliyetlerinin yenilik üretecek şekilde ve pazara yönelik olarak tasarlanması sağlanacaktır. Bu kapsamda Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı ve harcamalarda özel sektörün ağırlığı artırılabacaktır. Bu çerçevede, bilim ve teknoloji politikasının temel amacı özel sektörün yenilik yaratma yeteneğinin artırılmasıdır.

476. Teknoloji geliştirme amaçlı girişimciliğin özendirilmesi ve yenilikçi düşüncelerin hayata geçirilmesi için risk sermayesi ve benzeri araçlar yaygınlaştırılacaktır. Bunun yanı sıra, özel sektörün belirlenen öncelikli alanlarda araştırma enstitüleri ve/veya merkezleri kurması teşvik edilecektir.

477. Özel sektör başta olmak üzere, toplumun her kesiminde bilim, teknoloji ve yenilik kültürünün ve farkındalığının artırılması için bilinçlendirme çalışmaları yürütülecektir.

478. Araştırmacı insan gücü nitelik ve nicelik yönünden geliştirilecek ve özel sektörde araştırmacı istihdamı teşvik edilecektir. Yurtdışındaki Türk araştırmacıların, öncelikli alanlar başta olmak üzere, yurt içinde istihdam edilmesi için gerekli imkanlar sağlanacaktır. Ayrıca, ihtiyaç duyulan alanlarda yabancı araştırmacıların Türkiye’de istihdam edilmeleri desteklenecektir.

479. Ulusal yenilik sistemi içinde yer alan kurum ve kuruluşlar görev ve faaliyetleri itibarıyla gözden geçirilerek kurumlar arası işbirliğini de artıracak etkin bir yapı kurmak üzere gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. Bilim ve teknoloji alanındaki politika, program ve projelerin yürütücü kurumlardan bağımsız olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi yönünde düzenlemeler yapılacaktır.

480. Üniversitelerde desteklenen Ar-Ge faaliyetlerinin ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine katkı verecek şekilde tasarlanması ve bu çalışmaların bilimsel yayın dışındaki patent ve benzeri sonuçlarının da akademik yükselmede dikkate alınması sağlanacaktır.

481. Üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi ve üniversitelerdeki Ar-Ge insan gücü ve altyapısının özel sektör tarafından kullanılması desteklenecektir. Üniversiteler ile özel sektörü bir araya getiren Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin altyapıları tamamlanacak ve öncelikli alanlarda uzmanlaşmaları özendirilecektir.

482. Geleceğe yönelik olarak nanoteknoloji, biyoteknoloji, yeni nesil nükleer teknolojiler ile hidrojen ve yakıt pili teknolojileri; sanayi politikasının öncelik vereceği sektörlerdeki araştırmalar; yerli kaynakların katma değere dönüştürülmesini amaçlayan Ar-Ge faaliyetleri; aşı ve anti-serum başta olmak üzere yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik sağlık araştırmaları; bilgi ve iletişim teknolojileri ile savunma ve uzay teknolojileri öncelikli alanlar olarak desteklenecektir.

483. Ar-Ge faaliyetleri sonucunda oluşan bilginin sanayiye ve üretime aktarılmasında görev yapacak Teknoloji Transfer Merkezleri kurulacaktır. Ayrıca

teknoloji seçimi, transferi, yönetimi gibi konularda danışmanlık yapacak özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının kurulması da desteklenecektir.

484. Kamu tedarik sistemi, Ar-Ge çalışmalarını ve yerli teknoloji geliştirilmesini destekleyen bir yapıya kavuşturulacaktır.

485. Başta AB ülkeleri olmak üzere bilim ve teknoloji alanında yetkin olan ülkeler ile bilgi ve teknoloji transferi amaçlı işbirliği faaliyetleri yürütülecektir.

7.1.8. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması

486. Sağladığı verimlilik artışları ve kullanımı yaygınlaştıkça ortaya çıkan ağ etkisi ile küresel rekabette belirleyici unsurlardan biri haline gelen bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı geliştirilecektir. Bu amaçla, elektronik haberleşme sektöründe rekabet artırılacak, alternatif altyapı ve hizmetlerin sunumuyla bilgiye etkin, hızlı, güvenli ve uygun maliyetlerle yaygın erişim sağlanacaktır.

487. Elektronik haberleşme hizmetlerindeki yüksek vergi yükü, bilgi toplumuna dönüşüm sürecini hızlandırmak üzere tedricen makul seviyelere çekilecektir. Genişbant iletişim altyapıları yaygınlaştırılacaktır.

488. Ekonomide verimlilik düzeyinin ve rekabet gücünün artırılması amacıyla işletmelerin, vatandaşların ve kurumların bilgi ve iletişim teknolojilerini yaygın kullanımı sağlanacaktır. Bu amaçla, hazırlanan Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010) kapsamında öngörülen eylemler hayata geçirilecektir.

489. Elektronik haberleşme sektöründe rekabeti artırmak üzere; numara taşınabilirliğine ilişkin düzenlemeler tamamlanacak, yeni nesil mobil telekomünikasyon hizmeti, sanal mobil şebeke hizmeti, genişbant telsiz erişim hizmeti, sabit telekomünikasyon hizmeti ve karasal sayısal platform hizmetlerine ilişkin yetkilendirmeler yapılacak, düzenlemelerin etkin şekilde uygulanması sağlanacaktır. Düzenleme ve yetkilendirmeler güncel ekonomik ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda gözden geçirilerek uyumlu hale getirilecek, pazar potansiyeli yüksek yeni teknolojiler yakından takip edilerek bu teknolojilerin ülkemizde kullanımı konusunda proaktif bir yaklaşım benimsenecektir.

490. Ülkemizin uydu teknolojilerini üretme yetkinlikleri geliştirilecek, bu teknolojileri araştırmak üzere bir merkez kurulacaktır.

491. Kamunun genişbant iletişim ihtiyaçları toplulaştırılarak temin edilecek, bu yolla hizmetin kamuya maliyetinin azaltılması ve genişbant iletişim altyapılarının geliştirilmesi sağlanacaktır.

492. Kamunun alıcı rolü, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının geliştirilmesini destekleyecek bir politika aracı olarak kullanılacaktır.

493. Kamu yayın hizmeti, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler de dikkate alınarak geliştirilecek, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarına cevap verecek ve seçme hakkı tanıyacak bir içeriğe kavuşturulacaktır.

7.1.9. Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi

494. Gıda güvencesinin ve güvenliğinin sağlanması ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gözetilerek, örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir tarımsal yapı oluşturulacaktır.

495. Üretimin talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçları uygulanırken, ülkemizin AB'ye üyeliği sonrasında Birlik içinde rekabet edebilmesi için tarımsal yapıda gerekli dönüşüme öncelik verilecektir.

496. Yüksek verimli tarım alanlarının tarımsal üretim amacıyla kullanılması, tarım topraklarından, tahlillerle belirlenecek kabiliyetleri doğrultusunda ve doğru tarım teknikleri ile faydalanılması; ayrıca, arazi kullanım planlaması ve yaygın erozyonun önlenmesi suretiyle toprak kaynaklarının etkin kullanımı esas alınacaktır.

497. Su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik çalışmaların, öncelikle havza temelinde bütüncül bir yaklaşımla ve değişen tüketim taleplerini karşılamakta esneklik sağlayan bir şekilde planlamasını mümkün kılacak, ilgili kurumlar arasında güçlü ve yapısal bir eşgüdüm sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiş kapsamlı bir mekanizma çerçevesinde ve suyun tasarruflu kullanımı sayesinde su kaynaklarının etkin kullanımına önem ve öncelik verilecektir.

498. Tarımsal üretimin rekabet gücüne doğrudan katkıda bulunacak şekilde; yüksek üretim değeri bulunan tarım ürünleri üretiminin artırılması amacıyla maliyet etkin bir biçimde sulama yatırımları ve tarım işletmelerinde gözlenen arazi parçalılığı sorununun hafifletilmesine yönelik olarak toplulaştırma yatırımları yaygınlaştırılacaktır.

499. Tarım Kanunuyla çerçevesi belirlenen tarım destekleme politikaları, üretimde verimliliği artırmaya yönelik yeni uygulama unsurlarıyla zenginleştirilecektir.

500. Tarım ürünleri ihracatında rekabet gücünün artırılması amacıyla, ihracat destekleri dış ticarete konu ve markalı ürünlere yönlendirilecektir.

501. AB Katılım Öncesi Yardımlardan da yararlanılarak, tarımsal işletmelerde ölçek büyüklüğünün artırılması yanında, başta üretim teknikleri ve üretim koşullarının iyileştirilmesi olmak üzere, tarım ve gıda işletmelerinin modernizasyon çabaları, belirlenecek öncelikler çerçevesinde desteklenecek ve tarım-sanayi entegrasyonu özendirilecektir.

502. Tarımsal kredi sübvansiyonları ile destekleme ödemelerinin üreticilere çeşitli kanallardan ulaştırılması sağlanarak tarım sektörüne yönelik finansal hizmetler çeşitlendirilecektir.

503. TİGEM işletmeleri, özel sektör faaliyetlerinin bulunmadığı veya kısıtlı faaliyetlerde bulunduğu alanlara yönlendirilecek ve ihtiyaç fazlası işletmeler özel sektöre kullanılacaktır.

504. Tarımsal istatistiki verilere dair nitelik ve nicelik sorunları, söz konusu verilere dayalı farklı bilgi toplama ve işleme sistemlerinin AB'de kullanılan Bütünleşik İdare ve Kontrol Sistemine benzer bir yapıda konsolidasyonu suretiyle giderilecektir. Ayrıca, tarım sektöründe toprak piyasalarının işlemlerini sağlayan ve

tarım politikalarının idare ve kontrolüne altyapı oluşturan kadaastro bilgilerinin tamamlanarak sayısallaştırılması çalışmaları bitirilecektir.

505. Verimliliğin ve üretici gelirlerinin istikrarlı bir şekilde artırılması amacıyla, çiftlikten sofraya gıda güvenliğinin sağlanması yönünde tarımsal üretim ve pazarlama aşamalarında başta ilaç ve gübre ile nitelikli tohumluk kullanımı, sulama, bitki ve hayvan sağlığı ile gıda hijyeni olmak üzere çeşitli konularda eğitim ve yayım hizmetleri artırılabacaktır. Söz konusu hizmetlerin genç ve kadın çiftçileri de kapsayacak şekilde ve yapıları güçlendirilmiş üretici örgütleri tarafından yürütülmesine ağırlık verilecektir.

506. Görece katma değeri yüksek ürünler elde edilen hayvancılık faaliyetlerinde; hayvan ıslahına, hayvan hastalık ve zararlılarıyla mücadeleye, meraların ıslahının ve kullanımının düzenlenmesine, kaliteli yem bitkileri üretiminin artırılmasına ve yayım hizmetlerine ağırlık verilerek, AB'ye katılım öncesi rekabet gücünün artırılması hedeflenecektir. Sınırlarımızdaki yasal olmayan hayvan hareketleri engellenecektir.

507. Balıkçılık politikalarında, AB Müktesebatına paralel şekilde, stok tespit çalışmalarının yapılarak avcılık üretiminde kaynak kullanım dengesinin oluşturulması, son dönemde sağlanan destekler ve artan talebe paralel olarak hızla gelişen yetiştiricilik faaliyetlerinde çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ile idari yapının bu amaçlara uygun olarak düzenlenmesi esas alınacaktır.

508. Doğal orman ekosistemini; başta yangınlar ve zararlılar olmak üzere çeşitli faktörlere karşı, etkin şekilde korumak; koruma-kullanma dengesi, biyolojik çeşitlilik, gen kaynakları, orman sağlığı, odun dışı ürün ve hizmetler ile ekoturizmin geliştirilmesi gözetilerek, çok amaçlı ve verimli şekilde yönetilmesi amaçlanmaktadır.

509. Öncelikle çölleşme ve toplum sağlığı dikkate alınarak, havza bazında endüstriyel ve toprak muhafaza ağaçlandırmaları, rehabilitasyon çalışmaları, kent ormancılığı ve tarımsal ormancılık yapılmasıyla arazilerin daha iyi değerlendirilmesi, özel ağaçlandırmaların geliştirilmesi ve toplumun bu konularda bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir.

510. Üretici örgütlenmesine ilişkin mevzuat yeniden ele alınarak, üreticilerin değişik amaçlara uygun şekillerde; verimliliği ve pazarlamada rekabet gücünü artırıcı yönde örgütlenmeleri desteklenecektir.

511. Tarım sektöründe, kamu kurumlarınca yapılan Ar-Ge çalışmalarının ilgili kurumların faaliyetlerini destekleyici olması sağlanacaktır.

512. Kamunun, bitki ve hayvan sağlığı ile gıda güvenliği konularında sunduğu hizmetler bütüncül bir çerçevede yürütülecektir. AB müktesebatına uygun şekilde, kontrol ve denetim faaliyetlerinde etkinlik artışı ve bu amaçla izleme ve müdahalenin tek merkezden gerçekleştirilebilmesi için ilgili kurumlar arası eşgüdüm sağlanacaktır.

7.1.10. Sanayi ve Hizmetlerde Yüksek Katma Değerli Üretim Yapısına Geçişin Sağlanması

Sanayi

513. Ekonominin rekabet gücünü artırmak ve dünya ihracatından daha fazla pay almak üzere yüksek katma değerli mal üretiminin artırılması temel amaçtır.

514. İmalat sanayiinin dışa dönük bir yapı içinde ekonomik büyümeyi sürükleyen temel sektör olması hedeflenmektedir.

515. Haksız rekabeti önlemek üzere AB teknik mevzuatına uyum çalışmaları hızlandırılacak, mevzuata uygun olmayan malların piyasaya arzının ve dolaşımının engellenmesi amacıyla uygunluk değerlendirme ile piyasa gözetim ve denetim sistemleri güçlendirilecektir.

516. Üreticilerin, haksız rekabetin önlenmesine yönelik ticaret politikası tedbirlerinden etkin yararlanması amacıyla, ithalatta işlem bazında ve ticari sır niteliğinde olmayan detaylı bilgilere hızlı ve kolay erişimi için gerekli altyapı kurulacak ve şeffaflık artırılabilecektir.

517. İşletmelerin rekabet gücünü artırmak üzere, belgelendirme sistemi ve kalite altyapısı iyileştirilecek ve desteklenecektir.

518. İmalat sanayiinde sektörel gelişme stratejileri ve öncelik alanlarını belirlemek, sektörel izleme ve değerlendirme yapmak üzere kamu ve özel sektörün yer aldığı bir danışma mekanizması geliştirilecektir.

519. Sanayi ve çevre politikalarının uyumu gözetilerek büyümenin sürdürülebilirliği sağlanacaktır. Sanayide, insan sağlığına ve çevre kurallarına uygun üretim yapılacaktır, sosyal sorumluluk standartlarının gözetilmesine önem verilecektir.

520. Geleneksel sektörlerde katma değeri yüksek ürün ve faaliyetlere ağırlık verilerek uluslararası rekabete uyum sağlayacak yapıya dönüşüm desteklenecektir.

521. Tekstil, hazır giyim ve deri sektöründe ileri teknolojiler içeren ve çok fonksiyonlu ürünler geliştirilecek ve Ar-Ge çalışmaları özendirilecektir. Bu sektörlerde hızlı değişen modanın yakın takibi, moda etkileme ve moda tasarımına bağlı olarak ürün farklılaştırması yoluyla rekabet gücü sürdürülecektir.

522. Tekstil, hazır giyim, deri, seramik, cam, mobilya, kuyumculuk gibi sektörlerin tüketime yönelik ürünlerinde özgün tasarım faaliyetleri özendirilecek, kaliteli tasarımcı yetiştirilmesi sağlanacak, ulusal ve uluslararası marka oluşturulması desteklenecek, tanıtım ve pazarlama konusundaki destekler ihracatçılarımızın ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir.

523. Demir-çelik sektöründe kaliteli ve katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesine ve çevrenin korunmasına yönelik Ar-Ge çalışmaları desteklenecektir.

524. Orta ve yüksek teknoloji seviyesindeki otomotiv, beyaz eşya, makina, elektronik sektörlerinde Türkiye'nin önemli üretim merkezlerinden biri olması sağlanacaktır.

525. Otomotiv sanayiinde, yüksek katma değer yaratan, sürdürülebilir rekabet gücü bulunan, öncelikle gelişmiş pazarlara ihracatı hedefleyen ve gelişmiş Ar-Ge yeteneğine sahip bir sanayi yapısı oluşturulması öngörülmektedir.

526. Otomotiv sanayiinde rekabet gücünün sürdürülebilirliği için üretim alanında sağlanan yetkinlik devam ettirilecek, teknoloji geliştirme ve Ar-Ge alanlarında yetkinlik geliştirilecek, ana ve yan sanayi arasında konsept ve tasarım aşamasından başlayan bir işbirliği geliştirilecektir.

527. Makina ve beyaz eşya sanayiinin tasarım, mühendislik ve yenilik yaratma yeteneği desteklenecek, kamu alımlarında yerli üreticilerin karşılaştığı, dış alımlardan kaynaklanan haksız rekabetin önlenmesi için farkındalık oluşturulacaktır.

528. Elektronik sanayiinde yüksek katma değer yaratılabilmesini teminen elektronik bileşenler alt sektörü geliştirilecektir. Tüketim ve telekomünikasyon cihazlarının yüksek rekabet gücünü sürdürmek üzere entegre devre tasarımının güçlendirilmesine ve üreticiler arası işbirliğiyle düz panel ekran tesisi yatırımının gerçekleştirilmesine önem verilecektir. Sektörde rekabet öncesi Ar-Ge teşvik edilecek, laboratuvar kapasitesi ve görüntü teknolojileri konusunda araştırma alt yapısı geliştirilecektir.

529. Elektrikli makinalar sanayiinde mevzuata uygun üretim ve Ar-Ge faaliyetlerinin artırılmasını teminen sektör kuruluşlarının katkısıyla yüksek gerilim kısa devre güç laboratuvarı kurulacaktır.

530. Savunma, havacılık, uzay, kimya, malzeme ve bitki genetiği gibi bilgi ve teknoloji yoğun alanlar geliştirilecektir.

531. Havacılık ve uzay alanındaki faaliyetlerin koordinasyonunu sağlayacak bir teşkilat kurulacaktır.

532. Savunma sanayiinde; ihtiyaçları güvenli ve istikrarlı bir biçimde milli imkanlarla karşılamak üzere rekabetçi, kendine yeten, esnek, ülke sanayii ile bütünleşmiş, ortak üretim-tasarım ve Ar-Ge alanlarında uluslararası işbirliği çalışmalarına etkin katılım sağlayan bir yapıda üretimin geliştirilmesi ve bunun için gerekli altyapı ile teknolojik ve yönetsel kabiliyetlerin kazanılması temel hedeftir.

533. Ulusal savunma sanayiini geliştirmek amacıyla, mevcut altyapıdan ve teknoloji yeteneğinden azami faydalanan, verimliliği, Ar-Ge'ye dayalı tedariki, yurt içi teknoloji ve kabiliyet edinimini esas alan bir sistem ve mevzuat oluşturulacaktır.

534. Kimya sanayiinde katma değeri yüksek yeni kimyasalların üretilmesine ve ihtisas organize sanayi bölgelerinin kurulmasına önem verilecektir.

535. Orta ve yüksek teknoloji sektörlerinde Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerine ve Ar-Ge altyapısına öncelik verilecek, büyük ölçekli yatırım, ortak yatırım ve kapsamlı Ar-Ge projeleri desteklenecektir.

536. AB Programlarına sanayinin katılımı artırılacaktır.

537. Eximbank kaynakları artırılarak başta yatırım malları üreten sektörlerin ihracat proje kredileri olmak üzere kredilerin vadesi uzatılacaktır. Hedef pazarlar

olarak Ortadoğu, Afrika ülkeleri ve Türk Cumhuriyetleri ile AB dışındaki Avrupa ülkelerine öncelik verilecektir. Ülke kredileri, Türkiye'den temin şartına bağlı şekilde verilerek, sanayiye talep yaratılacaktır.

538. AB'nin rekabet gücünü yitirmekte ve diğer ülkelere kaydırma eğiliminde olduğu alanlarda işbirliği ve gelişme imkanları değerlendirilecektir.

539. Yenilenecek İhracat Stratejik Planında orta ve yüksek teknoloji ürünlerinin ihracatının artırılmasına yönelik tedbirler geliştirilecektir.

540. KOBİ'lerin ve girişimcilerin rekabet güçlerini artırmak ve yeni pazarlara açılmalarını sağlamak için, iş kurma ve iş geliştirme aşamalarında eğitim ve danışmanlık hizmeti sağlanacaktır. Bu amaçla, İŞGEM ve benzeri yapılanmalar yaygınlaştırılacak ve etkinliklerini artırmak üzere gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

541. İşletmelerin ortak Ar-Ge, ortak tedarik ve pazarlama faaliyetlerine önem verilecektir. İşletmelerin fiziki altyapı ihtiyaçları karşılanacak, ağ oluşturma ve kümelenme girişimleri desteklenecektir. İşletmelerin belirlenmiş sanayi bölgelerinde kurulması ve mevcutların bu alanlara taşınması özendirilecektir.

542. Yüksek katma değerli üretim yapısına geçişte ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliğine önem verilecek, işletmelerin dünyaya açılmalarını kolaylaştırmak üzere yabancı sermaye yatırımları özendirilecektir.

543. Nitelikli insan gücü yetiştirilecek ve mevcut işletmelerde çalışanların mesleki ve teknik niteliklerinde iyileştirmeye yönelik çalışmalar desteklenecektir. Eğitim programlarıyla teknoloji üretimine ve Ar-Ge'ye yatkın işgücü yetiştirilmesi sağlanacaktır.

544. Madencilik sektöründe çevre mevzuatına uyum geliştirilecek, bürokratik yapı etkin hale getirilecek, jeotermal ve petrol konusunda yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacak, firma ve işletme ölçeklerinin büyütülmesi özendirilecek, madencilik ürünleri yurtiçinde işlenerek katma değer artırılabilecek, arama çalışmalarına ve bor ürünleri üretiminin geliştirilmesine özel önem verilecektir.

Hizmetler

545. Ekonomideki ağırlığı giderek artan ve ekonominin itici gücü olan hizmetler alanında rekabet ortamı geliştirilecek, hizmet ihracatı teşvik edilecektir. Hizmet ihracı, yatırımların karşılıklı korunmasına ilişkin anlaşmalar ve kredi garanti mekanizmaları yoluyla desteklenecektir.

546. İstanbul'un uluslararası finans merkezi olması sağlanacaktır.

Turizm

547. Turizm sektörü, ülkedeki refah ve gelişmişlik dengesizliklerini azaltıcı doğrultuda yönlendirilecek, turizm potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış yörelerde turizm geliştirilerek ekonomik ve sosyal kalkınma sağlanacaktır.

548. Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına azami özen gösterilecektir.

549. Sektörde yeni kapasite yaratmanın yanı sıra mevcut ürünün niteliğinin yükseltilmesine ağırlık verilecek, yeni aktörlerin, tanıtım, pazarlama, altyapı, turizm eğitimi ve çevre konularında görevleri ile kamunun turizm sektöründeki rolü yeniden tanımlanacaktır.

550. Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla varış noktası yönetimine ağırlık verilerek golf, kış, dağ, termal, yat, kongre turizmi ve ekoturizm ile ilgili yönlendirme faaliyetleri sürdürülecektir.

551. Türkiye'nin fiyat, hizmet kalitesi ve jeotermal kaynaklar açısından rekabet üstünlüğü göz önüne alınarak, sağlık hizmetleri turizmi desteklenecektir.

552. Mevcut kapasiteleri, karlılık sağlayacak fiyat ve doluluk oranlarında dolduracak talep yaratılıncaya kadar, turizm teşviklerinde pazarlama alanına, hava ulaştırmasına ve toplam kalite iyileştirilmesine öncelik verilecektir.

553. Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve kullanıcıların turizmle ilgili kararlara ve kamu eliyle yapılacak fiziki altyapının finansmanına katılımı sağlanacaktır.

554. Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Sektörü Ana Planı hazırlanacaktır. Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak belgelendirme sistemi getirilecektir.

İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri

555. İnşaat, mühendislik-mimarlık, teknik müşavirlik ve müteahhitlik hizmetleri sektöründe yeni teknolojilerin kullanılması, finansman gücünün artırılması ve modellerinin çeşitlendirilmesi, nitelikli mesleki ve teknik eğitim sağlanması, mesleki yetkinliğin belgelendirilmesi, teknik hizmetlerde sorumluluk-ücret dengesinin kurulması, kalite bilincinin geliştirilmesi, yapı malzeme ve üretim kalitesinin ve kamu alımlarında etkinliğin artırılması öncelikli alanlar olacaktır.

556. Kamu yatırımlarında bağımsız teknik müşavir kullanılması sağlanacak, etkin bir yapı denetimi için gerekli sorumluluk sigortası sistemi kurulacaktır.

Bilgi Teknolojileri Hizmetleri

557. Ülkemiz, bilgi teknolojileri sektöründe, yazılım ve hizmetler alanında bölgesel bir oyuncu olarak konumlandırılacaktır. Bu kapsamda;

- Bilgi teknolojileri sektörünün rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla, iç talebin geliştirilmesinin yanı sıra doğrudan yabancı sermaye yatırımları için uygun ortam oluşturulacaktır. Bu yolla sektörel bazda teknoloji transferi sağlanacak, firmaların uluslararası kalite sertifikasyonlarına sahip olmaları, iş yapma yetkinliklerinin geliştirilmesi ve finansmana erişimin kolaylaştırılmasına yönelik tedbirler hayata geçirilecektir.
- Rekabet gücü artırılan sektör ihracata yönlendirilecek, ihracatta proje odaklı hizmetlere ve katma değeri yüksek telekomünikasyon, eğitim, sağlık ve savunma sanayii gibi sektörlerle özel yazılım ürünlerine odaklanılacaktır.
- Teknoparklarda yazılım faaliyetlerinin, bölgesel ve öncelikli endüstrileri destekleyecek şekilde ihtisaslaşmasına yönelik yapı kurulacaktır.

558. Fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin mevzuat, yazılım sektöründe etkin şekilde uygulanacaktır.

Ticaret Hizmetleri

559. Ticaret hizmetlerinde etkinliğin artırılması amacıyla, yük taşımacılığına yönelik olarak; toplama ve dağıtım aşamalarında ilgili tüm tarafların bir araya geldiği, konteynerlerin depolanması, tasnif edilmesi ve ulaştırma türleri arasında aktarımının sağlandığı, bürokratik işlemlerin tek bir mekanda basitleştirilerek çözümlendiği, yük başlangıç ve bitiş noktaları olarak tanımlanabilecek lojistik merkezler vasıtasıyla kombine taşımacılığa geçilmesi sağlanacaktır. Öncelikle, önemli limanlardan başlamak üzere belirli merkezlerde lojistik merkezler kurulacaktır.

560. Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörüne yönelik yapılacak düzenlemelerde; sektörün girdi ve çıktı tarafı göz önüne alınarak tarım ve imalat sanayii sektörleri ile tüketiciler üzerindeki etkilerinin çok yönlü analiz edildiği, bir yandan kayıt dışılığın önlenmesinin, verimlilik ve kalitenin artırılmasının ve hijyenik yönden sağlık kurallarına uyumun sağlanmasının, diğer yandan ticaretin küçük esnaf ve sanatkar ağırlıklı yapısının, işletmelerin birleştirilmesi gibi ölçek büyütücü politikalarla modern bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecektir.

7.2. İstihdamın Artırılması

561. İstihdam odaklı sürdürülebilir bir büyüme çerçevesinde, rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumunun gerektirdiği doğrultuda nitelikli insan kaynaklarının yetiştirilmesi, istihdam imkanlarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesi sağlanacaktır. Ekonomik ve sosyal alanda yapılacak düzenlemelerde istihdam boyutu gözetilecektir.

562. Ulusal İstihdam Stratejisinin oluşturulması çalışmalarında, tarım sektöründeki çözülme ile bu sektörden gelen işgücünün tarım dışı sektörlere kazandırılması konusuna ağırlık verilecektir. İstihdamın artırılmasında önem taşıyan girişimciliğin geliştirilmesi ve teşviki bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.

7.2.1. İşgücü Piyasasının Geliştirilmesi

563. Esneklik ile güvence bir arada değerlendirilerek işgücü piyasasının daha esnek ve hareketli bir yapıya kavuşması sağlanacaktır.

564. İstihdam üzerindeki yükler, yeni istihdam olanaklarının geliştirilmesini, düzgün işlerin çoğaltılmasını ve kayıtdışı istihdamın azaltılmasını özendirecek şekilde aktüeryal dengeler de gözetilerek kademeli bir şekilde düşürülecektir.

565. Ücret-verimlilik ilişkisini güçlendiren, işgücü piyasalarının esnekliğine katkıda bulunan ve üretken istihdamı destekleyen esas ücret ağırlıklı bir ücret politikası izlenecektir.

566. İşletmelerin ve çalışanların işgücü piyasasındaki değişimi pozitif bir şekilde yönetebilme kabiliyetleri artırılabilecektir. İşletmelerin bu değişime uyum sağlama kapasiteleri; iş örgütlerinin modernleştirilmesi ve işletmelerde uyumun

desteklenmesi, çalışanlarda ise, yeni koşulların gerektirdiği bilgi ve becerilerin kazandırılması yoluyla sağlanacaktır.

567. Ülkemizdeki mevcut sosyal diyalog mekanizmaları güçlendirilecek, ülke düzeyinden işletme düzeyine kadar her aşamada sosyal diyalog kültürü yaygınlaştırılacak ve yeni mekanizmalar oluşturulacaktır.

568. İşgücü piyasasında zorluklarla karşılaşan kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, özürsüzlüklü ve eski hükümlüleri için fırsat eşitliği sağlanacaktır. Kadınların işgücüne ve istihdama katılımlarının artırılması amacıyla çocuk ve diğer bakım hizmetlerine erişimleri kolaylaştırılacaktır. Gençlerin işgücü piyasasında deneyim kazanmalarını sağlayıcı programlar geliştirilecektir.

569. İstihdam kurumlarının, küreselleşme ve teknolojik ilerlemelerin işgücü piyasasında meydana getirdiği değişimlere uyum sağlaması amacıyla; yerel düzeydeki ihtiyaçlar da göz önünde bulundurularak, kapasiteleri geliştirilecek, hizmet alanları çeşitlendirilecek ve hizmet sunulan hedef gruplar genişletilecektir. Ayrıca merkezi düzeyde alınan kararların yerel düzeyde de etkin uygulanabilmesi için ilgili kuruluşlarla iletişim güçlendirilecektir.

7.2.2. Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlılığının Artırılması

570. Değişen ve gelişen ekonomi ile işgücü piyasasının gerekleri doğrultusunda, kişilerin istihdam becerilerini artırmaya yönelik yaşam boyu öğrenim stratejisi geliştirilecektir. Bu strateji, kişilerin beceri ve yeteneklerinin geliştirilebilmesi için, örgün ve yaygın eğitim imkanlarının artırılmasını, söz konusu eğitim türleri arasındaki yatay ve dikey ilişkinin güçlendirilmesini, çıraklık ve halk eğitiminin bunlara yönelik olarak yapılandırılmasını, özel sektör ve STK'ların bu alanda faaliyet göstermesini destekleyecek mekanizmaları kapsayacaktır.

571. İşgücü piyasasına ilişkin bilgi sistemleri geliştirilmesi, eğitim ve işgücü piyasasının daha esnek bir yapıya kavuşturulması ve istihdamın ve işgücü verimliliğinin artırılması için, yaşam boyu eğitim stratejisi dikkate alınarak ekonominin talep ettiği alanlarda insan gücü yetiştirilecektir.

572. İnsangücü arz ve talep eğilimlerinin belirlenebilmesi amacıyla hanehalkının eğitim, istihdam ve meslek durumlarını içeren gerekli veriler üretilecek, derlenecek ve işgücü piyasası ihtiyaç analizleri yapılacaktır.

573. Mesleki ve teknik eğitimde modüler ve esnek bir sisteme geçilecek, yükseköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki mesleki eğitim, program bütünlüğünü esas alan tek bir yapıya dönüştürülecek, mesleki eğitimde, nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde önemli yeri olan uygulamalı eğitime ağırlık verilecektir.

574. Mesleki eğitim sistemi, öğrencilere ekip halinde çalışabilme, karar verebilme ve sorun çözebilme, sorumluluk alabilme gibi işgücü piyasasının gerektirdiği temel becerilere sahip öğrenci yetiştirecektir.

575. Ekonominin ara eleman ihtiyacını karşılamak için mesleki eğitim faaliyetlerinin kümeleşme ortamı oluşturan OSB'lerde ilgili hizmet kurumları ve özel sektörle etkili işbirliği içinde yaygınlaşmasını sağlayan mekanizmalar güçlendirilecektir.

576. İşletmeler ve sivil toplum kuruluşlarının nitelikli işgücü yetiştirmeye yönelik faaliyetleri desteklenecektir.

577. Meslek standartlarına dayalı yeterliliklerin geliştirilmesi, belgelendirilmesi, belge ve eğitim veren kuruluşların akreditasyonu gibi temel işlevleri içeren Ulusal Mesleki Yeterlilik Sistemine ilişkin çalışmalar tamamlanacak ve bu sisteme duyarlı bir mesleki eğitim yapısı geliştirilecektir.

7.2.3. Aktif İşgücü Politikalarının Geliştirilmesi

578. İşsizlerin, işgücü piyasası açısından dezavantajlı kesimlerin ve tarım sektöründen açığa çıkacak işgücünün nitelikleri ve beceri düzeyleri, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda, aktif işgücü programları uygulanarak geliştirilecek ve bu programlara ayrılan kaynaklar artırılacaktır.

579. İş bulma hizmetlerinin daha fazla kişiye sunulması sağlanacak ve bu hizmetlerin kalitesi yükseltilecektir. Aktif işgücü politikaları, başta girişimcilik ve istihdam garantili programlar, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ile işletmelerde eğitim seminerleri olmak üzere işgücü yetiştirme ve mesleki eğitim kursları yoluyla yaygınlaştırılacaktır. Aktif işgücü programları, işgücü piyasası ihtiyaç analizleri doğrultusunda düzenlenecektir.

580. İstihdam yaratmayı amaçlayan mikro ölçekteki projelere mali destek sağlanacaktır.

7.3. Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi

581. Beşeri gelişme ve sosyal dayanışma alanlarındaki politikaların temel amacı, toplumun tüm kesimlerinin temel kamu hizmetlerinden ve çok boyutlu bir sosyal koruma ağından yeterince faydalanmasını sağlayarak, yaşam kalitesini ve refah düzeyini yükseltmektir. Temel kamu hizmetlerinin sağlanmasında eğitim ve sağlık; sosyal koruma ağının geliştirilmesinde ise kapsayıcı ve sürdürülebilir bir sağlık ve sosyal güvenlik sistemi, etkinliği artırılmış sosyal hizmetler, gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içerme ve yoksullukla mücadele, kültürün korunması, güçlendirilmesi ve toplumsal diyalogun geliştirilmesi politikaları temel öncelik alanları olacaktır.

7.3.1. Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi

582. Toplumsal gelişmenin sağlanması amacıyla; düşünme, algılama ve sorun çözme yeteneği gelişmiş, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik, özgürlükçü, milli ve manevi değerleri özümsemiş, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, sanata değer veren, beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı, bilgi çağı insanı yetiştirilecektir.

583. Eğitim sistemi, insan kaynaklarının geliştirilmesini desteklemek üzere, yaşam boyu eğitim yaklaşımıyla ve bütüncül olarak ele alınacak; sistemin etkinliği, erişilebilirliği ve fırsat eşitliğine dayalı yapısı güçlendirilecektir.

584. Okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması amacıyla öğretmen ve fiziki altyapı ihtiyacı karşılanacak, eğitim hizmetleri çeşitlendirilecek, toplumsal farkındalık düzeyi yükseltilecek, erken çocukluk ve ebeveyn eğitimleri artırılacaktır.

585. İlköğretimde okul terklerinin azaltılması için başta kırsal kesime ve kız çocuklarına yönelik olmak üzere gerekli tedbirler alınacak ve ortaöğretime geçiş oranları yükseltilecektir.

586. Öğretmen açığı bulunan alanlarda ihtiyacın karşılanması için üniversite kontenjanları artırılacak, öğretmenlerin bölgelere ve yerleşim yerlerine göre dengeli dağılımı sağlanacak, özlük haklarında hizmet yaptıkları yerleşim yerleri ve hizmet şartları itibarıyla farklılaşmaya gidilebilmesine imkan sağlanacaktır.

587. Eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanı sıra mahalli idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün katkısı artırılacaktır.

588. Ortaöğretim; program türünü esas alan, yatay ve dikey geçişlere imkan veren, etkin bir rehberlik ve yönlendirme hizmetini içeren esnek bir yapıya kavuşturulacaktır. Programlar geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenecektir.

589. Eğitimde kalitenin artırılması amacıyla, yenilikçiliği ve araştırmacılığı esas alan müfredat programları ülke geneline yaygınlaştırılacak, öğrenciler bilimsel araştırmaya ve girişimciliğe teşvik edilecektir.

590. Kalabalık sınıf mevcutları düşürülecek, ikili eğitim uygulaması azaltılacaktır. Her kademedeki eğitim tesislerinin etkin kullanılabilmesi için standartlar ve ortak kullanım imkanları geliştirilecektir. Okulların bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı, eğitim yazılımları öncelikli olmak üzere güçlendirilecek, yenilenen müfredatın gerektirdiği ortamlar ve donanım sağlanacaktır.

591. Müfredat programlarındaki ve eğitim yöntemlerindeki değişiklikler dikkate alınarak öğretmen yeterlilikleri sürekli olarak geliştirilecek, gereken yeterliliklerin kazandırılabilmesi için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimde etkin yöntemler uygulanacaktır.

592. Yeni kurulan üniversiteler başta olmak üzere, öğretim üyesi ihtiyacını karşılamak amacıyla yurtiçi ve yurtdışında öğretim üyesi yetiştirme programlarına devam edilecektir.

593. Bilgi toplumuna geçiş sürecinde ihtiyaç duyulan insangücünün yetiştirilebilmesi için yabancı dil öğretimi etkinleştirilecek, bilgi ve iletişim teknolojilerinin derslerde kullanılmasını sağlayacak yöntemler geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.

594. Toplumda yaşam boyu eğitim anlayışının benimsenmesi amacıyla e-öğrenme dahil, yaygın eğitim imkanları geliştirilecek, eğitim çağı dışına çıkmış kişilerin açık öğretim fırsatlarından yararlanmaları teşvik edilecek, beceri kazandırma ve meslek edindirme faaliyetleri artırılacaktır.

595. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin eğitiminde kaynaştırma yöntemine öncelik verilecek ve mevcut okulların fiziki koşulları uygun hale getirilecektir.

596. Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecek; öğrenci katkı paylarının, mali gücü olmayan başarılı öğrencilere burs ve kredi sağlanması şartıyla yükseköğretimin finansmanındaki payının artırılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

597. Eğitime ayrılan özel kaynaklar eğitimde fırsat eşitliğine imkan sağlayacak şekilde yönlendirilecektir. Bütün eğitim kademelerinde özel sektörün payı artırılacak, kamu kaynaklarının en fazla ihtiyaç duyan kesimlere yönlendirilmesi sağlanacaktır. Etkin bir kalite değerlendirme ve denetim sistemi kurulması koşuluyla özel yükseköğretim kurumlarının açılabilmesine imkan sağlanacaktır.

598. Eğitim sisteminin etkinliğinin artırılması, eğitime ayrılan kaynakların daha verimli kullanılması, öğrenciler ve aileleri üzerindeki mali, sosyal ve psikolojik yüklerin hafifletilmesi amacıyla eğitim sistemi, sınav odaklı yapıdan kurtarılacaktır. Yükseköğretime giriş sistemi; öğrencileri programlar hakkında yeterli düzeyde bilgilendiren, ilgi ve yeteneklerini ortaöğretim boyunca çok yönlü bir süreçle değerlendiren, okul başarısına dayalı ve müfredat programlarıyla daha uyumlu bir yapıya kavuşturulacaktır.

599. Ortaöğretim ve yükseköğretime hazırlık dershanelerinin özel okullara dönüştürülmesine yönelik teşvikler sağlanacaktır.

600. Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında hizmet esasına dayalı bir yapılanmaya gidilecek, kurumsal kapasite güçlendirilecek, taşra teşkilatlarına ve eğitim kurumlarına yetki ve sorumluluk devredilmesi sağlanacaktır.

601. Yükseköğretim Kurulu, standart belirleme, koordinasyon ve planlamadan sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır. Yükseköğretim kurumlarının, şeffaflık, hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda idari ve mali özerkliğe sahip olmaları ve yerel özelliklere uygun şekilde uzmanlaşmaları sağlanarak, sistemin rekabetçi bir yapıya kavuşması desteklenecektir.

602. Kaliteli eğitim imkanlarının yaygınlaştırılması amacıyla eğitim kurumlarında kalite güvence sistemi kurulacak, kalite standartları belirlenerek yaygınlaştırılacak, eğitim kurumlarının yetkileri ve kurumsal kapasiteleri artırılacak, performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecektir.

7.3.2. Sağlık Sisteminin Etkinleştirilmesi

603. Sağlık hizmetlerine erişim olanaklarının iyileştirilmesi için altyapı ve sağlık personeli ihtiyacı karşılanacak ve ülke genelindeki dağılımları dengelenecektir. Erişimi kolaylaştıracak genel sağlık sigortası sistemi hayata geçirilecektir.

604. Sağlık personeli açığının giderilmesi için eğitim programlarının kontenjanları artırılabilecektir. Sağlık eğitiminin kalitesi, öğrencilerin temel sağlık hizmetlerine yönelik becerilerini artıracak şekilde geliştirilecek, ülke gereksinimlerine ve uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturulacaktır. Ayrıca, sağlık çalışanlarının niteliğinin iyileştirilmesi amacıyla hizmet içi eğitimler artırılabilecektir.

605. Hasta odaklı bir sağlık sistemi oluşturulacak, tıptaki kötü uygulamaları önlemeye yönelik hukuki düzenlemeler yapılacaktır. Ayrıca, vatandaşların ve sağlık personelinin hasta hakları konusunda bilinçlendirilmesi sağlanacak ve sağlık

kuruluşlarında hasta haklarına ilişkin birimler kurularak uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

606. Başta birinci basamak hizmetleri olmak üzere sağlık hizmetlerinin kalitesi altyapı ve personelin niteliğinin geliştirilmesi ile artırılabilecektir. 2008 yılı sonu itibarıyla aile hekimliği hizmet modeli tüm illere yaygınlaştırılacaktır.

607. Daha verimli işletilmelerinin sağlanması ve hizmet kalitelerinin artırılması amacıyla, hastaneler idari ve mali açıdan kademeli olarak özertleştirilecektir.

608. Hizmet kalitesinin artırılması amacıyla hizmet sunumuna ve personele ilişkin ulusal standartlar belirlenecek, sağlık birimlerinin akreditasyonu için gerekli sistem oluşturulacaktır.

609. Sağlık Bakanlığının planlayıcı, düzenleyici ve denetleyici rolü güçlendirilecektir.

610. Özel sektörün sağlık alanında yapacağı yatırımlar teşvik edilecektir.

611. Önleme tedaviden önce gelir ilkesine uyarak kaynakların tahsisinde, başta bulaşıcı hastalıklar ve anne-çocuk sağlığı olmak üzere önlenabilir hastalıklar, gıda, tüketici ve çevre sağlığı alanlarına yönelik koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik verilecektir.

612. Sevk zincirinin etkin işletilmesi ve bilgi sistemlerinin yaygın olarak kullanılması ile hastanelerde hizmet verilmesi kolaylaştırılacak ve sağlık harcamalarının kontrolü sağlanacaktır.

613. İlacın akılcı kullanımının sağlanması için sağlık personelinin ve halkın bilinçlendirilmesi sağlanacaktır. İlaç ve tıbbi cihazların kalitesini, kullanımını ve bunlara yönelik harcamaların etkinliğini kontrol edecek mekanizmalar oluşturulacaktır.

614. Koruyucu sağlık alanında çalışan personelin sayısı ve niteliği artırılacak, gerekli altyapı ihtiyacı karşılanacak ve halkın koruyucu sağlık hizmetleri ile sağlıklı yaşam biçimleri hakkında bilinçlendirilmesi sağlanacaktır.

615. Uluslararası kriterlere uygun sağlık veri tabanı oluşturulacaktır.

7.3.3. Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele

616. Yoksulluk ve gelir dağılımındaki dengesizlik, sürdürülebilir büyüme ve istihdam, eğitim, sağlık ve çalışma hayatı politikalarıyla kalıcı bir şekilde azaltılacaktır. Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski taşıyan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayatta yer almaları sağlanacak ve yaşam kaliteleri yükseltilecektir.

617. Transfer politikaları, gelirin yoksullar lehine yeniden dağıtımının sağlanması yoluyla etkili hale getirilecektir. Bu kapsamda, sosyal güvenlik sisteminin, sosyal risklere karşı toplumun her kesimine güvence sağlayarak gelir dağılımını iyileştirici bir etkiye sahip olması sağlanacaktır.

618. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik hizmetler, yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyici ve yoksul kesimin üretici duruma geçmesini sağlayıcı nitelikte olacaktır.

619. Kayıtdışı çalışan yoksulların, sosyal güvenlik kapsamına alınması ve düzgün işlerde çalışması için gerekli tedbirler alınacaktır.

620. Yoksul kesimlere yönelik ekonomik faaliyetler çeşitlendirilecek şekilde gelir getirici projeler desteklenecektir. Özellikle, kırsal kesimde ve az gelişmiş bölgelerde girişimcilik teşvik edilecektir.

621. Kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını artırmak için; bu kesime yönelik mesleki eğitim imkanları geliştirilerek istihdam edilebilirlikleri artırılacaktır.

622. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla, bu konudaki toplumsal bilinç artırılacaktır.

623. Özellikle kırsal kesimdeki kız çocuklarının, özürhüleri ve düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanması desteklenerek bu kesimlerin eğitime erişimleri kolaylaştırılacaktır. Ayrıca, çocuk işçiliğini önleyecek tedbirler alınacak ve etkili bir şekilde uygulanacaktır.

624. Çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi için ideal ortam olan aileye yönelik eğitici programlar yaygınlaştırılacaktır.

625. Yaşlılara yönelik olarak evde bakım hizmeti desteklenecek, kurumsal bakım konusunda ise huzurevlerinin sayısı ve kalitesi artırılacaktır.

626. Özürhüleri ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılmasına yönelik, sosyal ve fiziki çevre şartları iyileştirilecek, özel eğitim imkanları ve çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği korumalı işyerleri geliştirilecektir.

627. Tarımdaki yapısal değişim sonucu kente göç eden vasıfsız ve yoksul insanların işsizlik riskini azaltmak için aktif istihdam politikaları geliştirilecektir.

628. Yoksulluk ve sosyal dışlanmanın önlenmesine yönelik politikaların uygulanmasında ve bunlara yönelik eğitim, barınma ve istihdam gibi hizmetlerde, merkezi idare ve mahalli idareler ile sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere tüm kesimlerin koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

7.3.4. Sosyal Güvenlik Sisteminin Etkinliğinin Artırılması

629. Sosyal güvenlik sistemi; nüfusun tümünü kapsayan, toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayabilen, mali sürdürülebilirliği olan ve kaliteli hizmet sunan bir yapıya kavuşturulacaktır.

630. Sosyal sigorta sistemi, çalışan nüfusun tümünü kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacak ve kayıtdışı istihdam önlenecektir.

631. Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği aktüeryal dengeler gözetilerek sağlanacaktır. Sosyal sigorta sisteminin bilgi işlem altyapısında tam otomasyona geçilerek, hak kaybını ve mükerrer yararlanmayı önleyen etkili, erişilebilir ve sürdürülebilir hizmet sunan bir yapı oluşturulacaktır.

632. Sosyal güvenlik programlarının verimli ve uyumlu yürütülmesi amacıyla kuruluşlar arasında, iletişim ve işbirliği sağlanacaktır.

633. Sosyal hizmet ve yardımlar sisteminde eşitlik, sosyal adalet, etkinlik ve etkililik ilkeleri esas olacaktır. Sistemden yararlanacak kişilerin belirlenmesi amacıyla ortak bir veri tabanı oluşturularak, nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizması kurulacaktır.

634. Sosyal hizmet ve yardımlar alanında nitelikli personel eksikliği giderilecek ve mevcut personelin niteliği artırılacaktır.

635. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal hizmet ve yardımlar alanındaki faaliyetleri desteklenecektir.

7.3.5. Kültürün Korunması ve Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi

636. Toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginlik ve çeşitliliğimizin korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması kültürel politikaların temelini oluşturacaktır.

637. Kültürümüzün özgün yapısını ve zenginliğini kaybetmeden gelişime açık olması ve evrensel kültür birikimine katkıda bulunması sağlanacaktır. Kültür mirasımızın envanterinin çıkarılmasına, bu mirasın korunmasına ve restorasyonuna yönelik çalışmalar planlı bir şekilde sürdürülecek; bu mirasın korunması için yaygın eğitim yoluyla kamuoyu bilincinin artırılması sağlanacaktır.

638. Sosyal ve ekonomik politikalarda kültür boyutunun dikkate alınması ve kültür politikalarının hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin ve STK'ların etkin katılımı sağlanacaktır. Toplumun her kesiminin kültürel etkinliklere kolay erişimi sağlanacaktır.

639. Görsel, işitsel ve sahne sanatlarının gelişimi ve desteklenmesi için uygun ortamlar hazırlanacaktır.

640. Kültür turizminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması çalışmaları bağlamında, otantik özellikleriyle korunarak turizme açılan yöresel örneklerin çoğaltılması desteklenecektir.

641. Başta geleneksel el sanatlarımız olmak üzere, maddi kültür ürünlerimiz ihraç ürünlerine dönüştürülecektir.

642. Sinema ve belgesel film gibi kültürel ürünlerin üretimi teşvik edilerek kültür sektörünün milli gelir ve ihracat içindeki payı artırılacaktır.

643. Öncelikle bilim, eğitim, öğretim ve yayın kuruluşlarında Türkçe'nin doğru ve etkin kullanımına önem verilecektir.

644. Kültürel kimliğimizin özgün yapısını korumak, geliştirmek ve tanıtmak için etkin politikalar üretmek ve ilgili kurumlar arasında gerekli eşgüdümü sağlamak amacıyla ilgili bakanlığın görev ve sorumlulukları yeniden düzenlenecektir.

645. Yoğun göç ve çarpık kentleşme neticesinde ortaya çıkan sosyo-kültürel uyum sorunlarını azaltıcı önlemler alınacaktır.

646. Toplumsal bütünleşme ve dayanışmanın artırılması amacıyla hoşgörü, toplumsal diyalog ve ortaklık kültürünü geliştirici politikalara öncelik verilecektir.

647. Gençlerin aileleriyle ve toplumla iletişimlerini daha sağlıklı hale getirecek, özgüvenlerini geliştirecek, yaşadıkları topluma aidiyet duygusu ve duyarlılıklarını artıracak, karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

648. Kamu politikalarının oluşturulmasında demokratik katılımı, saydamlığı sağlamak ve toplumsal diyalogu geliştirmek için STK'ların karar alma süreçlerine katkılarını sağlayacak mekanizmalara yönelik çalışmalar yapılacaktır.

649. ESK'nın daha etkin ve fonksiyonel bir yapıya kavuşturulmasına yönelik önlemler alınacaktır.

7.4. Bölgesel Gelişmenin Sağlanması

650. Bölgesel gelişme politikaları, bir taraftan bölgelerin verimliliğini yükseltmek suretiyle ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkıyı artırırken, diğer taraftan da bölgeler ve kırsal-kent arası gelişmişlik farklılıklarını azaltma temel amacına hizmet edecektir.

651. Bu kapsamda; merkezi düzeydeki politikaların daha uyumlu ve etkin hale getirilmesine, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme ortamının oluşturulmasına, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılmasına ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilecektir.

7.4.1. Bölgesel Gelişme Politikasının Merkezi Düzeyde Etkinleştirilmesi

652. Planlama hiyerarşisinin ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerindeki planlama araçları ve standartları belirlenecek, planların birbiriyle uyumu sağlanacaktır. Fiziksel planlar da dahil olmak üzere, yerindenlik ilkesi esas alınarak, planların yönetimi ve denetimi için bütüncül bir sistem oluşturulacaktır.

653. Bölgesel gelişme açısından ulusal düzeyde eşgüdümü sağlamak ve hazırlanacak alt ölçekli plan ve stratejilere genel bir çerçeve oluşturmak üzere ulusal düzeyde bölgesel gelişme stratejisi hazırlanacaktır.

654. Yerel ve merkezi kuruluşlar arasında bölgesel gelişme ve yerel kalkınmayla ilgili görev, yetki ve sorumluluklar tanımlanacak, etkin bir eşgüdüm ve denetim mekanizması oluşturulacaktır.

655. Oluşturulan politikalara uygun kaynak tahsisi ve uygulama aşamalarında merkezi kuruluşlar arasında eşgüdüm ve işbirliği güçlendirilecek, kurumların ve aktörlerin programlama, proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme kapasiteleri artırılacaktır.

656. Bölgesel gelişme planları; yerel dinamikleri ve içsel potansiyelleri harekete geçirmeye yönelik strateji ve öncelikleri belirleyen esnek, dinamik, katılımcı ve uygulanabilir nitelikte hazırlanacaktır. Kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde tüm bölgelerin gelişme stratejileri ve planları tamamlanacak ve yeterli finansmanla desteklenecektir.

657. Bölgelerde iş fırsatlarının ve yaşam kalitesinin artırılmasına, ulaşılabilirlik ile bölge içi ve bölgeler arası etkileşimin geliştirilmesine yönelik olarak, kamu yatırım

uygulamalarında ve hizmet arzında mekansal önceliklendirme ve odaklanma sağlanacaktır.

658. Başta az gelişmiş bölgelerde olmak üzere, büyüme ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek cazibe merkezleri belirlenerek; öncelikle bu merkezlerin ulaşılabilirliği iyileştirilecek, fiziki ve sosyal altyapısı güçlendirilecektir.

659. Yoğun göç baskısı altında olan kentlerin göçten kaynaklanan temel sorunları tespit edilerek en çok etkilenen alanlarda sosyal uyuma yönelik çalışmalarla birlikte fiziki ve sosyal altyapı iyileştirilecektir.

660. Bütüncül bir gelişme stratejisi çerçevesinde, ülkemizdeki metropollerini küresel rekabette öne çıkaracak iş ve yaşam ortamının sağlanması desteklenecektir.

661. Kamunun yerel ve bölgesel kalkınmaya ilişkin destek politikaları, bölgesel gelişme düzey ve potansiyelleri dikkate alınarak gözden geçirilecektir.

662. Bölgelerde yatırım ortamı iyileştirilecek, girişimciler için finansman olanakları artırılacak ve çeşitlendirilecektir. Girişim sermayesi, mikro-kredi uygulamaları ve farklılaştırılmış girdi maliyetlendirmesi gibi, yatırım, üretim ve istihdamı özendirici yeni araçlar geliştirilecektir.

663. Bölgelerde; yenilikçi, rekabet edebilir, dinamik ve yüksek katma değer yaratabilen öncü sektörler seçilecek ve desteklenecektir. Bölgesel ve sektörel önceliklere dayalı, daha seçici ve mekansal odaklı devlet yardımları sistemi ile uygulamanın izlenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi için gerekli mekanizmalar oluşturulacaktır.

7.4.2. Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişmenin Sağlanması

664. Özellikle az gelişmiş bölgelerde yerel düzeyde uzmanlaşmayı destekleyecek şekilde beşeri kaynaklar ve sosyal sermaye geliştirilecek; bölgesel potansiyelleri ve işgücü piyasası özelliklerini dikkate alan işgücü eğitim programları uygulanacaktır.

665. Yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı kalkınma anlayışı içinde; kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, üniversiteler ve STK'ların işbirliğiyle girişimciliği geliştirmeye yönelik özel eğitim programları desteklenecektir.

666. Üniversitelerin toplumla ve iş dünyasıyla tam bir etkileşim içinde yerel uzmanlaşma alanlarına yönelik eğitim, araştırma ve hizmet faaliyetlerinde yoğunlaşması sağlanacaktır. Bu çerçevede, üniversite-sanayi işbirliğine ve yerel uzmanlaşmaya dayalı üretimi desteklemek üzere uygun bölgelerde sektörel organize sanayi bölgeleri uygulaması yapılacaktır.

667. Yöresel marka yaratmaya yönelik olarak, özgün tarihi ve doğal miraslar korunup geliştirilerek ekonomik değere dönüştürülecektir. Bölgelerin iş ve yatırım imkanlarının ulusal ve uluslararası düzeyde etkili bir şekilde tanıtımı sağlanarak sermaye girişi hızlandırılacaktır.

668. Bölgeler arası yakınsama ve rekabet amaçları bakımından farklılaştırılmış KOBİ politikaları uygulamaya geçirilecektir. Bu kapsamda; ihtiyaç duyulan nitelikli işgücünün yetiştirilmesine, finansman kaynaklarının genişletilmesi ve araçlarının çeşitlendirilmesine, pazara ve teknolojiye erişimin kolaylaştırılmasına özel önem verilecektir.

669. Sürükleyici sektörler liderliğinde ve güçlendirilmiş sosyal ağ yapısı içinde kümelenmelerin desteklenmesi sağlanacaktır. Bu çerçevede; yerel kümelenme alanlarını destekleyici, kümedeki aktörler arasında işbirliğini artırıcı ve kümenin dünya piyasaları ile entegrasyonunu sağlamaya yönelik mekanizmaların oluşumu özendirilecektir.

670. Öncelikle gelişme potansiyeli yüksek merkezlerde; yenilikler ve yeni teknolojilerle ilgili bilgilere erişim kolaylaştırılacak, teknoloji değişim ve transfer sistemleri geliştirilecek, etkin bir bölgesel Ar-Ge altyapısı kurulacaktır. Ticari nitelikli bölgesel yenilik altyapısı kurulmasına yönelik olarak teknoparklar, yenilik aktarım merkezleri ve işletme kuluçkaları gibi araçlar ve girişimler desteklenecektir.

7.4.3. Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması

671. Kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve STK'lar arasındaki işbirliği ve ortaklıklar desteklenecek, işbirliği ağlarının oluşturulması yoluyla bilgi alışverişi özendirilecektir.

672. Başta yerel yönetimler olmak üzere yerel kuruluşların yeterli sayı ve nitelikte teknik personele ve donanımına sahip olmaları desteklenecek, kalkınmada rolü olan kurumların ve aktörlerin proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme konularında kapasiteleri artırılacak, kaynak kullanımında etkinlik sağlanacaktır.

673. Bölgesel gelişme ve yerel kalkınma uygulamalarında yerindenlik esas alınacak, katılımcılık geliştirilecek, kalkınmaya ilişkin kilit paydaşlar arasında ortaklık kültürü oluşturularak uygulamaya yönelik sinerjinin, sahiplenmenin ve farkındalığın artırılması sağlanacaktır. Öncelikle az gelişmiş bölgelerden başlamak üzere sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınma çabalarına katkı sağlamaları özendirilecektir.

7.4.4. Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması

674. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi doğrultusunda, Kırsal Kalkınma Planı hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.

675. Kırsal kesimin örgütlenme kapasitesi geliştirilecek ve üretici örgütlenmeleri güçlendirilecektir. Farklı üretici örgütlenmelerinin işlevleri AB tarım piyasaları ile bütünleşme çerçevesinde yeniden düzenlenecektir. Üretici örgütlenmelerine sağlanan destekler etkinleştirilecektir.

676. Sulama altyapısının işletme ve yönetiminin katılımcı mekanizmalarla gerçekleştirilmesi sağlanacak, toprak ve su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir kullanımı için üreticilere yönelik programlar uygulamaya konulacaktır.

677. Kırsal alanda, e-ticaret de kullanılarak, tarım, orman ve gıda ürünlerinin tanıtım ve pazarlanması, turizm ve rekreasyon, el sanatları, tarıma dayalı sanayi ve diğer alternatif üretim faaliyetleri geliştirilecektir.

678. Kırsal alanda tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetlere yönelik insan kaynakları geliştirilecektir.

679. Kırsal kesimde kalkınmanın hızlandırılmasında ilçe merkezleri ve belde belediyeleri ile diğer gelişme ve çevresine hizmet sunma kapasitesi bulunan merkezi

yerleşim birimlerine öncelik verilmek suretiyle kaynakların etkin kullanımı sağlanacak ve uygulama ülke geneline yaygınlaştırılacaktır.

680. Kırsal kesimde merkezi yerleşim birimleri öncelikli olmak üzere, temel altyapı ihtiyaçları karşılanacaktır. Ekonomik ve sosyal gelişmeye yönelik proje ve destekler ile eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunumunda bu merkezi birimlere öncelik verilecektir.

681. Kırsal yerleşim planlamasının esas ve kriterleri, kırsal alanın özelliklerine ve kırsal toplumun ihtiyaçlarına göre belirlenecek, plan yapımında gelişmekte olan merkezi yerleşim birimlerine, turizm bölgelerine, koruma alanlarına ve afet riski yüksek yörelere öncelik verilecektir.

682. Yerel düzeyde aktörler arası işbirliğini geliştiren, yerel ihtiyaçlara duyarlı kalkınma girişimlerini tabandan tavana yaklaşımla güçlendiren, katılımı ve maliyet paylaşımını esas alan projeler, öncelikle pilot düzeyde uygulamaya konularak, iyi uygulama örnekleri yaygınlaştırılacaktır.

683. Kırsal kesimin kaynak ihtiyacının giderilmesine yönelik olarak uygun finansman araçları geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.

684. Başta il özel idareleri olmak üzere, yerel yönetimler ile birliklerinin kırsal kalkınma konusundaki etkinliğini artırmak için teknik, mali ve kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.

685. AB kırsal kalkınma politikalarına uyum için gerekli kurumsal çerçeve oluşturularak, kırsal kalkınma fonlarının yönetimine ve etkin kullanımına ilişkin idari kapasite geliştirilecektir.

7.5. Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması

686. Kamu hizmetlerinde kalite ve etkinliğin artırılması amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarının görev, yetki ve işlevleri gözden geçirilerek bu alandaki mükerrerlikler giderilecek, kurum ve kuruluşların politika oluşturma, maliyetlendirme ve uygulama kapasiteleri artırılabilecek, insan kaynakları geliştirilecek, kamu hizmetlerinin vatandaşlara sunumunda bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin şekilde faydalanılacak, adalet ve güvenlik hizmetlerinin etkili bir biçimde sunulması sağlanacaktır.

7.5.1. Kurumlar Arası Yetki ve Sorumlulukların Rasyonelleştirilmesi

687. Kamu yönetim sistemi iyi yönetim yaklaşımı çerçevesinde yeniden yapılandırılacaktır. Merkezi yönetim bünyesindeki kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat kanunları görev ve yetki çatışmalarını önleyecek şekilde yeniden düzenlenecektir. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının asli görevlerini yerine getirebilmeleri için görev ve yetkileri ile teşkilat yapıları arasında uyum sağlanacaktır.

688. Kamu kurum ve kuruluşlarının işlem ve eylemlerinde uyacakları usul ve esasları içeren yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.

689. Merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki ve görev aktarımı, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartında getirilen ilkeler dikkate alınarak sağlanacaktır. Ancak, yetki ve görev aktarımı yapılmadan önce yerel yönetimleri yönetsel ve mali açıdan güçlendirecek önlemler alınacaktır.

690. Belediyelerin kurulması objektif ölçütlere bağlanacaktır. Sadece bu ölçütlere uyan yerleşim yerleri belediye olarak kabul edilecektir.

691. Yerel yönetimlerin sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartları belirlenecek; standartlara uygunluk denetimi merkezi idare tarafından yapılacaktır.

7.5.2. Politika Oluşturma ve Uygulama Kapasitesinin Artırılması

692. Kamu kurum ve kuruluşlarında stratejik yönetime geçiş değişim yönetimi yaklaşımıyla Plan döneminde tamamlanacaktır.

693. Kamu yönetiminde politika oluşturma ve uygulama kapasitesinin artırılmasına yönelik reformlar arasında uyumun güçlendirilmesi amacıyla, reformun yönetimi konusunda ortak akıl ve vizyon geliştirilecek ve geçiş dönemi planlanacaktır. Politika oluşturulması ve uygulanmasında plan hiyerarşisi gereğince, temel referans noktası olarak üst politika metinlerinin işlevselliği artırılabilecektir. Kalkınma planı, ulusal, bölgesel ve sektörel plan, program ve stratejiler arasında uyum ve ilişki güçlendirilecek; kamu idarelerinin stratejik planları ile üst politika metinleri arasında etkileşim ve bağlantı sağlanacaktır.

694. Kamu idarelerinde yönetim kalitesinin geliştirilmesi için yönetim kararlarının orta ve uzun vadeli bakış açısı ile şekillendirilmesi, amaç ve hedeflere dayalı, sonuç odaklı yönetim anlayışının ve bütçelemenin geliştirilmesi, kamu hizmetlerinin arzında yararlanıcı taleplerine duyarlılığın artırılması, katılımcılık ve hesap verme sorumluluğunun tesis edilmesini temin etmek üzere Plan döneminde tüm kamu idareleri stratejik planlarını hazırlayarak uygulamaya koyacaklardır. Bu süreç kuruluş bazında takvimlendirilecektir.

695. Politika oluşturma sürecinin rasyonelleştirilmesini ve politikaların veriye ve bilgiye dayandırılmasını teminen nitel ve nicel veri yönetimi geliştirilecektir. Gerek politika oluşturma gerekse maliyetlendirme süreçlerinde sayısal, kurgusal ve analitik yöntemlerden yararlanılacaktır.

696. Kamu idarelerinin uygulayacakları politikaların maliyeti, etkilediği kesimler ve fırsat maliyeti göz önüne alınarak, bütçenin, uygulanacak politikaların maliyetini ve kamu idarelerinin performansını gösterecek bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır. Kamu kaynakları performans programlarına uygun olarak tahsis edilecektir. Kamu idarelerinde performans kültürünün oluşturulması çerçevesinde ölçme, izleme ve değerlendirme süreçleri geliştirilecektir.

697. Kamu idarelerinde mevcut idari ve beşeri kapasite nitelik ve nicelik olarak stratejik yönetim anlayışı doğrultusunda geliştirilecek, yönetim kültürünün yeni yapıya uyarlanması dönük programlar düzenlenecektir.

7.5.3. Kamu Kesiminde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi

698. Kamu personelinin kurum ve kuruluşlar ile bölgeler arasında dengesiz dağılımı önlenecek, bu amaçla norm kadro uygulamasına işlerlik kazandırılarak gerekli sayı ve nitelikte personel istihdamı sağlanacaktır.

699. Kamu kurum ve kuruluşlarında tüm çalışanların yetkin bir seviyeye ulaştırılması ve değişen koşullara uyum sağlaması için etkili bir insan kaynakları planlaması yapılacaktır. Bu kapsamda hazırlanacak programlar ile çalışanlar sürekli bir şekilde eğitim, öğretim ve geliştirme süreçlerinden geçirilerek, işlerini verimli bir şekilde yürütecek gerekli bilgi ve beceriye kavuşturulacaktır.

700. Personel değerlendirme sistemi gözden geçirilecek, personel performansını objektif ve saydam biçimde ölçmeyi sağlayacak standartlar, görevlerin özellikleri de dikkate alınarak geliştirilecek ve uygulanacaktır.

701. Kamu personelinin uymaları gereken mesleki etik kurallarını ayrıntılı olarak gösteren yasal düzenlemeler yapılacaktır.

702. Kamu personelinin bilgi ve iletişim teknolojileri farkındalığı ve yetkinliği geliştirilecektir.

703. Uzman kamu personelinin bilgi birikimi ve tecrübelerinden azami seviyede faydalanılarak etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla, farklı kurum ve kuruluşlarda görevlendirilmelerine imkan tanıyacak esnek çalışma modelleri benimsenecek, ilgili mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilecektir.

7.5.4. e-Devlet Uygulamalarının Yaygınlaştırılması ve Etkinleştirilmesi

704. Kamu hizmetleri; iş süreçleri, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçları doğrultusunda yeniden tasarlanarak ve bilgi ve iletişim teknolojilerinden en üst düzeyde faydalanılarak, etkin, şeffaf, sürekli, güvenilir, tek kapıdan ve farklı platformlardan bütünleşik şekilde sunulacaktır.

705. e-Devlet, kamunun yeniden yapılandırılmasında etkin bir araç olarak kullanılacak, yerel yönetimler de dahil olmak üzere, esnek, kaliteli, etkili, hızlı ve birlikte çalışabilir nitelikte hizmet sunabilen, iyi yönetim ilkelerinin benimsendiği kamu yönetimi yapısının oluşmasına destek olunacaktır. Bu kapsamda; mevcut kurumsal yapılar, e-devlet oluşumuna uygunlukları bakımından değerlendirilecek ve güçlendirilecektir.

706. Kamu hizmet sunumunda temel bilgi altyapılarının oluşturulması sağlanacak; bu kapsamda gerçek kişilerde olduğu gibi tüzel kişiler için de tek numaraya dayalı bilgi sistemi ile adres ve gayrimenkul bilgi sistemleri geliştirilecektir. Gerçek ve tüzel kişilere ait temel bilgilerin ortak veri tabanlarından, belirli yetki ve sorumluluk ilkeleri çerçevesinde, ilgili kamu kuruluşları arasında elektronik ortamda etkin paylaşımı sağlanacaktır. e-Devlet hizmetlerinin gerektirdiği kurumlar arası bilgi paylaşımında, kişisel bilgilerin mahremiyeti ilkesinin gözetilmesi esas olacaktır.

707. Kullanımı yoğun ve getirisi yüksek hizmetlere ilişkin e-devlet yatırımlarına öncelik verilecektir. Kamu bilgi teknolojileri yatırımlarında belirlenen ortak standartlar ve bu teknolojilerin bilgi paylaşımında sağladığı olanaklarla

gerçekleştirilecek ortak hizmet sunumuyla mükerrer yatırımlar önlenecek ve kamu kaynaklarının etkin kullanımı sağlanacaktır. Kimlik belirleme, elektronik ödeme ve benzeri ortak işlemler tek kapıdan yürütülerek, hizmetlere erişim kolaylaşacak ve iş süreçleri hızlanacaktır.

708. Bilgi güvenliğinin sağlanmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılacak, güvenli kamu ağı oluşturulacak ve olağanüstü durum merkezi kurulacaktır.

709. Kamuda e-imza kullanımını yaygınlaştırılacaktır.

710. Yerel yönetimlerce elektronik ortamda sunulan hizmetler geliştirilecek, bunlara ilişkin standartlar oluşturulacak ve veri paylaşımı sağlanacaktır. Bu hizmetlerin sunumunda sinerji fırsatları ortaya çıkarılacak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanlardan faydalanılarak halkın yönetime etkin katılımı için ortam sağlanacaktır.

711. AB'nin elektronik kamu hizmetleri sunumunun geliştirilmesine ilişkin program ve girişimleri yakından izlenecek, belirlenen hedeflere uyum için gerekli tedbirler alınacaktır.

7.5.5. Adalet Sisteminin İyileştirilmesi

712. Yargılamanın işleyişinde ve temel unsurlarında hizmet kalitesini artırıcı çabalar sürdürülecek; hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti gerekleri çerçevesinde, yargılama sürecinin hızlı, adil, güvenli ve isabetli şekilde işlenmesini sağlayacak hukuksal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

713. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı hızlandırmak amacıyla uygun hukuksal ortam sağlanacaktır.

714. Uyuşmazlıkların hızlı, basit, az giderle ve etkin bir biçimde çözülmesini sağlamak ve bunun sonucu olarak yargı organlarının iş yükünü azaltmak amacıyla alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının hukuk sistemimizde etkin bir biçimde yer alması sağlanacaktır.

715. Yargı mensuplarının uyması gereken meslek ahlakı kurallarını içeren yasal düzenlemeler yapılacaktır.

716. Hukuk eğitimi ve öğretiminin, öğrencilere metodolojik ve analitik düşünme yeteneğini kazandıracak biçimde yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır.

717. Mağdur haklarını çağdaş ölçütler çerçevesinde koruyacak düzenlemeler yapılacak, adli yardım hizmetlerinin yeterli bir seviyeye çıkartılması sağlanacaktır.

718. Ceza infaz sistemi ve kurumlarının uluslararası standartlara kavuşturulması sağlanacaktır.

719. İdari yargılama usulünde uygulanacak kurallar idari yargının işleyişine uygun hale getirilecektir.

720. Yargılama sürecini hızlandırmak amacıyla hakim ve yardımcı adalet personeli sayısı artırılabilecektir.

721. Adli süreç, hizmetlerin elektronik ortama taşınması ve adli kurumlar ile diğer kamu kurumları arasında bilgi paylaşımı yoluyla hızlandırılarak adalet hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanılması sağlanacaktır.

722. İhtiyaç bulunan alanlarda yeni ihtisas mahkemelerinin kurulması yönünde gerekli çalışmalar yapılacaktır.

7.5.6. Güvenlik Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi

723. Birey memnuniyetini esas alan, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengeyi gözeten, toplumun desteğine sahip bir asayiş hizmeti sunumu için gerekli yasal ve kurumsal altyapı oluşturulacaktır.

724. Etkili bir asayiş hizmeti sunumu amacıyla koruyucu ve önleyici bir kolluk hizmeti esas alınacak ve ilgili birimler arası koordinasyonun temini ve ortak veri tabanının oluşturulması için gerekli düzenlemeler hayata geçirilecektir.

725. Delilden sanığa ulaşılması yaklaşımı çerçevesinde ihtiyaç duyulacak kriminal altyapı ülke geneline yaygınlaştırılacaktır.

726. Entegre Sınır Yönetimi konusunda hazırlanan Ulusal Eylem Planı çerçevesinde profesyonel bir sınır muhafaza teşkilatının kurulması yönündeki hukuki ve kurumsal altyapı çalışmaları sürdürülecektir.

727. Yasadışı göç ve iltica hareketleriyle etkili bir mücadele amacıyla müstakil bir Göç ve İltica Teşkilatı kurulacak ve sınırlarda barınma ve geri gönderme merkezlerinin yapılması ile ilgili yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

728. Terör ve terörün finansmanı ile mücadele konusunda, terörün ulusal boyutu kadar uluslararası boyutunu da dikkate alan yasal ve kurumsal düzenlemeler hayata geçirilecektir.

729. Ulusal Uyuşturucu Stratejisi AB müktesebatına uygun olarak güncelleştirilecek ve bu konuda görev yapmakta olan polis, jandarma, sahil güvenlik ve gümrük muhafaza teşkilatları arasında etkili bir koordinasyon sağlanacaktır.

8. Uygulama, İzleme, Değerlendirme ve Koordinasyon

730. Planın başarısı; uygulamada rol alan kuruluşların plan ana gelişme eksenlerini ve önceliklerini tam olarak özümsemesine, çalışmalarında temel referans olarak almasına ve uygulamaların, Plan bütünlüğü içerisinde ve birbiriyle uyumlu olarak merkezi ve yerel düzeyde sıkı bir işbirliği ve koordinasyon içinde olmasına bağlıdır. Bu nedenle, kurulacak koordinasyon ilişkilerinin Planda belirlenen gelişme eksenleri ve stratejik amaçlara uygun olarak kurumsallaştırılması ve geliştirilmesi uygulamanın başarısında temel belirleyici faktörlerden birisi olacaktır.

731. Orta Vadeli Programlar bu eksenleri ve öncelikleri esas alarak ve bunları destekler mahiyette hazırlanacak, kamu kuruluşlarının yapacağı yatırımların, kurumsal ve hukuki düzenlemelerin Planın hangi gelişme eksenine ve önceliğine hizmet edeceği net bir biçimde ortaya konulacak ve bunların ödenek tahsislerine de temel teşkil etmesi sağlanacaktır.

732. Planın etkili bir şekilde uygulanması amacıyla, Plan uygulamalarını koordine edecek ve gelişmeleri yakından takip ederek gereken önlemlerin zamanında alınmasına imkan tanıyacak bir koordinasyon ve izleme sistemi oluşturulacaktır.

733. Plan uygulamalarının koordinasyonunu, izlenmesini ve değerlendirilmesini sağlayacak bu sistemle; bir yandan Plan'da yer alan amaç, politika ve hedeflerin uygulamada göz önünde bulundurulması ve kuruluşlarla birlikte gerekli yönlendirmelerin zamanında yapılması sağlanacak, diğer yandan da izleme ve değerlendirme faaliyetlerimizin AB normlarıyla uyumlaştırılması yönünde önemli bir adım atılmış olacaktır. Oluşturulacak bu sistemde kamuoyunu gelişmeler hakkında yakından bilgilendirmek üzere yayınlanacak raporlarla şeffaflık sağlanacaktır.

734. Dokuzuncu Planın uygulanmasının izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla bir Plan İzleme ve Yönlendirme Komitesi oluşturulacaktır. Bu Komite, DPT Müsteşarı başkanlığında ilgili Bakanlıkların üst düzey yöneticilerinden oluşacaktır. Sekreteryaya hizmetleri DPT Müsteşarlığı tarafından yürütülecek olan bu Komite, programlama ve bütçeleme çalışmalarıyla da uyumlu olarak yılda en az bir defa toplanacaktır.

735. Bu komite; Plan uygulamalarını değerlendirmek, hedeflere ilişkin gelişmeleri izlemek, programlama ve bütçeleme çalışmalarına yön vermek ve Yıllık Plan İlerleme Raporlarını hazırlayarak Bakanlar Kuruluna sunmakla ve üç yıllık dönemler itibarıyla Plan Değerlendirme Raporlarını hazırlamakla sorumlu olacaktır.

736. DPT Müsteşarlığı koordinasyonunda, kurumlar arasında düzenli bilgi akışını sağlayacak güvenilir bir iletişim altyapısı kurulacaktır. Bu kapsamda, iletişim altyapısının oluşturulması ve işlerliğinin sağlanmasında her kurum ve kuruluşun gereken hassasiyeti göstermesi esastır.

737. Sistemdeki iletişimin en önemli unsurunu oluşturan raporlamaların; belirlenen standartlarda, eksiksiz, doğru bilgilerle ve zamanında yapılması her kurumun öncelikli işi olacaktır.

738. Plan İzleme ve Yönlendirme Komitesinin çalışma usul ve esasları, kuruluşların ve Komitenin raporlama standartları, izleme ve değerlendirme

alışmalarının Orta Vadeli Program ve diğer programlama çalışmalarıyla ilişkileri, ihtiyaç duyulduğu takdirde kurulacak alt komitelerin kuruluş ve işleyişlerine ilişkin usul ve esaslar; DPT Müsteşarlığınca belirlenecek ve kuruluşlara tebliğ edilecektir.